

fos
JAAARVERSLAG
2009

VOORWOORD

ANNUSCHKA VANDEWALLE
DIRK VAN DER MAELEN

Wist je dat meer dan de helft van alle werknemers ter wereld zich niet kan of mag verenigen in vakbonden? En dat jaarlijks honderden mensen vermoord worden omwille van hun vakbondsactiviteiten?

Vrijheid van vereniging, het recht op collectieve onderhandelingen en het recht op staking, kortweg de "syndicale rechten" zijn nochtans fundamentele rechten. Zolang deze rechten niet overal worden nageleefd, kunnen werknemers ook niet opkomen voor een leefbaar loon en andere arbeidsrechten. Dan worden ze tegen elkaar uitgespeeld en als gereedschap behandeld. In 2009 voerden we samen met het ABVV en de andere vakbonden, Wereldsolidariteit en 11.11.11 campagne onder de slogan "**Samen in actie, want werknemers zijn geen gereedschap**".

We kozen de Zuid-Afrikaanse landarbeid(st)ersvakbond, **Sikhula Sonke**, als focuspartner. Wendy Pekeur, de Algemeen Secretaris van Sikhula Sonke getuigde dat de landarbeid(st)ers in Zuid-Afrika vaak geen eigen mening mogen hebben. Ze beloven loonsverhogingen aan arbeid(st)ers die uit de vakbond stappen, of weigeren in te staan voor vervoer naar de dokter als een vakbondslid medische hulp nodig heeft.

Schrijnend? Dat is het minste wat je ervan kan zeggen. Een unieke situatie? Helemaal niet. Wereldwijd duikt hetzelfde onrecht op. Samen met de socialistische beweging in Vlaanderen (België) en de vele partnerorganisaties in het Zuiden verzet **fos** zich tegen dit onrecht.

Daarnaast nemen we het op voor het recht op gezondheid. In landen waar geen (of onvoldoende) sociale correcties worden toegepast is gezondheid vaak een voorrecht voor de rijken. De rest van de bevolking ondervindt heel wat belemmeringen om van een goede gezondheid te kunnen genieten. Er zijn geen dokters in de directe omgeving, ze zijn niet betaalbaar, er is geen kwalitatief en betaalbaar ziekenvervoer, betrouwbare medicijnen ontbreken en basisgezondheidszorg ontbreekt. Net zoals waardig werk is gezondheid een mensenrecht dat alle aandacht verdient.

Wij danken alle partners en alle medewerkers voor hun inzet om van waardig werk en gezondheid rechten voor iedereen te maken.

In dit document krijg je een overzicht van de acties die **fos** in 2009, samen met tientallen partnerorganisaties ondernam, aangevuld met een financieel verslag.

Veel leesplezier.

{ INLEIDING

ACHTERGROND EN IDENTITEIT VAN DE NGO

Internationale solidariteit is geen nieuw begrip voor de socialistische beweging in België. Tussen de twee wereldoorlogen, bijvoorbeeld, organiseerde ze heel wat solidariteitsactiviteiten voor de slachtoffers van Mussolini in Italië en voor het republikeinse Spanje. Later kregen die activiteiten een meer structureel karakter. In december 1947 werd Entraide Socialiste opgericht, een nieuwe organisatie die zich in de beginperiode voornamelijk bezighield met de opvang van politieke vluchtelingen. Vanaf 1960 onthaalde Entraide ook studenten uit ontwikkelingslanden¹. De jaren '60 werden door de Verenigde Naties uitgeroepen tot decennium van de ontwikkeling. Met een reden voor Entraide om twee activiteiten op te nemen: noodhulp en structurele ontwikkelingssamenwerking.

De opvolger van Entraide, Socialistische Solidariteit, ging in de jaren '70 verder met de opvang van politieke vluchtelingen (vooral uit Chili), hielp Afrikaanse studenten en stagiairs, en begon met een 'Fonds voor Ontwikkelingssamenwerking' (*fos*) om sociale en economische ondersteuning te bieden aan initiatieven in het Zuiden. Dat *fos* hielp diverse organisaties, sociale bewegingen en ook overheden van pas onafhankelijk geworden staten of nieuwe regimes, met een breed gamma van activiteiten. Daarbij was de traditie van emancipatiestrijd van Europese arbeiders en bezitlozen een belangrijke motivatie.

In 1986 ontstond *fos* in zijn huidige vorm. Toen splitste de unitaire organisatie Solidarité Socialiste-FCD / Socialistische Solidariteit - *fos* en werd de huidige VZW opgericht.

MAATSCHAPPELIJKE INBEDDING

fos heeft zijn wortels in de socialistische beweging in Vlaanderen. Het brede publiek van de vakbeweging (ABVV), de socialistische mutualiteiten (NVSM), de socialistische partij (*sp.a*) en de vele socialistisch ge-

inspireerde culturele, jeugd- en vrouwenorganisaties vormen de achterban van onze organisatie. Samen met heel wat andere organisaties is *fos* erfgenaam van een langdurige en moeizame emancipatie waarvoor de arbeidersklasse in België en de rest van Europa heeft gevochten. De strijd om betere werkomstandigheden en lonen voor de arbeiders, betere leefomstandigheden en sociale voorzieningen voor hun gezinnen, heeft echter altijd een internationale dimensie gekend. Internationale solidariteit tussen de economisch machtelozen in verschillende landen is dan ook een belangrijk strijdpunt voor de socialistische beweging.

De socialistische beweging in Vlaanderen is belangrijk voor *fos*. De leden van die beweging vormen ook het prioritaire doelpubliek voor onze sensibiliseringsactiviteiten. Mensen die worden aangesproken door ABVV, *sp.a*, NVSM - of één van de vele andere socialistische organisaties - proberen we warm te maken voor Noord-Zuidthema's. Dat doen we met campagnes, met partnerschappen tussen organisaties in Noord en Zuid én met een brede waaier van acties en activiteiten. Zo proberen we de betrokkenheid te vergroten en werken we aan structurele relaties tussen mensen uit Noord en Zuid.

fos is niet alleen actief in de socialistische beweging. De Noord-Zuidbeweging ligt ons zeker zo nauw aan het hart. Daarom spelen we een actieve rol in 11.11.11. We nemen deel aan campagnes, vormings- en studiedagen en we zijn aanwezig in de advies- en bestuursorganen.

De samenwerking in de Noord-Zuidbeweging is echter meer dan de activiteiten van de koepel. Via verschillende overlegplatformen proberen we samen met andere organisaties onze politieke visie te laten doordringen tot beleidsbeslissingen. Voorbeelden hiervan zijn de Schone Kleren Campagne en de Cuba Coördinatie. Via de federatie Coprogram verdedigen we onze organisatiebelangen.

fos situeert zich op het kruispunt tussen de socialistische beweging en de Noord-Zuidbeweging. Beide bewegingen proberen we met elkaar in contact te

¹ Voornamelijk uit Congo, Rwanda en Burundi

brengen en zo onze missie te realiseren. Op internationaal vlak kunnen we daarvoor rekenen op Solidar. Solidar verenigt heel wat socialistische en sociaal-democratische NGO's die aan sociale dienstverlening, internationale samenwerking, humanitaire hulp en vormingswerk doen. Net als *fos* in Vlaanderen, heeft Solidar in Europa banden met vakbonden, partijen en welzijnsorganisaties.

DE KIJK VAN *fos*

Wij zijn ervan overtuigd dat binnen het huidige economische systeem de wortels van de onderling verweven onderontwikkeling, uitsluiting, armoede, milieuvernietiging en onveiligheid niet fundamenteel kunnen worden aangepakt. Hier en daar een correctie is niet voldoende om een rechtvaardige wereld te creëren. De centrale plaats voor de mens, zoals wij dat zien, is onverenigbaar met het nastreven van een maximale financiële winst, accumulatie van kapitaal, ongeremde economische groei en de wet van de sterkste.

Wij willen een duurzaam economisch, sociaal en politiek bestel dat uitgaat van:

- Rechtvaardige verdeling van de middelen, zowel tussen arme landen en rijke landen als binnen elke staat,
- Absolute voorrang voor het vervullen van de basisbehoeften van alle mensen in Noord en Zuid en voor armoedebestrijding,
- Respect voor de universele mensenrechten, inclusief respect voor rechten van vrouwen en arbeidsrechten,
- Verregaande participatie van de bevolking op alle politieke beslissingsniveau's en economie die onderworpen is aan een democratisch politiek bestel,
- Een economie die zich ontwikkelt met respect voor de planeet waarop we leven, en die deze vrijwaart voor de generaties van morgen.
- Eerlijke wereldhandel waarbij de producenten een rechtvaardige prijs krijgen voor hun productie,
- Drastische inkrimping van de militaire uitgaven in Noord en Zuid.
- Niet-militaire oplossingen voor conflicten.
- Respect voor het behoud van culturele diversiteit.
- Een actieve overheid die deze principes onderschrijft, implementeert en stimuleert.

Zo'n duurzaam en rechtvaardig economisch, sociaal en politiek bestel zal er niet uit zichzelf komen. Daarom zijn ledenorganisaties en maatschappelijke bewegingen zo belangrijk. Het zijn organisaties en bewegingen van mensen die het heft zelf in handen nemen. Mensen die de belangen van hun groep verenigen, die kennis verzamelen en capaciteit opbouwen om hun gemeenschappelijke stem te laten horen in de besluitvorming. Zo verwerven ze de macht, een tegenmacht, om die belangen af te dwingen en worden ze niet meer genegeerd. Die organisaties en bewegingen wil *fos* steunen.

Een geglobaliseerde wereld heeft recht op een globale tegenmacht. Wij zijn van mening dat de arbeid(st)er, kleine boer(in), gewone man/vrouw, consument in het Zuiden en in het Noorden gevangen zitten in eenzelfde globaal systeem, ondanks de verschillen in hun objectieve materiële situatie. Zo worden arbeiders in het Zuiden bijvoorbeeld gedwongen om voor een zeer laag loon te werken, krijgen ze vaak te maken met het verbod op vakbonden, en worden ze geconfronteerd met onwaardige arbeidsomstandigheden. Arbeiders in het Noorden verliezen hun baan omdat de productie van hun bedrijf verhuist naar een land waar arbeidsrechten en een eerlijke verloning niet gegarandeerd zijn.

Daarom is het belangrijk dat arbeidersbewegingen, boerenorganisaties, milieu-, consumenten-, vrouwen-, gezondheidsorganisaties en andere, netwerken vormen, zodat ze voorstellen en strijdpunten met een heel brede basis kunnen ontwikkelen. NGO's kunnen een rol spelen in het stimuleren en ondersteunen van deze allianties.

DE MISSIE VAN fos

fos blijft niet aan de kant staan

- Wij zetten ons in voor de grote groepen mensen over de hele wereld die geen toegang hebben tot economische, sociale en politieke middelen. Wij zetten ons ook in voor die groepen die wel deze toegang hebben, maar de macht missen om er gebruik van te maken en de ongelijkheid aan te pakken.
- Wij dragen bij tot de versterking van organisaties in het Zuiden, die de belangen verdedigen van de armere lagen van de bevolking, zodat ze een tegenmacht kunnen opbouwen met het oog op een duurzame uitoefening van hun politieke, sociale en economische rechten.
- Wij steunen onze partnerorganisaties in het Zuiden om de politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- Wij sensibiliseren en activeren in het Noorden onze partnerorganisaties om de wereldwijde scheve machtsverhoudingen een halt toe te roepen.
- Wij bieden onze achterban in eigen land actiemogelijkheden om de politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- Wij stimuleren solidariteit en netwerking tussen georganiseerde groepen in Noord en Zuid.

OVERZICHT 2009

Zuiden

In 2009 liet fos een externe evaluatie doen van haar volledige gezondheidsprogramma onder leiding van Health Research for Action – HERA – in het bijzonder door Dr. Dirk Van der Roost. Het betrof een evaluatie van de verschillende fos werkingen, met name de versterking van mutualiteiten, sociale verkoop van medicijnen, sociale controle & promotie. De doelstelling van de evaluatie was om initiële keuzes te toetsen aan de lokale gezondheidsrealiteit en deze waar nodig te herzien. Lees meer op bladzijde 11.

De samenwerking met partners in de kleine landbouw werd verder afgebouwd. Deze acties zijn algemeen genomen minder coherent binnen een syndicaal programma. Een kanttekening bij de afbouw van de landbouwprogramma's is dat er wereldwijd een vervaging is van het onderscheid tussen het statuut van de kleine boeren en dat van landarbeiders. In deze context stimuleert fos vakbonden om open te staan voor de situatie van kleine boeren en steunt

het ook federaties van kleine boeren bij het syndicaal organiseren van landarbeiders.

Na de staatsgreep in juni 2009 was fos actief betrokken bij de ondersteuning van partnerorganisaties in Honduras die opriepen tot sociale mobilisatie en protestacties. De onstabiele politieke situatie in Honduras heeft een eind gemaakt aan de aspiraties van de vakbeweging om een wettelijke erkenning van hun voorstel tot reglementering van het fenomeen onderaanneming te bekomen.

In Nicaragua werd de jarenlange inzet van fos en haar partners beloond met de goedkeuring van een wet die een legaal kader en mogelijke overheidssteun biedt aan de mutualiteitswerking.

In Cuba helpen vakbonden actief mee aan de verbetering van de economische situatie van het land en streven ze het behoud van de verworvenheden van de revolutie op sociaal vlak na. In 2009 werd het gelijkheidsprincipe tussen de werknemers op de werkvloer losgelaten en konden de werknemers meer verdienen indien ze meer produceerden. De bijscholing, door fos ondersteund, over de nieuwe reglementering van de loonsystemen in onder andere de bouw- en textielsector pasten in dit kader. Ook in 2009 vonden er veel solidariteitsbezoeken plaats vanuit de socialistische beweging aan Cuba, waarbij moeilijke vragen en open debat niet uit de weg werden gegaan. Op het vlak van gezondheid gaf fos verder steun aan specifieke programma's van gezondheidspreventie en -promotie.

Zowel in Bolivia als Ecuador ontstond dankzij de sociale politiek van de regering van Evo Morales en Rafael Correa een politieke context die kansen biedt tot het heropbouwen van de syndicale organisaties en die onderhandelingen in verband met waardig werk mogelijk maakt. Anderzijds leden de drie Andeslanden in 2009 onder de internationale economische crisis. De Peruaanse economie leed het meest omwille van zijn afhankelijkheid van export. Dit had onmiddellijke gevolgen voor de tewerkstelling en de mogelijkheden voor vakbonden om collectieve onderhandelingen af te sluiten voor een waardig inkomen en veilige en gezonde arbeidsomstandigheden.

Een historisch akkoord tussen de coöperatieve van koffieboeren en de kas van de sociale zekerheid is de vrucht van een succesvolle fos-strategie en de inzet van medewerkers van fos in de regio. De externe programmaevaluatie stimuleerde de fos-ploeg om

haar visie met betrekking tot sociale gezondheidssystemen en op een sociaal medicijnenbeleid te bepalen en/of te verfijnen.

In Zuidelijk Afrika was 2009 een verkiezingsjaar voor Zuid-Afrika – dat ook regionale ambities toont – en Mozambique. In Zimbabwe blijft de economische en politieke situatie van het land problematisch voor de bevolking en **fos**-partners. Dit heeft onder andere geleid tot repressie ten aanzien van de leiding van de vakbond van landarbeiders GAPWUZ die dankzij een solidariteitsactie is kunnen vluchten en opvang heeft gevonden bij een **fos**-partner in Zuid-Afrika. Met de ondersteuning van onderzoeks- en vormingscentra wordt in de regio ingezet op nieuwe vormen van (syndicale) organisatie. De Zuid-Afrikaanse vakbond Sikhula Sonke is hiervan een goed voorbeeld. Op het vlak van gezondheid werden de inspanning voor op het opzetten van gezondheidskernen verdergezet. De externe gezondheidsevaluatie kwam, beoordeelde en zag dat het veelbelovend was.

In het kader van een interne evaluatie door de raad van bestuur maakte een **fos** delegatie in 2009 een rondreis in Ghana van de verschillende projecten die samen met partner ICED worden uitgevoerd. Meer kan je hierover lezen op bladzijde 86.

Een delegatie van de Algemene Centrale trok eind 2009 naar Palestina om de solidariteitswerking met de vakbond PGFTU in detail bespreken. De bezetting van de Palestijnse gebieden door Israël en een de facto apartheidspolitiek ten aanzien van de Palestijnse bevolking blijft schokkerend en zorgwekend. Het verkeer van personen en goederen binnen de Palestijnse gebieden verliep iets soepeler dan de voorbije jaren, maar het gebrek aan vooruitgang van het vredesproces leidt tot uitgesproken frustraties bij de Palestijnse partners.

Met de steun van een sectoraal fonds en de vakbond (AC) van de petrochemie kon **fos** in drie landen (El Salvador, Bolivia en Mozambique) investeringen doen bij **fos**-partners op het vlak van duurzame energie. Hoofdzakelijk scholen, vormingscentra, en gezondheidsposten werden voorzien van zonnepanelen voor verlichtingen, koeling en het oppompen van water.

Noorden

fos stelt zich tot doel om de leden en personeelsleden van de verschillende takken van de Socialistische Beweging te sensibiliseren rond het Noord-Zuidthema en hen te mobiliseren om acties te ondernemen in het kader van internationale solidariteit. Om ons doel te bereiken, gebruikt **fos** verschillende methoden: de partnerschappen (tussen een Noordpartner en een Zuidpartner), een sensibiliseringscampagne en eigen publicaties.

In het jaar 2009 is hier geen verandering in gekomen. Wel is het zo dat we deze verschillende componenten elk jaar beter uitbouwen: zowel het aanbrengen van nieuw materiaal en verruimen van het bestaande materiaal als het verbeteren van de kwaliteit ervan. Opvallend voor 2009, wat onze methoden betreft, was:

Binnen de verschillende partnerschappen die er bestaan, is het nog steeds zo dat de manier van werken licht verschilt van federatie tot federatie. Hiermee bedoelen we van provinciale entiteit tot provinciale entiteit. Dit is zo omdat er binnen elke federatie een werkgroep is die het partnerschap trekt en de dynamieken verschillen omdat elke provincie zijn eigen activiteiten heeft, zijn eigen klemtonen legt, en eigen verwachtingen heeft. Toch is het zo dat er heel wat constanten zijn binnen de partnerschappen.

Deze lichten we hier toe om beter te illustreren wat een partnerschap inhoudt:

- Binnen elk partnerschap wordt er aandacht besteed aan inhoudelijke opvolging van de evoluties bij de Zuidpartner. Dit wordt opgenomen door het geven van mondelinge feedback op de vergaderingen van de werkgroep, of schriftelijk door nieuwsbrieven voor het personeel.
- In bijna elke federatie wordt er één keer per jaar een solidariteitsmaaltijd georganiseerd ten voordele van de partner. Deze maaltijd is een collectieve bijeenkomst waarop uitleg over de partnerorganisatie uit het Zuiden wordt gegeven.
- Elke federatie organiseert een “gezondheidsdag” voor zijn leden, of een ledenfeest vanuit de socio-culturele verenigingen en daar is **fos** een vaste waarde geworden, samen met de Zuidpartner die er een plaats krijgt of door middel van een stand of een activiteit.
- Het uitnodigen van mensen uit het Zuiden - verantwoordelijken binnen de partnerorganisatie - is een heel boeiend initiatief en wordt overal wel eens gedaan. Door een uitwisseling bereik je dat verschillende mensen emotioneel betrokken geraken bij de partner en zo een engagement

aangaan. In 2009 is de partner Foro Urbano uit Ecuador op bezoek geweest bij de mutualiteit van Vlaams Brabant (FSMB) en de partner FNT uit Nicaragua bezocht het ABVV van West-Vlaanderen.

- Mensen uit een partnerschap die een bezoek brengen aan de partner uit het Zuiden, en nadien daar getuigenis over brengen, is ook een indrukwekkende activiteit. De getuigenis is een persoonlijk verhaal over de ongelijke Noord-Zuidverhoudingen en wordt heel goed gebracht door iemand van de partnerorganisatie in het Noorden aan zijn leden. In 2009 bezochten de federale secretaris van ABVV en de algemene secretaris van het Vlaams ABVV de partners in Cuba.
- Tal van kleinere activiteiten die in de schoot van het partnerschap zelf ontstaan en daar worden uitgevoerd. Hiervan zijn er in 2009 heel wat gerealiseerd en die krijgen weerslag verderop in dit verslag.

De campagne van fos is een sensibiliseringscampagne. In 2009 voerden we campagne over Waardig Werk en meer specifiek over de vrijheid van vereniging, de vakbondsvrijheid. Met onze sensibiliseringscampagne richten we ons naar de leden van de verschillende organisaties van de socialistische beweging. Door de ruime verspreiding van ons campagnemateriaal, zijn we erin geslaagd om heel wat mensen te bereiken en hebben we ook kunnen oproepen tot actie. Heel wat mensen hebben door het invullen van de 'actiekaart' de petitie ondertekend waarbij we Vlaamse bedrijfsleiders oproepen

om werk te maken van betere arbeidsomstandigheden in hun eigen bedrijf, dochterondernemingen en toeleveranciers in eigen land en in het Zuiden. In de schoot van de campagne werkten we bovendien in 2009 een vormingspakket uit over Waardig Werk voor vakbondsafgevaardigden. Voor deze campagne maakte **fos** deel uit van een ruimer samenwerkingsverband waarbinnen de keuze gemaakt werd om een gemeenschappelijke campagne te voeren.

De publicaties zijn onze derde methode om aan sensibilisering en bewustmaking te doen. Dit doen we op de eerste plaats door ons tijdschrift "fosfor", dat 12 bladzijden telt en vier keer per jaar verschijnt. Ons tijdschrift werd in het jaar 2009 geëvalueerd door een externe organisatie (Ethicom).

HET HUIS fos

Zoals elk jaar voerden we in 2009 weer een strikt financieel beleid door kosten te beperken en op zoek te gaan naar voldoende inkomsten. Daardoor konden we de jaarrekening break even afsluiten.

Op personeelsvlak waren er enkele verschuivingen: in Brussel vulden we de 2 vrijgekomen DAC-statuten in, eindigde de werking van het actieplatform Palestina, en kwam er een nieuw diensthoofd voor de Noordwerking. In de Zuidkantoren werd het voorziene kader verder opgevuld, kwam er een nieuwe regiocoördinator voor de Andes en was er hier en daar een personeelswissel.

VOORUITZICHTEN 2010

Zuiden

Ook in 2010 zal **fos** trouw blijven aan zijn principes van dialoog en participatie met de partnerorganisaties in het Zuiden. Deze methode heeft **fos** de voorbije jaren een goede reputatie bezorgd bij zowel partners als donoren. Het vormt een basis voor een duurzame samenwerking die steunt op wederzijds vertrouwen en internationale solidariteit.

Binnen het gezondheidsprogramma zal er verder gewerkt worden aan het bekomen van toegang tot gezondheid en sociale zekerheid voor een grote(re) groep van werknemers en hun familie. Zo zal in Peru aandachtig gevolgd worden hoe de overeenkomst tussen de JNC en Es Salud zich vertaalt in concrete verbetering van gezondheidsdiensten voor de bevolking. Indien dit een succes wordt, zal dit een extra impuls zijn voor andere groepen (vb. suikerrietarbeiders in Bolivia) en andere landen. In Zuid-Afrika zal **fos**, via de partner Women on Farms, die de belangen verdedigt van vrouwelijke landarbeiders, proberen te wegen op het nationale debat over het opzetten van een National Health Insurance, naar analogie van wat de Obama-administratie in de VS heeft verwezenlijkt.

Gezien Cuba bekend staat voor zijn goed uitgebouwd gezondheidssysteem, rijst de vraag of steun aan preventie- en sensibiliseringsprojecten relevant en pertinent zijn. Dit laten we evalueren door HERA onder leiding van Dirk van der Roost. Ondertussen bekijken we of het model van gezondheidszorg in Cuba aanknopingspunten biedt om het als een alternatief naar voor te schuiven ten aanzien van overheden in andere Latijns-Amerikaanse en Afrikaanse landen.

Ondernemingen in de agro-industrie (lokale & internationale bedrijven) voeren wereldwijd een intensieve politiek van onderaanneming door waarbij ook coöperatieven met kleine boeren ingezet worden om 100% te werken als arbeiders. Het zal een grote uitdaging blijven voor **fos** en zijn partners om de rechten van de landarbeiders te verdedigen.

In 2010 zal **fos** zich verder positioneren tegenover de internationale trend van informalisering van arbeid. Ter verduidelijking, **fos** maakt het onderscheid tussen het begrip 'informele sector' en 'informele arbeid'. Eigenlijk zou de informele sector als apart subthema niet mogen bestaan. In alle economische sectoren heb je een deel dat formeel, en een deel dat infor-

meel is. Die grens is zeer vloeïend en precair, het gaat zelfs niet eens altijd om verschillende mensen. Dit zal de komende maanden en jaren stof voor debat blijven – zowel binnen **fos** als binnen de vakbeweging.

Nieuw voor **fos** is ook de aandacht voor de migratie van arbeiders, wat belangrijkere gevolgen heeft voor het bekomen van waardig werk. In Zuidelijk Afrika is dit in 2009 een thema geworden als gevolg van de raciale rellen in Zuid-Afrika, mede als reactie op de groeiende groep arbeiders afkomstig uit buurlanden Zimbabwe en Mozambique. In de regio Centraal-Amerika is er ook veel migratie binnen de sector van de agro-industrie. Er wordt onderzocht of en op welke manier **fos** hieromtrent een meer actieve bijdrage kan leveren.

Tenslotte bereidt **fos** in de Andesregio de start van een werking in Colombia voor. Er volgen in 2010 concrete gesprekken met een vakbond FENSUAGRO (uit de agro-industrie en kleine boeren) voor het uitwerken van plannen voor samenwerking in 2011 en daaropvolgende jaren. De continue schendingen van de mensenrechten in Colombia, met brutale moorden en repressie tegenover syndicalisten zijn onaanvaardbaar.

Noorden

Het jaar 2010 is voor **fos** het laatste jaar van de gemeenschappelijke campagne over Waardig Werk. Het is onze bedoeling om er nog een mooi afsluitend jaar van te maken en verder te werken met de resultaten van vorige jaren.

In 2010 willen we ook graag beginnen met de voorbereidingen van de campagne voor 2011 en 2012 die over gezondheid zal gaan en toegespitst zal worden op 'toegang tot gezondheid'. Deze campagne wordt uitgewerkt in samenwerking met de Socialistische Mutualiteiten en de verschillende socio-culturele verenigingen. Een boeiende uitdaging!

Wat de partnerschappen betreft, gaan we een evaluatiebezoek brengen aan alle Noordpartners om een betere planning te kunnen maken voor de toekomst. We zijn ook van plan om de activiteiten en werking van de bestaande **fos**-kernen in ons programma en educatiestrategie te integreren.

De resultaten van de externe evaluaties (Fosfor en Partnerschappen) worden geëxpliciteerd en zoveel mogelijk geïntegreerd in onze werking. Hierbij rekening houdend met eventuele opmerkingen van onze raad van bestuur en partnerorganisaties.

HET HUIS *fos*

fos is een ambitieuze ngo met een duidelijk thematisch profiel. Om een antwoord te bieden op de vele uitdagingen waarmee onze partners en hun doelgroepen geconfronteerd worden zal *fos* zijn organisatievorm bijsturen. Een werkgroep van de raad van bestuur bereidt een wijziging van de werking van de bestuursorganen en van de personeelsinzet op het kantoor in Brussel voor, rekening houdend met de beschikbare middelen. De werkgroep zoekt ook naar de mogelijkheden om een grotere betrokkenheid van de socialistische beweging te realiseren en werkt aan een engagementsverklaring.

Op financieel vlak streven we terug een break even jaarrekening na, gecombineerd met een gezond beheer van de reserves.

fos IN HET ZUIDEN

De werking van **fos** en de partners in het Zuiden blijven in het teken staan van de wereldwijde crisis die - zowel in Vlaanderen als elders in de wereld - het voorbije jaar en nog dagelijks vele werknemers en hun families raakt. Als gevolg van de riante reddingsoperaties van de banken hebben de overheidstekorten nooit geziene hoogten bereikt. Daardoor voeren de regeringen een streng begrotingsbeleid en wordt bespaard op onder andere de dienstverlening van de overheid, de sociale bescherming en de solidariteit. Zo dreigen de werknemers tweemaal de crisis te betalen. Tegen deze achtergrond is het meer dan ooit van belang om te blijven hameren op de eis voor meer waardig werk.

De 1 mei-speeches van de vakbeweging in Vlaanderen roepen niet alleen op voor werk, werk en werk, maar evenzeer een andere, "duurzame" economie gericht op een volwaardige tewerkstelling. Dit raakte in 2009 internationaal erkend. Op een sessie in juni 2009 sloten regeringsleiders, werkgevers en vakbonden binnen de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) een Global Jobs Pact². Hiermee wil de IAO een antwoord bieden aan de crisissen met als hoeksteen waardige ('decent') jobs.

WORKING POOR

In het campagneboek Het Mondiale Uitzendkantoor beschrijven John Vandaele en Dirk Barrez hoe de financiële crisis ons leert dat in deze wereld alles met alles samenhangt. De informatietechnologie stelt bedrijven de voorbije decennia in staat om hun activiteiten over de hele wereld te verplaatsen naar daar waar het economisch en financieel interessanter is. Hiermee zitten we binnen de zogenaamde netwerkeconomie, waar bedrijven vrij eenvoudig diensten uitbesteden aan onderaannemers, kleine bedrijven en freelancers. Hierdoor wordt een massa mensen beperkt tot kortstondige, slechte jobs, zonder beroepsopleiding, en met verloning dat op een peil ver onder de armoedegrens ligt.

Deze vorm van mondialisering heeft een negatieve impact gehad op de syndicale en arbeidswereld, voornamelijk door het inkrimpen van voltijdse formele tewerkstelling en stijgende eisen voor meer flexibiliteit op de werkplaats. Voor vakbonden in het Zuiden is het aantal arbeiders die syndicaal georganiseerd zijn als voltijdse en langdurige werknemers bij eenzelfde bedrijf eerder de uitzondering op de regel geworden.

UNIVERSELE TOEGANG TOT GEZONDHEID

Wereldwijd komt er opnieuw meer aandacht voor de principes van basisgezondheidszorg. Dertig jaar

² "Our response should contribute to a fair globalization, a greener economy and development that more effectively creates jobs and sustainable enterprises, respects workers' rights, promotes gender equality, protects vulnerable people, assists countries in the provision of quality public services and enables countries to achieve the Millennium Development Goals." [ILC98-Partial-2009-07-01115-1-En.doc]

na de verklaring in Alma Ata vinden alternatieve oproepen van onder andere netwerken als de Peoples Health Mouvement weerklank in de officiële rapporten en verklaringen van de VN Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

Door deze focus werkt **fos** op een specifieke niche van ontwikkelingssamenwerking die internationaal bijval krijgt. Er zijn veel verschillen in de gezondheidssystemen (Sistemas de Salud, Health Systems, HS), maar men kan enkele gemeenschappelijke kenmerken vaststellen in de landen waar **fos** actief is. Zo zijn er drie grote subsectoren: het ministerie van gezondheid, het stelsel van sociale ziekteverzekering en de privésector.

Ondanks het korte bestaan van de gezondheidswerking in de meeste landen zijn de eerste resultaten beemoedigend, soms zelfs merkwaardig. Het degelijke participatieve voorbereidende proces is daar zeker niet vreemd aan.

Dit zijn enkele van de bevindingen van een evaluatie die **fos** heeft uitgevoerd onder leiding van HERA. De uitdagingen blijven desondanks groot. **fos** steunt brede processen, maar beschikt over weinig middelen, wat het bereiken van resultaten kwetsbaar maakt. In de komende jaren zal **fos** zowel op het kantoor te Brussel als in het buitenland verder investeren in het opbouwen van thematische expertise. Op het vlak van gezondheid is deze expertise nu (te) beperkt.

Samengevat kan men stellen dat de partneractiviteiten zich afspelen op volgende terreinen:

Regio	Hoofdterrein	Belangrijk neventerrein
Andes	Toegang tot sociale zekerheid	Gezondheids promotie, opeisen van kwalitatieve zorg
Centraal-Amerika	Opzetten van lokale mutualiteiten	Sociale verkoop van geneesmiddelen
Zuidelijk Afrika	Basisgezondheidszorg op gemeenschapsniveau	Verbeteren van (enkele) sociale determinanten

De verschillende gezondheidprogramma's van **fos** hebben in 2009 heel wat nieuwe dynamieken gecreëerd op het niveau van de gemeenschappen en overkoepelende organisaties.

Basisgezondheidszorg voor iedereen

Het concept 'basisgezondheidszorg' is gebaseerd op de analyse dat zowat negentig procent van de gezondheidsproblemen kunnen voorkomen of behandeld worden op een eenvoudige wijze en met een beperkt budget. In deze zin moet basisgezondheidszorg verstaan worden als de poging om in de essentiële gezondheidsbehoeften te voorzien. Het betekent dus heel wat meer dan het zogenaamde 'eerste zorgniveau'

Het Wereldgezondheidsrapport 2008 ("Basisgezondheidszorg, nu meer dan ooit") bevestigt de visie en de principes van Alma Ata en stelt vier algemene hervormingen van de gezondheidszorg voor:

- Hervormingen ten voordele van een universele toegang, met als uitgangspunten het bevorderen van rechtvaardigheid, solidariteit en het einde van de uitsluiting;
- Hervormingen van de gezondheidsdiensten in functie van de noden en verwachtingen van de bevolking;
- Hervormingen van het beleid, onder meer het doorvoeren van maatregelen ten gunste van gezondheid in alle sectoren van de samenleving;
- Hervormingen van het leiderschap, inclusief, participatief en op onderhandelingen georiënteerd, en in staat de complexiteit van de huidige gezondheidssystemen het hoofd te bieden.

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT ALS ANTWOORD OP DE CRISIS

"We moeten de crisis zien als een opportuniteit om het systeem te veranderen," was het betoog van Leonard 'Lenny' Gentle in zijn toespraak op de Karel Van Miert-lezing.

(cf. webartikel 30 maart 2010, www.fos-socsol.be).

De progressieve, socialistische beweging moet kracht putten uit internationale solidariteit en de kracht van bewegingswerk. Gentle is ervan overtuigd dat de internationale kwesties zoals de combinatie van een economische en financiële crisis, met een voedselcrisis, een energiecrisis en de opwarming van de aarde, de wereldverhoudingen de komende vijf tot tien jaar gaan bepalen en veranderen.

In een context van ongeziene veranderingen moet men ook radicale keuzes maken. Het is hoog tijd om een halt toe te roepen aan een financiële economie gestuurd door bankiers en aandeelhouders, zonder waardige tewerkstelling. Dezelfde informatietechnologie moeten we benutten om internationale solidariteit te promoten en in de netwerkeconomie van morgen volwaardige arbeidsnormen en toegang tot gezondheid te laten gelden voor iedereen.

SAMEN STERK!

NIEUWE VORMEN VAN SYNDICALE ORGANISATIE

"Zolang de vakbeweging niet verder geraakt dan het kader van de collectieve onderhandelingen zullen nieuwe vormen van massaorganisaties ontstaan die semi-tewerkgestelde en werkloze arbeiders verenigen. Deze vormen van organisatie verkiezen het gebruik van 'directe actie' zoals het blokkeren van wegen en netwerken, het bezetten van bedrijven en openbare gebouwen, ..." (quote van James Petras, uit "New forms of organisation", ILRIG paper, 2009)

fos steunt vakbondsacties en onderzoek naar manieren om de werknemers in een 'geïnfomaliseerde' arbeidsrelatie syndicaal te organiseren. Hierbij is solidariteit tussen werknemers en werklozen van cruciaal belang.

Samen Sterk. Dit is ook de leidraad voor de vakbond Sikhula Sonke ('Wij groeien samen') van landarbeidsters in Zuid-Afrika. Deze vakbond beperkt zich niet tot het onderhandelen met bedrijven om beter loon en veilige arbeidsomstandigheden te verkrijgen of het verdedigen van werknemers in arbeidsrechtzaken. Deze 'nieuwe' vakbond kiest voor zeer uiteenlopende vormen van actie waarbij het bezetten van openbare wegen en plaatsen veel gebruikt zijn. Sikhula Sonke organiseert ook landarbeidsters in de woonwijken van de beruchte Zuid-Afrikaanse townships. Ongeacht het bedrijf waar ze (tijdelijk) werken, komen daar labor brokers (arbeidsbemiddelaars) naar de verzamelpaatsen om ter plaatse arbeiders te organiseren. Even fervent voert Sikhula Sonke campagnes over uitzettingen uit huizen (op land van werkgevers) en tegen huiselijk geweld en verkrachting.

Landen	El Salvador	Honduras	Nicaragua
Coördinatie	Regionale coördinatie	Regionale coördinatie	Regionale coördinatie
Actiezones	Morazan, La Unión, San Miguel, Usulután, La Paz, Santa Ana, San Salvador, San Vicente	Choluteca, Valle, Yoro, Olancho, San Pedro Sula, Choloma	Matagalpa, Jinotega, Nueva Segovia, Managua, Carazo, Masaya, Granada
Type Acties	• Versterking syndicale organisaties • Productiviteit landbouw • Toegang tot geneesmiddelen	• Versterking syndicale organisaties • Oprichting mutualiteitsystemen • Toegang tot geneesmiddelen	• Versterking syndicale organisaties • Oprichting mutualiteitsystemen • Toegang tot geneesmiddelen
Strategische lijnen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden en coöperatieven • Uitbouw netwerk sociale verkoop geneesmiddelen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden en coöperatieven • Capaciteitsopbouw mutualistische initiatieven • Uitbouw netwerk sociale verkoop geneesmiddelen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden en coöperatieven • Capaciteitsopbouw mutualistische initiatieven • Uitbouw netwerk sociale verkoop geneesmiddelen

MIDDEN-AMERIKA

El Salvador, Honduras en Nicaragua

OVERZICHT VAN DE ACTIES

WAARDIG WERK IN MIDDEN AMERIKA				
	El Salvador	Honduras	Nicaragua	Regionale actie Waardig Werk Midden Amerika
Partners	MSTM, Coordinadora de Sindicatos de Azucar in El Salvador (CSAE), Federaciones de Oriente	FITH/FESITRADEH, COSIBAH, SITIAMASH	FNT, CST-ZF (voorheen MLSM), CTCF	PSCC
Doelgroepen	(land)arbeiders, coöperatieve boeren	arbeiders, landarbeiders	arbeiders, landarbeiders	werknemers, vakbondsleden in Centraal Amerika
Sleutel-elementen	arbeidsrechten, organisatieversterking	arbeidsrechten, organisatieversterking	arbeidsrechten, organisatieversterking	syndicale vrijheden
Budget	208.395,87 euro	141.829,18 euro	199.277,71 euro	33.000,00 euro
Donoren	DGOS, P&V, 11.11.11, Petroleumsector Sociaal Fonds	DGOS, 11.11.11	DGOS, ABVV West-Vlaanderen, Kapellen, Schoten, 11.11.11	DGOS, 11.11.11

GEZONDHEID IN MIDDEN AMERIKA			
	El Salvador	Honduras	Nicaragua
Partners	AMSATI (voorheen CNMC)	Cossamul, Comixmul, Comixspal (voorheen Proscampo)	Mutua del Campo (ATC, FENACOOP, UNAG, FUNDESER), Mutua Urbana (CTCP), FNT, Prosalud
Doelgroepen	coöperatieve vrouwen en familie	landbouwcoöperatieven, coöperatieve vrouwen	stedelijke en rurale bewoners uit de informele sector
Sleutel-elementen	toegang tot geneesmiddelen, organisatieversterking	mutualiteiten, toegang tot geneesmiddelen, organisatieversterking	mutualiteiten, toegang tot geneesmiddelen, organisatieversterking, politieke beleidsbeïnvloeding
Budget	49.714,20 euro	174.518,99 euro	400.035,39 euro
Donoren	DGOS, Multipharma	DGOS, P&V	DGOS, EC, NVSM, P&V, 11.11.11

ACTIES WAARDIG WERK IN MIDDEN-AMERIKA TOEGELICHT

WAARDIG WERK IN DE SECTOREN VAN DE MAQUILA EN AGRO-INDUSTRIE IN EL SALVADOR

De acties in El Salvador bouwden verder op de aandachtspunten van 2008, namelijk het versterken van de representativiteit van de vakbonden en van hun onderhandelingsterkte.

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN IN DE AGRO-INDUSTRIE

De vakbond van de suikerrietsector CSAE heeft in 2009 duidelijk kunnen profiteren van de vorig jaar geplande wervingscampagnes. Deze hebben geleid tot een duidelijke versterking van de bestaande vakbond STEIJISA (van 190 leden in 2007 naar meer dan 400 in 2009) en tot de vorming van een nieuwe vakbond in de suikerfabriek La Magdalena. Dit stelde STEIJISA in staat om een collectieve arbeidsovereenkomst te onderhandelen met ondermeer een verhoging van het basissalaris voor tijdelijke arbeidskrachten (\$260 per maand). Het loon voor gesyndicaliseerde tijdelijke arbeid(st)ers in de CSAE steeg hierdoor naar ongeveer \$310 per maand. Ter vergelijking: het minimumloon in de sector ligt op \$205; dat betekent dat in de bedrijven waar een vakbond actief is, het gemiddelde loon voor tijdelijke arbeid(st)ers gemiddeld 51% hoger ligt dan het minimumsalaris. Een strijdpunt waar de vakbond nog geen succes heeft weten te boeken, is de uitbreiding van het aantal permanente arbeidsplaatsen. In La Magdalena is 95 procent van de arbeid tijdelijk. De pas opgerichte vakbond heeft nog geen CAO kunnen afdwingen, maar wel al een eerste succesje geboekt door de uitbreiding van de gemiddelde duur van de tijdelijke arbeidscontracten van 3-4 maanden naar 4-5 maanden.

In 2009 heeft de vakbond STEIA, in dialoog met de suikerfabriek El Angel en met fondsen van het sociaal fonds van de Petroleumsector, een gemeenschapslokaal voorzien van elektriciteit door de installatie van zonnepanelen. In de komende jaren zal verder gezorgd worden voor de aansluiting per jaar van 42 families (250 personen) op elektriciteit opgewekt met zonne-energie.

BESCHRIJVING VAN DE ACTIVITEITEN IN DE MAQUILABEDRIJVEN

MSTM heeft de voorbije twee jaar sterk geïnvesteerd in het uittekenen van een eigen strategie om nieuwe vakbonden op te richten en het ledenbestand uit te breiden. Dit heeft geleid tot een sterke groei van het ledenaantal in 2009.

Veel aandacht ging naar de leiderschapsvorming, met aandacht voor gender. In het syndicale vormingsprogramma voor militanten en kaderpersoneel werd veel aandacht besteed aan de specifieke noden van de overwegend vrouwelijke werknemers. MSTM is eveneens actief in een platform met vrouwen- en mensenrechtenorganisaties voor de toepassing van het VN-protocol voor de afschaffing van alle vormen van discriminatie van vrouwen. Deze inspanningen resulteren nog niet in een grotere vertegenwoordiging van vrouwen in het beleid van de vakbond.

REALISATIES EN EVOLUTIES...

In El Salvador zoekt de nieuwe, in juni 2009 aangekomen, FMLN-regering meer toenadering tot de sociale organisaties en nodigt hen uit tot dialoog. Het ministerie van arbeid garandeert de vakbonden meer bescherming tegen repressieve maatregelen in de bedrijven. De overheid stimuleert ook sociaal overleg in verschillende productiesectoren.

... in de agro-industrie

Net als in Honduras, hebben de vakbonden in de suikerindustrie van El Salvador de negatieve evolutie naar meer onderaanneming en flexibilisering kunnen opvangen. Ze zijn erin geslaagd om dankzij een tijdelijke externe steun hun representativiteit onder de verschillende groepen arbeid(st)ers weer te vergroten. Toch kan men nog niet spreken van sterke organisaties. Zij zullen de komende jaren hard moeten blijven werken aan de vorming en de activering van jongeren en vrouwen binnen hun organisaties. De vakbonden van de suikerindustrie hebben hun onderhandelingspositie weten te versterken. STEIJISA, aangesloten bij CSAE, is er na jarenlange strijd in geslaagd om door de bedrijfsdirectie erkend te worden en een CAO af te sluiten. Een hoopvolle gebeurtenis was het eerste tripartiete overleg op nationaal niveau voor de suikersector.

CSAE heeft actief meegewerkt aan een verkennende studie over de toekomst en mogelijke effecten van biobrandstoffen. De resultaten van dit onderzoek zullen in 2010 worden opgevolgd in verschillende fora met het oog op de sociale onderhandelingen met de werkgevers van de sector.

... in de maquila

In El Salvador is de MSTM er in geslaagd om haar ledenbestand licht uit te bouwen en haar vormingssysteem te versterken. Ondanks deze vooruitgang moet echter nog gewerkt worden aan een meer helderder

ontwikkelingsperspectief. De komende jaren zal duidelijk worden of de MSTM er in zal slagen de sprong te maken van een platform van samenwerkende vakbonden naar een meer geïnstitutionaliseerde samenwerking met eigen rechtspersoonlijkheid.

fos heeft geïnvesteerd in de collectieve systematisering van ervaringen rond gender in de maquilasector. Op een regionaal forum werden de ervaringen van vakbonden over de positie van de vrouwen in de maquilabedrijven en in de vakbonden uitgewisseld. Deze bespreking heeft zeker geleid tot verhoogde sensibilisering in verband met genderdiscriminatie. Dank zij het lobbywerk van MSTM op het ministerie van arbeid en de doorlopende dialoog met de officier van justitie is het aantal vrouwen dat omwille van zwangerschap wordt ontslagen, sterk verminderd.

De steun van *fos* inzake juridische dienstverlening hebben duidelijk hun vruchten afgeworpen. Zoals bij CST-ZF in Nicaragua beschikt MSTM over een vast team van vakbondsleid(st)ers die zich gespecialiseerd hebben in juridische bijstand. Dit team werkt nauw samen met juridische adviseurs en/of instanties, waaronder het VN-netwerk CDAW in El Salvador dat werkt aan de verdediging van de vrouwenrechten.

Sinds de regeringswissel oefent het ministerie van arbeid meer druk uit op werkgevers om de arbeidswetgeving na te leven. De vakbonden stellen met voldoening een vermindering vast van het aantal patronale bedreigingen tegen syndicale activiteiten. Binnen de bedrijven met aanwezigheid van de MSTM is er slechts één geval geweest waarbij zes vakbondsleid(st)ers met ontslag werden bedreigd. Via juridische acties heeft MSTM dit ongedaan kunnen maken. De nieuwe progressieve regering in El Salvador heeft ook de proceduretijd om rechtspersoonlijkheid aan een nieuwe vakbond te verlenen, aanzienlijk ingekort. Dit vermindert de kans van de ondernemers om de arbeid(st)ers te ontslaan in de kritische periode waarin een nieuwe vakbond zich vormt.

WAARDIG WERK IN DE SECTOREN VAN DE MAQUILA EN AGRO-INDUSTRIE IN HONDURAS

De staatsgreep van 28 juni in Honduras heeft de werking van de vakbonden grondig beïnvloed. De strijd voor syndicale vrijheden werd noodgedwongen een strijd voor de democratische vrijheden.

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN IN DE AGRO-INDUSTRIE

De partnervakbonden uit de agro-industrie hebben de positieve evoluties die in 2008 waren ingezet, kunnen bestendigen. In de suikerrietsector heeft SITIAMASH de uitbreiding met 4 vakbondsafdelingen goed weten te consolideren en het ledenaantal blijft stijgen. De vakbond doet een ernstige poging om jongeren via de vormingen actief te betrekken. Dit is nodig gezien deze groep ondervertegenwoordigd is. In de periode 2000-2007 daalde het ledenbestand sterk, omdat de bedrijven systematisch het vaste kader vervangen door tijdelijke beroepskrachten die via onderaanneming werden tewerkgesteld. Sinds 2008 is deze trend omgebogen dankzij de systematische syndicaliseringsacties gericht naar de suikerrietkappers. Deze positieve trends hebben al tot een lichte verhoogde aanwezigheid van jongeren op de verschillende bestuursniveaus geleid, maar het werk is zeker nog niet af.

In de bananensector heeft COSIBAH zijn positie gehandhaafd en het ledenaantal tot 3.787 (stijging 5.3% ten opzichte van 2007) zien toenemen. COSIBAH heeft een extra inspanning gedaan om de betrokkenheid van de vrouwen te verhogen en dit heeft geleid tot een grotere deelname van de vrouwen bij de collectieve onderhandelingen. Maar een sterkere aanwezigheid van vrouwen in de leidinggevende posities van de vakbond blijft alvast nog de uitdaging.

Onderaanneming in de agro-industrie is een groot probleem. SITIAMASH heeft de preciaire arbeidsomstandigheden van arbeid(st)ers die via onderaannemers in de suikersector worden tewerkgesteld, op de onderhandelingstafel gelegd en kleine verbeteringen bekomen. Maar het was niet mogelijk deze in een CAO vast te leggen. In de bananensector waakt COSIBAH over de uitvoering van de CAO die in 2008 werd afgesloten. Deze voorziet in een verhoogd inkomen en meer arbeidzekerheid voor arbeid(st)ers die via onderaannemers worden ingeschakeld.

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN IN DE MAQUILASECTOR

FITH-FESITRADEH hebben in 2009 hun strategie om hun draagvlak te versterken uitgewerkt. De gebrekkige interne coördinatie tussen de beide federaties en tussen het technische team en de bedrijfspakbonden hebben de uitvoering ervan vertraagd. De politieke crisis heeft daarna de prioriteiten op zijn kop gezet. De economische crisis heeft er bovendien voor gezorgd dat één vakbond als gevolg van een bedrijfs-sluiting ophield te bestaan. Gevolg is dat het aantal aangesloten met 41 procent daalde tot 4.453; maar dit is nog ruim 40% meer dan het niveau van 2007.

Toch hebben de vakbonden 5 CAO's op bedrijfsniveau kunnen afsluiten, een grote stap vooruit in vergelijking met 2007 toen geen enkele CAO van kracht was. De federaties FITH en FESITRADEH hebben de eerste helft van 2009 veel energie gestoken in het afdwingen voor de sector van de loonsverhoging van het minimumloon met 60 procent, zoals eind 2008 door president Manuel Zelaya per decreet werd afgekondigd. De werkgevers hadden echter bedongen dat de maquilasector buiten deze algemene loonsverhoging werd gehouden. Vanaf 28 juni 2009 heeft de politieke crisis in Honduras verdere collectieve onderhandelingen onmogelijk gemaakt, zodat het verhoogde minimumloon is uitgebleven. FITH-FESITRADEH waren ook heel actief betrokken bij de acties om de onderaannemingen wettelijk te reguleren.

REALISATIES EN EVOLUTIES... in de agro-industrie

In Honduras hebben FITH-FESITRADEH en SITIAMASH actief deelgenomen aan een intersectoraal initiatief (bouw, transport, dranken, suiker) gesteund door fos en de Deense organisatie 3F om via een wettelijke reglementering het fenomeen van onderaanneming aan banden te leggen. Aanvankelijk zag het er naar uit dat zulke wettelijke regeling haalbaar was. De intensieve lobbyactiviteiten die de vakbonden in de eerste helft van 2009 ontwikkelden vonden weerklank en steun bij het ministerie van arbeid en de president. De staatsgreep eind juni 2009 maakte echter een abrupt einde aan de aspiraties van de vakbeweging. Vanaf dat ogenblik hebben de vakbonden een voortrekkersrol gespeeld bij de organisatie van de brede beweging tegen de feitelijke regering.

COSIBAH staat voor een herstructurering tot industrievakbond voor de hele agro-industrie, waar de huidige bedrijfspakbonden deel van zullen uitmaken. Maar door een gebrek aan duidelijke afspraken en

timing slaagt COSIBAH er niet in om concrete stappen te zetten. Desondanks is het technische team van COSIBAH in 2009 begonnen met de uitwerking van een nieuw strategisch plan. Het proces is echter nog niet afgerond en biedt voorlopig weinig duidelijkheid over de haalbaarheid.

Een interessante evolutie is de integratie van de suikerrijetvakbonden in het continentale netwerk COLSIBA. Intense besprekingen over de functie van het continentale platform COLSIBA hebben geleid tot een actieve deelname van de vakbonden aan de bijeenkomsten van dit vakbonden netwerk voor de agro-industrie.

REALISATIES EN EVOLUTIES... in de maquilabedrijven

In Honduras is de representativiteit van de vakbonden en het perspectief op vruchtbare sociale dialoog het afgelopen jaar sterk verminderd. De vakbondenactiviteit heeft zwaar geleden onder de politieke crisis waarin het land een groot deel van het jaar verkeerde. Vanwege hun actieve betrokkenheid bij het verzet tegen de staatsgreep, is de syndicale repressie door de overheid en ondernemersgroepen in de loop van het jaar zowel binnen als buiten de maquilasector zeer sterk toegenomen. De problematiek in de maquilasector werd nog eens versterkt door de aanhoudende economische crisis die tot veel bedrijfssluitingen leidde. Hierdoor groeide de angst van arbeid(st)ers om zich syndicaal te organiseren merkbaar. Verschillende rapporten maken melding van de toegenomen mensenrechtenschendingen in deze periode; het sterke engagement in het verzet tegen de staatsgreep had wel tot gevolg dat de normale registratie van schendingen in de maquilabedrijven vrijwel stilviel.

In Honduras is de samenwerking tussen FITH en FESITRADEH moeizaam verlopen. De politieke leid(st)ers van beide federaties slaagden er niet in om tot werkbare afspraken te komen, ondanks de positieve input van de technische staf. Deze interne problemen werden vervolgens overschaduwd door de gevolgen van de staatsgreep. De interne ontwikkeling van de organisaties is dus sterk achteruitgegaan in 2009. Het perspectief voor verdere samenwerking tussen FITH en FESITRADEH in de maquilasector is hierdoor erg onzeker geworden.

WAARDIG WERK IN DE SECTOREN VAN DE MAQUILA EN AGRO-INDUSTRIE IN NICARAGUA

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN IN DE MAQUILABEDRIJVEN

De CST-ZF heeft in 2009 grootschalige ledenweringscampagnes georganiseerd, en met succes. Het ledenaantal steeg met 21 procent tot 8.256 en het aantal aangesloten bedrijfsvakbonden werd met 3 ten opzichte van 2008 en met 6 ten opzichte van 2007 uitgebreid. Dit is een belangrijk resultaat, zeker omdat het afgelopen jaar verschillende bedrijven als gevolg van de economische crisis moesten sluiten en de vakbonden bijgevolg ophielden te bestaan.

Voor het eerst hebben de vier vakbondencentrales die in de maquilas actief zijn, waaronder de CST-ZF, een sectorakkoord met de werkgeversorganisatie en het ministerie van arbeid kunnen afsluiten; deze CAO voorziet in een jaarlijkse stijging van het basissalaris met 8 procent in 2009, 9 procent in 2010 en 10 procent in 2011. CST-ZF ziet nauwlettend toe op de toepassing. In bedrijven waar geen vakbond aanwezig is, wordt het loonakkoord dikwijls niet nagekomen.

fos investeert ook in de vorming van de juridische ploeg van CST-ZF. Door hun toedoen daalde het aantal klachten tegen onrechtmatig ontslag van vrouwen in twee jaar met de helft (24 gevallen). De vakbond bracht ook alle negen gevallen van dreiging tot ontslag omwille van syndicale activiteiten tot een goed einde. De positieve houding van de overheid tegenover de vakbonden en de sector-CAO hebben duidelijk bijgedragen tot de verminderde repressieve houding van de bedrijven tegenover de vakbonden. Dit heeft de groei van CST.ZF van 18 naar 25 maquilabedrijven in twee jaar mogelijk gemaakt.

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN IN DE INFORMELE ECONOMIE

Eigen aan de federatie CTCP is de grote verscheidenheid tussen de aangesloten leden; zo hebben bijvoorbeeld straatverkopers op de drukke kruispunten andere noden dan houders van kleine eetstandjes. Om een lijn in de acties te krijgen, heeft CTCP de noden en de strijdpunten van de verschillende groepen in kaart gebracht. Op basis van deze studie hebben al vijf lokale vakbonden een actieplan opgesteld. Bij de overige twintig vakbonden is het proces op gang gekomen maar nog niet afgerond.

De federatie staat voor de uitdaging om deze lokale plannen op te nemen in een nationale strategie. Ondertussen slagen de vakbond erin om met lokale acties successen te boeken. In de periode 2008-2009 heeft CTCP zes overeenkomsten met het stadsbestuur van Managua gesloten. De stad engageert zich om de betrokken verkopers veiligere arbeidsplaatsen en betere fysieke werkomstandigheden (bijvoorbeeld de mogelijkheid tot werken in de schaduw, minder lawaai en minder rook) te bieden. Tegelijkertijd zijn de verschillende vakbondsorganisaties van de CTCP er in geslaagd om de criminaliteitscijfers op de drukke verkooppunten sterk terug te dringen. Dit is gelukt omdat de verkopers onderling een systeem van sociale controle hebben opgezet en met de lokale politie afspraken over hun aanwezigheid op straat hebben gemaakt. In 2009 heeft geen enkele gedwongen collectieve ontruiming plaatsgevonden. Na de verkiezing van een nieuwe burgemeester van de Sandinistische partij eind 2008 heeft de CTCP met hem onmiddellijk afspraken gemaakt om ontruimingen te voorkomen.

Op nationaal niveau heeft FNT met succes campagne gevoerd voor de verhoging van de belastingvrije drempel voor kleine ondernemers (verhoging van de drempel van 2.500 naar 4.000 dollar per jaar) en voor de hervorming van het belastingstelsel. Beide voorstellen zijn uiteindelijk door het parlement goedgekeurd. Daarnaast heeft FNT een wetsvoorstel voor de wettelijke erkenning van de rechten van kleine zelfstandige ondernemers in de informele sector uitgewerkt, maar dit voorstel is nog niet in het parlement ingediend.

fos steunt de nationale federatie FNT bij het versterken van haar lokale intersectorale structuren. Het afgelopen jaar heeft FNT minder aandacht gegeven aan voorstellen op gemeenteniveau; hun energie ging vooral naar de toepassing van bestaande nationale regelgevingen op lokaal vlak. Zo organiseerde het FNT controles over de toepassing van het nieuwe minimumloon bij bedrijven in negen productiesectoren. FNT voerde ook controle uit op de correcte toepassing van het nieuwe beleid voor sociale woningbouw voor arme bevolkingsgroepen in de gemeenten.

In mei 2009 namen drie vertegenwoordigers van FNT deel aan een syndicale uitwisseling georganiseerd door ABVV West-Vlaanderen, waar ze hun werking kwamen toelichten. Tijdens deze week heeft FNT ook ontmoetingen gehad met andere Europese vakcentrales en met het Internationaal Vakverbond (IVV).

REALISATIES EN EVOLUTIES IN DE MAQUILABEDRIJVEN

De maquilavakbonden hebben de afgelopen jaren de vruchten geplukt van hun inspanningen om hun representativiteit te versterken en hun interne structurering te verbeteren. Zij hebben ook optimaal de positieve politieke context gebruikt om via sociaal overleg de syndicale repressie in de sector terug te dringen.

In 2008 lichtte het onderzoeksinstituut ASEPROLA op vraag van **fos** de genderproblematiek binnen de vakbeweging en in de maquilabedrijven door. Deze studie werd in de loop van het jaar verder geanalyseerd en geïnterpreteerd in directe voorbereiding op de regionale bijeenkomst van maquilavakbonden eind november 2009. CST-ZF heeft het genderthema in zijn werking opgenomen zowel bij de vormingen als bij de CAO onderhandelingen. CST-ZF is er in geslaagd om bij negen op de tien van de nieuwe CAO's minimaal zes clausules op te laten nemen, die specifiek ingaan op de verbetering van arbeidscondities van vrouwen in de fabrieken. Tegelijk vragen de vakbonden tijdens de onderhandelingen aandacht voor de gezinsverantwoordelijkheden van de mannen.

De regionale uitwisselingen tussen de partners van **fos** in de maquilasector hebben de eensgezindheid vergroot over de noodzaak van nationale CAO's voor heel de sector. De ervaringen in Nicaragua stonden hierbij als voorbeeld. Nochtans lieten de bedrijfsvakbonden in Nicaragua aanvankelijk ook veel kritische geluiden horen over het sectorakkoord, omdat dit de onderhandelingsruimte per bedrijf zou beperken.

Niettemin is het besef gegroeid dat het sectoroverleg noodzakelijk is om het patronale beleid van kortstondige kapitaalsinvesteringen en tijdelijke, laag betaalde en ongeschoold arbeid te counteren.

REALISATIES EN EVOLUTIES IN DE INFORMELE ECONOMIE

De toenemende informalisering van economie leidt tot een groeiende groep van kleine zelfstandigen en werknemers in Centraal Amerika. Internationale instanties zoals de IAO en de continentale vakbeweging CSA (Confederación Sindical de las Américas) wijzen op de wenselijkheid dat de vakbonden deze toch erg diverse doelgroepen organiseren. Veel vakcentrales in de regio hebben op dit terrein al grote vorderingen gemaakt en *fos* ziet de in 2008 gestarte steun aan CTCP in Nicaragua bewust als een pilootproject. De CTCP heeft in 2009 vooruitgang geboekt bij de uitklaring van de strijdpunten en er liggen nu verschillende voorstellen klaar voor een betere wettelijke bescherming.

De ervaring van afgelopen jaren leerde *fos* dat het voor de CTCP moeilijk is om de rechten van hun leden te verdedigen of te bepleiten, als deze inspanningen niet worden ondersteund door de koepelorganisatie FNT. Daarom zal in de komende periode de nadruk liggen op de vruchtbare ondersteuning van CTCP door FNT met het oog op een groter impact van hun advocacy-werk.

De FNT heeft aangegeven dat voor haar de Noord-Zuid uitwisselingen met ABVV zeer belangrijk zijn. Daarnaast biedt dit soort bezoeken aan FNT de mogelijkheid om de dagelijkse praktijk van de syndicale werking in België te leren kennen. Uit dergelijke uitwisselingen putten zij veel ideeën voor de eigen rol als vakbond in de ontwikkeling van arbeidsrelaties in Nicaragua. Tenslotte benut FNT de uitwisselingen met ABVV in Brussel ook om haar contacten met het IVV te verstevigen, waartoe ze eind 2008 lid is toegetreten.

WAARDIG WERK VOOR KLEINE LANDBOUWPRODUCENTEN IN EL SALVADOR

RESULTATEN

Eind 2009 is het steunprogramma aan de landbouwcoöperatieven aangesloten bij de federaties FECANM-FECORAO-FENACOA afgerond. *fos* steunde de vorming en begeleiding van nieuwe kaders in 25 aangesloten coöperatieven op het vlak van wetgeving en management. Hierdoor werd het mogelijk om aan de administratieve en juridische voorwaarden voor legaal coöperatief grondbezit te voldoen. Daarnaast werd geïnvesteerd in nieuwe productieplannen, met als uiteindelijk doel het dreigende verlies van grondbezit van de kleine coöperatieve boeren tegen te gaan. 22 van de 25 coöperatieven zijn er in geslaagd om zelfstandig hun legaal dossier te actualiseren. Dezelfde coöperatieven hebben ook op basis van de nieuwe input een eigen economische ontwikkelingsplan opgemaakt. Ook de drie federaties van coöperatieven staan voor de uitdaging om hun eigen financiële draagkracht te vergroten. Dankzij een betere inning van de bijdragen van de aangesloten coöperatieven hebben de drie federaties hun inkomsten zien toenemen, zij het niet allen in dezelfde mate. FECANM is de enige federatie die er in geslaagd is om daarnaast ook een winstgevende productie van honing en macadamianoten op te zetten.

Een tweede luik van de kadervorming was gericht op de introductie van biologische productiemethoden. Het aantal deelnemers uit de 25 deelnemende coöperatieven van FECORAO, FENACOA en FECANM is van 373 bij aanvang in 2007 gestegen tot meer dan 500. Daarbij is de deelname van vrouwen aan het proces vrij constant gebleven (55 procent). Ongeveer 60 procent van de deelnemende coöperatieleden past momenteel de aangeleerde biologische productiemethoden toe. Alleen doen zij dit enkel op hun eigen landpercelen bestemd voor eigen consumptie en vrijwel altijd in combinatie met de klassieke landbouwtechnieken met gebruik van chemische bemestingsmiddelen, pesticiden en insecticiden. De nieuwe productietechnieken hebben nog niet direct gezorgd voor nieuwe inkomstenbronnen.

EVOLUTIES

De vorming van nieuwe kaders en de begeleiding bij de opmaak van ontwikkelingsplannen hebben de meeste coöperatieven in staat gesteld om hun dossier te actualiseren en aan de wettelijke verplichtingen te voldoen. Ook de activering van nieuwe productietechnieken heeft een belangrijke rol gespeeld

bij de motivatie van de leden van coöperatieven om hun grondbezit te verdedigen. Dankzij de jarenlang gegeven vormingen aan boerenleid(st)ers, hebben de coöperatieven voldoende kennis en vaardigheden verzameld om in de toekomst met de hulp van de betrokken federaties de eigen ontwikkelingsplannen verder te ontwikkelen.

De financiële duurzaamheid van de federaties kan niet louter van de bijdragen van de coöperatieven afhangen. Niettemin ontbreekt het nog steeds aan een duidelijke productiestrategie op het niveau van de drie federaties die de coöperatieven uitzicht kunnen bieden op de productie van nieuwe gewassen en nieuwe markten.

De rendabiliteit van de biologische gewassen is moeilijk op korte termijn vast te stellen. Tijdens het vormingsproces is duidelijk geworden dat een directe en volledige toepassing van de biologische productiemethoden in eerste instantie leidt tot verlies

van opbrengst (rendement per hectare) en vaak ook van de uiterlijke kwaliteit van de producten. Van daar dat veel leden van coöperatieven de technieken eerst en vooral toepassen op hun productiegewassen bedoeld voor eigen consumptie (om zo geen verkoopverlies te lijden) en vaak in eerste instantie in combinatie met blijvend gebruik van traditionele chemische middelen. Zodoende krijgen de bodems tijd om zich te herstellen en zich geleidelijk aan de organische productiemethoden aan te passen, zonder dat dit gepaard gaat met abrupte en grote dalingen van de opbrengsten.

Na 2009 zullen technici van de confederatie CONFRAS en leid(st)ers van de drie federaties de toepassing van de aangeleerde technieken blijven opvolgen. De coöperatieve beweging heeft met het ministerie van landbouw en veeteelt van de nieuwe regering van onderhandelingen aangeknoopt. Van de nieuwe regering verwachten de coöperatieven een duidelijk beleid dat de coöperatieve landbouwproductie ondersteunt.

F O C U S

VAKBONDEN IN DE HOUDGREEP DOOR DE STAATSGREEP. STRIJD TEGEN ONDERAANNEMING IN DE KOELKAST

De coup die eind juni 2009 in Honduras plaatsvond, maakte abrupt een einde aan de jubelstemming binnen de vakbeweging. Die stond op het punt om de vruchten te plukken van een jarenlange strijd tegen onderaanneming. Toch is niet alles verloren.

In de suikersector is al een lange weg afgelegd sinds 'onderaanneming' of 'uitbesteding' eind de jaren negentig de kop op stak. Justo Pastor van de vakbond SITIAMASH, partner van **fos**: "De suikerfabrieken begonnen steeds meer rietkappers aan te nemen via onderaannemers in plaats van ze zelf te contracteren. Het begon met mondjesmaat en in het begin hadden we het nauwelijks door. Vanaf het jaar 2000 raakte het proces in een stroomversnelling en tijdens de suikerrietoogst van 2003 werden alle rietkappers via onderaannemers aangesteld." Dat betekent informeel, zonder contract en dus zonder dat iemand toeziet op de rechten van de arbeiders. Voor de overheid is de controle op naleving van de wetgeving namelijk onmogelijk. De onderaannemers bestaan als bedrijf vaak alleen maar in naam en zijn in werkelijkheid voor overheidsinstanties onvindbaar. Ze staan noch bij de arbeidsinspectie, noch bij de gemeenten geregistreerd en dragen doorgaans geen belastingen af.

De rietkappers zijn dus volledig afhankelijk van de onderaannemers voor wie ze werken. Erasto Reyes van SITIAMASH: "Deze koppelbazen strijken bijna de helft van hun inkomsten op, alleen maar om hen aan het werk te zetten. Om hetzelfde te verdienen als wat ze vroeger in een gewone werkdag van acht uur kregen, moeten ze nu veel langer werken. De rietkappers worden nu namelijk betaald volgens de hoeveelheid gekapt en bijeengeraapt riet. Om nog een beetje rond te kunnen komen, moeten vrouwen en kinderen helpen met het bijeen rapen van het riet. Om 4 uur 's ochtends vertrekken ze uit hun woongemeenschap richting rietvelden. Om 20 uur of 21 uur 's avonds komen ze doodmoe weer thuis."

Geen onderhandelingen

Het argument dat bedrijfsleiders stevast aanvoeren, is dat uitbesteding de efficiëntie bevordert. Wanneer diensten, zoals onderhoud, flexibel ingezet kunnen wor-

den, kan het bedrijf zich meer toeleggen op zijn kernactiviteiten. Alleen stelden de vakbonden steeds vaker vast dat precies die kernactiviteiten aan allerlei kleine bedrijfjes werden uitbesteed. In de havens ronselen onderaannemers arbeid(st)ers voor het zware laad- en loswerk. In de suikersector gaat het om de rietkap en de zaaiwerkzaamheden: ongeveer 90 procent van de werknemers nodig bij het productieproces, werkt via een informele koppelbaas.

Wat daar achter zat, ontdekten de vakbonden bij de CAO-onderhandelingen. De hoofdondernemingen wilden niet meer onderhandelen over de arbeidsvoorwaarden van het personeel dat werkte voor de door hen gecontracteerde bedrijfjes. Deze arbeiders vielen gezegd onder de verantwoordelijkheid van deze 'zelfstandige' bedrijfjes. Voor STIBYS, een vakbond uit de drankindustrie, was eind 2007 de maat vol. Op hun voorstel bracht **fos** vijf vakbonden uit verschillende sectoren samen. "Dit heeft enorm bijgedragen aan de eenwording binnen de vakbeweging en het besef dat we er alleen samen iets aan kunnen doen," zegt Carlos H. Reyes, algemeen secretaris van STIBYS.

Naar de president

Uit hun studiewerk en discussiebijeenkomsten distilleerden de vakbonden een voorstel om de wetgeving over onderaanneming aan te passen. Zo zouden onderaannemers moeten ze bewijzen dat ze 'werkelijke' bedrijven zijn, die met eigen kapitaal en productiemiddelen werken. En in de contracten tussen hoofdbedrijf en onderaannemer moet duidelijk staan dat het hoofdbedrijf verantwoordelijk blijft voor het nakomen van de arbeidsrechten van het personeel dat via de onderaannemer werkt, wanneer deze in gebreke blijft. Ook heel belangrijk: arbeiders die voor een onderaannemer werken, moeten voor hetzelfde werk altijd hetzelfde loon krijgen als de arbeiders in dienst bij het hoofdbedrijf.

Met dit voorstel gingen de vakbonden de boer op. Een werkgroep moest het voorstel bespreken met een aantal sleutelpersonen binnen het Hondurese parlement. Daarnaast gingen ze direct in onderhandeling met de minister van arbeid en met president Manuel Zelaya.

"De eerste vergadering met president Zelaya en de minister verliep fantastisch. Ze waren zeer geïnteresseerd en schrokken van de omvang van de illegale onderaannemingspraktijken en wat dit aan belabberde arbeidsomstandigheden teweeg brengt. Het drong ook tot hen door hoeveel belastinggeld de overheid jaarlijks misloopt door deze illegale ondernemingen. Zelaya zegde ons direct zijn steun toe en gaf de minister opdracht het voorstel te bestuderen en verder met ons uit te werken, alvorens het aan het parlement voor te leggen," vertelt Carlos H. Reyes.

Kink in de kabel

De vakbeweging ontwikkelde een goed contact met de regering van 'Mel' Zelaya en had voor het eerst het gevoel een president te hebben gevonden die bereid was te luisteren naar hun voorstellen. De president zelf raakte echter binnen zijn eigen partij, omwille van diezelfde "gevaarlijke linkse aspiraties", steeds meer in diskrediet. Hij had duidelijk de steun verloren van de groep machtige onderaannemers binnen zijn partij. Die wilden hem zo snel mogelijk weg. Een aanleiding om hem en zijn regering eind juni met een staatsgreep uit te schakelen, was snel gevonden, toen Zelaya voorstelde om een volksraadpleging te houden over de wenselijkheid van een stemming om de grondwet ter discussie te stellen.

De Hondurese vakbeweging kan dus niet langer strijden voor de goedkeuring van nieuwe wetsvoorstellen. Ze ziet zich gedwongen om in de eerste plaats de democratie in het land met hand en tand te verdedigen. De repressiecampagne die zich onder het regime van de nieuwe machthebbers aftekent, richt zich ondermeer op de vakbondsleiders. Een van de slachtoffers is Carlos H. Reyes, die een gebroken arm overhield aan een demonstratie eind juli. Desondanks is het duidelijk dat de vakbeweging de afgelopen tijd vooral veel aan zelfvertrouwen en eenheid heeft gewonnen. Dit is ook goed te zien aan de vastberadenheid waarmee dagelijks in de straten geprotesteerd wordt tegen de staatsgreep. Of dit ook voldoende is om zich in de nabije toekomst uit de houdgreep te bevrijden en onder andere ook de draad van het hoger genoemde wetsvoorstel weer op te kunnen pakken, blijft voorlopig een open vraag.

ACTIES
TOEGANG
TOT
GEZONDHEID
VOOR
KWETSBARE
BEVOLKINGSGROEPEN
IN
MIDDEN-AMERIKA

REALISATIES

MUTUALISTISCHE SYSTEMEN

De mutualiteitsbeweging in de regio is in 2009 versterkt en gegroeid met als belangrijkste verwezenlijking van de goedkeuring van de kaderwet voor mutualiteiten in Nicaragua. De goedkeuring versterkt en legitimeert de inspanningen van de partners en van **fos** om alternatieven te ontwikkelen waarin ook bevolkingsgroepen uit de informele economie worden opgenomen in de voorzieningen van volksgezondheidszorg en sociale ziekteverzekering. De reglementering en de toepassing van de kaderwet stellen de mutualiteitsbeweging in Nicaragua de volgende jaren voor nieuwe belangrijke uitdagingen.

In 2009 werden vier nieuwe mutualiteiten opgericht (drie in Nicaragua en één in Honduras), waarbij 7.824 families zijn aangesloten. Sinds 2008 zijn er dus zeven nieuwe mutualiteiten opgericht met 9.046 begunstigde families. De ervaring heeft geleerd dat het oprichten van nieuwe mutualiteiten het meeste slaagkansen heeft als men vertrekt uit bestaande coöperatieve structuren. Concrete voorbeelden daarvan zijn Unag en Fenacoop in Nicaragua en Comixmul in Honduras. Het collectieve lidmaatschap is een betrouwbaar kanaal om lidmaatschapsbijdragen te innen, als elementaire voorwaarde voor het duurzaam functioneren van het mutualiteitsstelsel. Ook de economische steun van de coöperatieven aan de pas opgestarte mutuas is belangrijk voor de financiële duurzaamheid.

Comixmul heeft bewezen dat ze technisch en economisch sterk genoeg staan om een mutualiteitsstelsel op te starten. Dit blijkt uit het feit dat deze kredietcoöperatieve van vrouwen in het zuiden van het land een mutua oprichtte met een goede gynaecologische dienstverlening voor 6.000 leden. Daartegenover staat dat Comixmul werkt vanuit de visie die de absolute onafhankelijkheid van de eigen medische diensten verdedigt. Bijgevolg zien ze de mutua, althans voorlopig, niet als een instrument om de bevolking in het nationale systeem van sociale zekerheid op te nemen. Comixmul ziet de eigen leden ook eerder als begunstigten, dan wel als toezichhouders op de eigen mutualiteit.

TOEGANG TOT GENEESMIDDELEN

De uitbouw van een netwerk van gemeenschapsapotheken verloopt vlot. Reeds in de loop van het tweede jaar werden de resultaten behaald die pas voor eind 2010 waren voorzien. Meer dan 20.000 families heb-

ben betere geografische en economische toegang tot de belangrijkste generische geneesmiddelen en besparen hierdoor 40 tot 70 procent op de aankoop van medicijnen. Zij worden ook correct geïnformeerd over het juiste gebruik ervan. Het succes is zeker te danken aan het feit dat de partnerorganisaties Comixmul, AMSATI en FNT de problematiek van de toegang tot geneesmiddelen tot een prioritaire beleidslijn hebben gemaakt. Hiervoor kunnen zij rekenen op de raad en bijstand van een aantal begeleidingsngo's met ruime ervaring op dit terrein.

Het lobby- en advocacywerk voor een bredere toegang tot elementaire geneesmiddelen moet echter nog versterkt worden. Er is nood aan een bundeling van de krachten tussen de partners FNT-Prosulud-Coime in Nicaragua en AMSATI-ACCPS in El Salvador met andere initiatieven die rond hetzelfde thema werken. In twee van de drie landen (Nicaragua en Honduras) hebben de partners wetgevende initiatieven genomen, maar een echte strategie om de voorstellen in het parlement goedgekeurd te krijgen ontbreekt nog. Een nieuwe opportuniteit waarop de partners kunnen inspelen, is het voorstel tot gezamenlijk aankoop van geneesmiddelen dat door de vice-minister van gezondheid van El Salvador aan zijn Midden-Amerikaanse collega's werd gedaan.

EVOLUTIES

De mutuas in Nicaragua en Cossamul in Honduras vertrekken vanuit de visie dat gezondheid een recht is, waarvoor de overheid de eindverantwoordelijkheid draagt. Daarom hechten de mutuas veel belang aan afspraken met de overheid om zich te integre-

ren in het nationaal systeem van sociale zekerheid en om hun dienstverlening complementair te maken aan de publieke gezondheidsdiensten. Hoe dit moet gebeuren, moet nog worden uitgeklaard. De overheid in Nicaragua erkent overigens dat zij omwille van budgettaire beperkingen niet in staat is om heel de bevolking goede gezondheidszorgen aan te bieden. Na de goedkeuring van de wet op de mutuas in dit land worden in overleg met het ministerie van gezondheid en het instituut voor sociale zekerheid pilootprojecten uitgevoerd met het oog op een efficiënte en complementaire uitbreiding van de sociale zekerheid gekoppeld aan goede medische dienstverlening.

De goedkeuring van de kaderwet voor mutualiteiten in oktober 2009 in Nicaragua heeft duidelijk gemaakt dat advocacy en lobbyen een grote investering vragen, zowel financieel als wat betreft de inzet van man- en vrouwkracht en technisch personeel. Maar een ontvankelijk politiek klimaat blijft de allereerste vereiste. De regeringwissel in El Salvador biedt ook hier nieuwe perspectieven om de actie uit te breiden. De partners ASPS en Aprocsal hebben in 2008 en 2009 een belangrijke raadgevende en faciliterende rol gespeeld voor het geneesmiddelenluik van AMSATI. Deze twee partners zijn de drijvende kracht achter de Alianza Ciudadana Contra la Privatización de la Salud (Burgeralliantie tegen de Privatisering van Gezondheidszorg) en werken al langer aan voorstellen voor een nieuw gezondheidsbeleid. Deze zullen in de loop van 2010 besproken worden op een nationaal gezondheidsforum waarvan ACCPS de coördinatie heeft. Vanaf 2010 zullen zij rechtstreeks ondersteund worden voor hun werking op het vlak van advocacy en sociale controle op de openbare gezondheidszorg.

In Honduras had de staatsgreep enkel negatieve gevolgen. Cossamul had van de overheid goedkeuring gekregen voor een project binnen het programma Red Solidaria (een overheidsprogramma voor kwetsbare groepen); enkel de ondertekening van het samenwerkingsakkoord en de transfer van de fondsen

ontbraken nog. Het project bestond uit drie acties: medische en preventieve diensten vanwege de kliniek van de mutualiteit van Cossamul aan kwetsbare families in het Noorden van het land, het oprichten van gemeenschapsapotheken in prioritaire zones en tenslotte de uitvoering van een programma van medische preventie en voorlichting. Cossamul was ook in onderhandeling met het Instituut voor Sociale Zekerheid van Honduras over een regeling om de mutua basisgezondheidsdiensten te laten verlenen aan arbeiders en arbeidsters die zijn aangesloten bij het instituut, maar voor wie het instituut geen diensten kan aanbieden. De staatsgreep heeft de drie geplande acties van het project geannuleerd en de onderhandelingen met het Instituut voor Sociale Zekerheid werden stopgezet en tot op heden niet hernomen.

De mutualiteiten moeten beschikken over een fonds voor de betaling van verstrekte medische diensten. Dit betekent echter niet dat zulk fonds enkel moet bestaan uit bijdragen van de aangesloten leden. Bijdragen uit verschillende bronnen bieden meer waarborgen op vlak van financiële stabiliteit en duurzaamheid van de diensten. Een interessante ervaring is het fonds van Comixmul, dat verschillende inkomstenbronnen combineert: een bijdrage van twee procent op de winsten van de kredietcoöperatieve, de rente van een beleggingsfonds dat speciaal

werd opgericht, de betalingen van de leden voor de ontvangen diensten en tenslotte andere bijdragen zoals onder meer van Fudeimfa (een zusterafdeling van Comixmul).

De evaluatie van het gezondheidsprogramma in Nicaragua heeft interessante aanbevelingen opgeleverd. Het succes van deze evaluatie is in grote mate toe te schrijven aan de sterke betrokkenheid en de grote deelname van de partners in de voorbereiding en opvolging van het evaluatieproces. Alle partners van het gezondheidsprogramma van **fos** zetelden in een beheerscomité dat de evaluatie voorbereidde en opvolgde. Dit beheerscomité zal verder blijven functioneren om de aanbevelingen van de evaluatie in de praktijk te brengen. Hierna volgt een opsomming van de belangrijkste aanbevelingen uit de Gezondheidsevaluatie Nicaragua 2009. De partners en ook **fos** moeten samen de visie van het gezondheidsprogramma uitklaren. Alle partners moeten hun verwachtingen scherper stellen en hun engagement institutioneel vastleggen. Het bestuur van de Mutua del Campo en de Mutua Urbana dragen de eindverantwoordelijkheid voor de werking van de lokale mutuas; **fos** dient zich op de omkadering van de beide mutuas te richten, niet zozeer op de omkadering van de lokale afdelingen.

F O C U S ZAL EL SALVADOR EINDELIJK DE MONSTERWINSTEN OP GENEESMIDDELEN AAN BANDEN LEGGEN?

Eindelijk ligt er in El Salvador een wetsvoorstel om de verkoop van geneesmiddelen te reguleren op tafel. Al meer dan vijf jaar dringen gezondheidsorganisaties die dicht bij de bevolking staan aan op maatregelen, want in El Salvador liggen de prijzen enorm hoog. Dr. Miguel Orellana, directeur van ASPS - Salvadoraanse organisatie voor gezondheidspromotie waar fos mee samenwerkt - schetst de problematiek.

Dr. Orellana heeft een jarenlange ervaring met de gezondheidsproblematiek. Aanvankelijk in de jaren '80 - toen het land nog in een burgeroorlog verwickeld was - vanuit een persoonlijk engagement voor zijn volk, later als directeur van de Salvadoraanse Organisatie voor Gezondheidspromotie (ASPS). ASPS is een van de drijvende krachten achter de Alliantie tegen de Privatisering van de Gezondheidszorg, een netwerk van gezondheidsorganisaties die zich kantten tegen het beleid van de vorige regeringen, die weigerden te investeren in de openbare gezondheidsdiensten. Met de verkiezing van president Funes, gesteund door progressieve partij FMLN, waait een nieuwe wind door het land. Dr. Orellana is voorzichtig positief.

Dat er iets moet veranderen is duidelijk, ook op het gebied van geneesmiddelen. In de openbare gezondheidscentra kan de bevolking slechts voor de helft van de voorgeschreven geneesmiddelen terecht. Voor de andere helft moeten ze naar de privé-apotheken, waar de prijzen extreem hoog liggen. De Wereldgezondheidsorganisatie hanteert als norm dat de kosten voor geneesmiddelen om van een ziekte te genezen niet hoger mogen uitvallen dan het loon van één dag. In El Salvador moet een stedelijke werknemer gemiddeld 2,4 dagen werken om de goedkopere generische geneesmiddelen te kunnen kopen.

Bovendien blijkt uit een studie van de Universiteit van El Salvador dat de farmaceutische bedrijven volgens hun eigen spelregels opereren, zonder enige reglementering vanwege de overheid en puur op commerciële basis. Hoger dan in de omliggende landen schommelen de winstpercentages tussen de 200 en 500 procent.

In Centraal Amerika behoort de productie en handel in geneesmiddelen tot de meest rendabele economische activiteiten.

"Gezondheid is geen koopwaar, maar een recht," beklemtoont Dr. Orellana. "Het is onethisch en onmenselijk dat bedrijven zich blijven verrijken op kosten van het leed en de ziektes van de bevolking, voor wie geneesmiddelen een grote hap uit hun karige bestaansmiddelen betekenen." 4.112.400 mensen in El Salvador - ruim 59 procent van de bevolking - leven in armoede en kunnen op geen enkele vorm van sociale zekerheid of ziekteverzekering terugvallen.

Orellana: "Eindelijk, en na jarenlange druk vanuit de volksorganisaties zijn we erin geslaagd om de noodzaak aan een geïntegreerde wetgeving op geneesmiddelen op de politieke agenda te krijgen. We willen dat de overheid de prijzen van de geneesmiddelen reguleert, dat een onafhankelijk instituut toeziet op de kwaliteit en de commercialisering, dat er een wet komt op de verkoop van geneesmiddelen. Ook moeten maatregelen genomen worden zodat de bevolking in de openbare gezondheidscentra de geneesmiddelen kan verkrijgen."

"De bal ligt nu in het kamp van de politieke partijen. Het is aan hen om te bewijzen dat zij hun mooie verkiezingsbeloften in daden willen omzetten. Wij van onze kant zijn voorbereid. De geschiedenis heeft ons geleerd dat niets zomaar gratis is, dat alle voorzieningen het resultaat zijn van organisatie, participatie en sociale actie."

In afwachting van een efficiënte overheidsregulering, blijft ASPS niet blind voor de directe noden van de bevolking en bouwt het een netwerk van volksapotheken uit. Met hun steun en deze van fos heeft de vrouwenorganisatie AMSATI, verbonden met de federatie van landbouwcoöperatieven in de voorbije twee jaar 20 gemeenschapsapotheken opgericht, die in afgelegen gebieden generische geneesmiddelen aan een correcte prijs ter beschikking stellen.

Landen	Cuba
Coördinatie	Landenkantoor
Actiezones	Centrale en Oostelijke provincies, Isla de la Juventud
Type Acties	• Versterking syndicale en coöperatieve organisaties • Preventiecampagnes gezondheid • Rehabilitatie
Strategische lijnen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden • Capaciteitsopbouw sociale organisaties • Noodhulp

OVERZICHT VAN DE ACTIES

WAARDIG WERK IN CUBA	
Partners	SNTIL, SNTAP, SNTC, Talleres de Discapacitados, ANAP
Doelgroepen	Arbeiders, Coöperatieve boeren
Sleutelementen	Kadervorming, organisatieversterking
Budget	256.717,06 euro
Donoren	DGOS, ABVV West-Vlaanderen, AC (Algemene Centrale), ACOD, Provincie Limburg, Provincie Antwerpen, Provincie West-Vlaanderen
GEZONDHEID IN CUBA	
Partners	FMC, CENESEX en Centro Nacional De Prevención de SIDA
Doelgroepen	Vrouwen, Jongeren, holebi's
Sleutelementen	Kadervorming, Preventieve gezondheidscampagnes
Budget	164.781,48 euro
Donoren	DGOS, NVSM, Vrienden van Cuba Kempen
REHABILITATIE	
Partners	ANAP, ACTAF
Doelgroepen	Coöperatieve boeren
Sleutelementen	Heropbouw landbouwinfrastructuur
Budget	733.333,33
Donoren	DGOS, Europese Commissie

ACTIES WAARDIG WERK IN CUBA TOEGELICHT

WAARDIG WERK VOOR ARBEID(ST)ERS IN DE FORMELE SECTOREN TEXTIEL, BOUW, OPENBARE DIENSTEN EN LICHTE INDUSTRIE

Cuba staat voor de keuze om zijn economisch stelsel aan te passen aan de uitdagingen van vandaag. De Cubaanse overheid sleutelt aan een beleid dat economische groei mogelijk maakt zonder te raken aan de sociale verworvenheden. Het systeem van de dubbele munt (zwakke peso en harde CUC) en de lage lonen beperken de koopkracht van de werknemers. De wereldwijde economische crisis dwingt de overheid om de band tussen kostprijs van een product, de verkoopprijs en koopkracht te herbekijken. Met dit doel investeert de overheid in de productieve sectoren van de economie en stimuleert ze de werknemers niet alleen meer met ideologische beloningen maar ook met loonsverhogingen.

REALISATIES

fos ondersteunt de kadervorming van de Cubaanse vakbonden rond twee belangrijke thema's, namelijk veiligheid op de werkvloer en de nieuwe loonwetgeving. De Cubaanse vakbonden hebben een sterke, goed functionerende en efficiënte vormings- en bijscholingstraditie. Ze beschikken daardoor over een goed gevormd en geïnformeerd middenkader en basisleiders die op de hoogte zijn van de institutionele noden en doelen. De uitdaging ligt in het verder verbeteren van het systeem om meer impact op de werkvloer te bekomen.

Het nationale syndicaat van de arbeiders van de lichte industrie (SNTIL) heeft in alle bedrijven de lokale leiders gevormd in het nieuwe systeem van loonberekening zodat zij in staat zijn om de lokale loonbesprekingen te voeren. In vier nieuwe provincies (Pinar del Río, Provincia Habana, Sancti Spiritus, Guantánamo) en vier provincies waar reeds in 2008 gestart werd (Ciudad de La Habana, Villa Clara, Holguín, Santiago de Cuba) hebben 119 docenten en coördinatoren zich geschoold om 156 lokale vormingswerkers op te leiden, die op hun beurt 6.443 lokale vakbondsafgevaardigden hebben gevormd. Het didactische materiaal werd tot op het niveau van de vakbondsafgevaardigden verspreid. Daarnaast werden vier leslokalen hersteld en met didactische hulpmiddelen uitgerust (Pinar del Río, Sancti Spiritus, Guantánamo, Ciudad de la Habana).

Het **nationale syndicaat van de arbeiders van de openbare diensten (SNTAP)** heeft in alle bedrijven in de 35 departementen haar kaders gevormd over de nieuwe loonwetgeving. Het vormingsprogramma over veiligheid en gezondheid op het werk in de provincie Guantánamo dat vorig jaar niet kon worden afgewerkt, werd afgewerkt en uitgebreid naar de provincie Las Tunas. In Guantánamo werden 240 syndicale basisleiders opgeleid die op hun beurt een sensibiliseringscampagne opzetten voor 12.300 personeelsleden. In de provincie Las Tunas hebben 178 coördinatoren en provinciale vormingswerkers 1.524 syndicale basisleiders gevormd, die verder 14.700 personeelsleden binnen de preventiecampagne bereikten. Ook werden de leslokalen in elf gemeentelijke afdelingen opgeknapt, vijf in de provincie Guantánamo en zes in Las Tunas. Maar net als verleden jaar kampten zowel SNTIL als SNTAP ook in 2009 met vertragingen wegens het gebrek aan bouwmaterialen en de reorganisatie van de bouwsector.

Het **nationale syndicaat van de arbeiders van de bouw (SNTC)** gaf syndicale bijscholing over loonsystemen op nationaal niveau, en veiligheid en gezondheid op het werk. In alle bedrijven werden de vakbondsvertegenwoordigers gevormd in het nieuwe systeem van loonberekening, zodat zij in staat zijn om de lokale loonbesprekingen te voeren. In alle 15 provincies werd eerst één pilootcursus aan 30 deelnemers over loonsystemen gegeven (in het totaal 450 syndicale leiders). Daarna werden per provincie 90 basisleiders opgeleid (in het totaal 1.320 syndicale basisleiders), verdeeld over drie cursussen. Daarnaast werden zeven cursussen over 'veiligheid en gezondheid op het werk' aan telkens 25 deelnemers gegeven (in het totaal 875 syndicale leiders) in de vijf oostelijke provincies (Guantánamo, Granma, Holguín, Las Tunas en Santiago de Cuba). De vakbondslokalen in La Habana (Nationale Secretariaat), Matanzas en Guantánamo werden opgeknapt en met didactische apparatuur uitgerust. Ook kregen de transportmiddelen van de kantoren in Ciudad Habana, Villa Clara, Cienfuegos, Matanzas, Pinar del Río, Santis Espíritus, Holguín en Isla de la Juventud een onderhoudsbeurt.

Bij het **provinciale bedrijf van lokale industrieën in Holguín (EPIL-H)** kwam het vormingsproces binnen de actie in 2009 volop op gang: elf instructeurs werden opgeleid, vier voor Holguín, vier in Gibara, twee in Urbano Noris, twee in Moa en één in Cueto. In 53 cursussen werden in het totaal 573 deelnemers gevormd; vijf cursussen schoolden de werknemers voor een nieuwe productielijn. De verhoogde aankoop van grondstoffen (32.580 CUC investeringen door

fos en 72.000 eigen fondsen in de werkplaats van Holguín) zorgde voor meer productie en 33 nieuwe werkplaatsen (waarvan twaalf in Holguín). Het aantal werkonderbrekingen daalde met zes procent (= drie weken) en konden in Holguín volledig vermeden worden. Het uitblijven van de voorziene daling van het aantal toeristen wegens de economische crisis, liet toe om de meeste producten aan deze sector te blijven verkopen.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

In Cuba verloopt de verbetering van de werkomstandigheden en de lonen in de formele sectoren van de textiel, de bouw en de openbare diensten volgens planning. Dankzij de opleiding van 1.056 syndicale vormers, die op hun beurt de syndicale basisleiders bijscholen, is het mogelijk om de kennis en informatie over onder andere veiligheid, loonsystemen en wetten tot op de werkvloer te krijgen. De vakbonden hebben zich achter het nationale beleid geschaard dat de verbetering van de economische toestand van het land en het behoud van de verworvenheden van de revolutie op sociaal vlak nastreeft. De overheid zoekt een oplossing om de nationale productie uit het dal te tillen, waarin het in de speciale periode, toen de steun van het Sovjetblok wegviel, terecht was gekomen.

Een efficiëntere economie betekent dat laksheid van de bedrijfsleiders niet meer getolereerd wordt. Daarnaast doet men ook beroep op de collectieve en persoonlijke motivatie van de werknemers. In 2009 werd het gelijkheidsprincipe tussen de werknemers op de werkvloer verlaten en konden de werknemers meer verdienen in de mate dat zij meer produceerden. De bijscholing, door **fos** ondersteund, over de nieuwe reglementering van de loonsystemen in de bouw- en textielsector passen in dit kader.

In Cuba vertonen de drie syndicale partners SNTC, SNTAP en SNTIL een lichte daling in absolute cijfers - ongeveer vier procent - van het ledenaantal. Deze daling is het gevolg van een herschikking van de Cubaanse economie gericht op een efficiëntere productie en de vermindering van de import. De taak van de overheid is gigantisch, er is sprake van meer dan één miljoen niet rendabele werkposten. Binnen deze strategie is het logisch dat SNTAP de sterkste daling kent. Het duidt de verschuiving van de administratieve naar de productieve sector aan en is tevens een aanduiding van de inspanningen om de inzet van het personeel binnen de bestuursinstellingen te optimaliseren. Ook op economisch vlak zullen ingrijp-

pende veranderingen plaats vinden. Een afvloeiing van werknemers van de bedrijven naar zelfstandige beroepen en coöperatieven is waarschijnlijk een deel van de oplossing. Er wordt ook gezocht naar mechanismen om deze zelfstandige arbeiders syndicale omkadering te bieden.

Wat de vormingsprogramma's betreft, kunnen we stellen dat alle partners de achterstand van 2008 hebben kunnen wegwerken en de geplande activiteiten hebben georganiseerd. Een aandachtspunt voor de vakbonden blijft zeker het opvolgen van de impact van de vele vormingen op de werkvloer. De sensibiliseringscampagnes over veiligheid in de werkplaatsen, aanvankelijk gepland voor 2008, werden door beide partners SNTIL en SNTAP in 2009 tot een goed einde gebracht. SNTIL kende dit jaar geen dodelijke ongevallen en het aantal niet-dodelijke ongevallen daalde van 58 naar 20 op jaarbasis. Ook bij SNTAP waren geen fatale ongelukken te betreuren. SNTC moest wel 16 dodelijke ongevallen in 2009 op nationaal niveau noteren, een stijging met vier gevallen tegenover 2008; maar bij de microbrigades van de vijf provincies die in het project werden opgenomen, vielen geen slachtoffers.

De nieuwe loonregelingen resulteerden in de vier sectoren tot loonstijgingen. Bij SNTIL werden 89 procent van de werknemers opgenomen in het nieuwe loonstelsel dat voorziet in het basisloon met aanvullende premies op basis van de productie. Hierdoor stegen de lonen met twee procent op jaarbasis, de productiviteit steeg met drie procent. 31 procent (21

procent in 2008) van de werknemers ontvingen bonussen in harde CUC. Bij SNTAP maken nu ongeveer 60.000 personeelsleden bij de gemeentediensten gebruik van de nieuwe loonregeling, wat in een gemiddelde stijging van 25 procent van het loon resulteert. In tegenstelling tot in de productieve sectoren, is de bonus voor werknemers in de dienstensector vastgelegd op maximaal 30 procent van het maandloon. Bij SNTC zorgt de toepassing van de nieuwe reglementering voor een loonsstijging met gemiddeld 2,5 procent en ligt het nu rond de 560 pesos per maand. 99 procent van de bedrijven passen de loonsystemen per resultaat toe. In 60 procent van de bedrijven werkt men met een systeem van stukloon. Bij de Talleres de Discapacitados (beschutte werkplaatsen) stegen de lonen met 15 procent.

2009 was een vruchtbaar jaar wat betreft de uitwisselingen tussen de Belgische vakbonden en hun Cubaanse partners. Begin mei 2009 bracht een federale ABVV-delegatie een bezoek aan de Central de Trabajadores de Cuba en bezocht ook SNTIL, SNTC en SNTAP. Een sterke delegatie van de Algemene Centrale/Centrale Générale bezocht de SNTC in september 2009.

Verder nam Manolo Ríos van SNTIL op uitnodiging van het ABVV West-Vlaanderen deel aan de Dag van Internationale Samenwerking. De gesprekken verliepen in een open sfeer en de bespreking van delictere thema's zoals de invoering van het principe 'loon naar werken' leidden tot een beter begrip van de plaats van de Cubaanse syndicaten in hun socio-economische context.

WAARDIG WERK VOOR COÖPERATIEVE EN SYNDICALE LANDBOUWPRODUCENTEN

REALISATIES

Dankzij een gunstige wisselkoers en het enthousiasme bij de directie van de nationale coöperatievereniging heeft ANAP het nationale kadervormingsprogramma versneld en op een grotere schaal kunnen realiseren. Bijna 1.500 regionale docenten werden opgeleid en meer dan 18.000 promotoren uit alle 4.047 aangesloten coöperatieven volgden een opleiding. In plaats van de vier geplande onderwerpen, werden negen lespakketten behandeld, zoals onder meer over financieel beheer van coöperatieven, agio-ecologische landbouw, landbouwtechnologie en gender. Dit betekent een verdrievoudiging van het geplande aantal instructeurs en bijna een verdubbeling van het aantal promotoren. De vorming en opleiding van een breed kader geeft de coöperatieven een stevige basis om de verschillende strategieën van ANAP op vlak van onder andere productieverhoging, beter bestuur en inkomensverhoging op een doeltreffende manier te implementeren. ANAP werkt ook op een bewuste manier aan gendergelijkheid; 35 procent van de promotoren zijn vrouwen en van de 700 nieuwe promotoren zijn 45 procent vrouwen. De nationale leiding van ANAP geeft het goede voorbeeld en stimuleert de opname van vrouwen in hun bestuursorgaan.

In de gemeente Manicaragua, provincie Villa Clara, ondersteunt **fos** ook de landbouwcoöperatieve Julio Pino Machado en de coöperatieve voor veeteeltproductie Cecilio Miranda in de bergdorpen La Venturilla en Potrero Grande. De actie is gericht op een verhoogde en duurzame productie door optimaal gebruik te maken van de plaatselijke natuurlijke rijkdommen. In beide coöperatieven werd een kwekerij van fruit- en houtbomen opgestart met het dubbele aan capaciteit dan voorzien: 100.000 planten van fruit- en houtsoorten per jaar per kwekerij. Er werd tot de verdubbeling van de capaciteit beslist om zo een extra bijdrage te leveren aan de nationale strategie voor voedselzekerheid. In beide coöperatieven werden tien hectare met fruitbomen (guayaba, mango en avocado) aangeplant. Om erosie tegen te gaan werden vijf verschillende methodes voor bodembehoud in elke coöperatieve geïntroduceerd (levende barrières (planten) / mechanische barrières (stenen) / gebruik van greppels / ploegen volgens de hoogtelijnen / gebruik van organische meststoffen). In elke coöperatieve werd tien hectare landbouwgrond uit-

gerust met een elektrisch aangedreven irrigatiesysteem.

De steun van **fos** aan de koepelorganisatie van de Cubaanse syndicaten de Centrale van Cubaanse Arbeiders (CTC) voor de verbetering van de voedselvoorziening van haar leden liep in december 2009 ten einde. In vijf provincies (La Habana, Pinar del Río, Matanzas, Villa Clara en Santiago de Cuba) werd de laatste hand gelegd aan de verbetering van de productie-infrastructuur en –uitrusting (irrigatiesystemen, kippenkwekerij, varkensstallen, herstelling transport, werkkledij,...) in de syndicale boerderijen van CTC. De spectaculaire productieverhoging met 31 procent bereikt tot in 2008 werd dit jaar verdergezet. Door de verdere uitbreiding van het landbouwareaal voorzien van irrigatie en de investering in de dierlijke productie was het mogelijk om nog een extra 16 procent te groeien. Op deze manier verhoogde de totale landbouwproductie op drie jaar met 54 procent. Uitschieters zijn de melkproductie en landbouwproductie met een stijging van respectievelijk 121 en 52 procent.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

ANAP staat voor grote uitdagingen; de nationale economische hervormingen rekenen op de landbouwsector om het land minder afhankelijk te maken van de grote voedselimporten. Omwille van het succes van de coöperatieven van kleine boeren is het mogelijk dat de staatscoöperatieve UBPC tot de federatie van boerencoöperatieven ANAP zal toetreden. Dit zou voor ANAP een hele uitdaging zijn en haar structuur en werking grondig wijzigen. In dat kader is het van het grootste belang dat ANAP een nieuwe lichter lokale animatoren vormt en opleidt.

Het vormingsprogramma van ANAP past volledig in de nationale strategie van verhoging van landbouwproductie, imports substitutie en verbetering van de economische toestand van de bevolking. De vormingen van de promotoren in preventie en controle van plagen en andere specifieke productietechnieken resulteerde voor twee producten in productieverhoging. De productie van melk steeg met 60 procent tot 290 miljoen liter en de rijstproductie steeg met 160 procent tot 129.000 ton.

De coöperatieven hebben het percentage van achterstallige betalingen vanwege de overheid kunnen terugdringen van 24 tot vier procent. Een honderdvijftigtal coöperatieven, op een totaal van de 3.600,

kampen met achterstallige betalingen vanwege de distributiebedrijven en de overheid. Het betreft voornamelijk laattijdige betalingen buiten de afgesproken termijn. Sinds 2008 vindt er maandelijks in elke gemeente een vergadering tussen alle actoren plaats om de stand van zaken betreffende de betalingen te analyseren.

Meer dan 80 procent van de coöperatieven sluiten productiecontracten af met de boeren en de bedrijven waardoor de commercialisering verbetert. De kwaliteit van de contracten en commercialisering blijft echter problematisch. De contracten bevoordelen voornamelijk de distributiebedrijven en verrekenen te weinig de productie-inspanningen van de coöperatieven. Deze hebben enkel een winstmarge indien ze zelf aan de distributiebedrijven leveren of rechtstreeks aan de consument verkopen. De commercialisering staat als discussiepunt op de agenda van het congres van ANAP, dat in mei 2010 plaatsvindt.

De tewerkstellingsgraad op de coöperatieven is nog steeds optimaal, maar alvast gestegen van 84 naar 90 procent. De nieuwe landbouwers die zijn ingegaan op het aanbod van de overheid om braakliggende landbouwgrond in gebruik te nemen en deze die tot een coöperatieve toetreden, kunnen ook op de steun van de bijgeschoolde promotoren rekenen.

In Manicaragua heeft ANAP de actie tot een goed einde gebracht. De verhoogde productie in landbouw en veeteelt werd gecombineerd met een milieubewust beheer van de natuurlijke rijkdommen. De productiemethoden werden verbeterd en de tewerkstelling steeg. Een betere toegang tot water voor landbouw en huishoudelijk gebruik, door de voorgezorgde aansluiting op het elektriciteitsnet geeft een verhoogde levensstandaard aan meer dan duizend betrokken inwoners van de twee dorpen. Bij deze actie werd een grote groep vrouwen in de opleidingen en bij het beheer betrokken. ANAP is erin geslaagd om de noden van de lokale bevolking (bijvoorbeeld de nood aan bakstenen) te combineren met de prioriteiten van de bestaande nationale landbouwpolitiek (zoals het verhogen van de productie van fruitbomen).

De actie voor de ondersteuning van de voedselproductie van CTC in vijf provincies werd succesvol afgesloten. In deze laatste fase werd hoofdzakelijk in de irrigatiesystemen, de veeteeltinfrastructuur en productiemiddelen geïnvesteerd, met het oog op de

verdere verhoging en bestendiging van de productie. Na drie jaar is de totale jaarlijkse productie met 54 procent gestegen tot 668 ton voedsel. De melkproductie werd in dezelfde periode meer dan verdubbeld tot 35.000 liter per jaar. De producties van varkensvlees en landbouwproducten stegen met de helft. Het bereikte productieniveau betekent een toelevering van ongeveer een halve kilo voedsel per dag voor elk van de 2.750 werknemers van de CTC in de vijf betrokken provincies. Op die manier is ze in staat om haar werknemers dagelijks een gezonde maaltijd aan een goedkope prijs aan te bieden.

F O C U S

VERENIGD, PRODUCTIEF EN EFFICIËNT

Even was het spannend rond de tafel. Hoe kan het dat een vakbond de werknemers oproept om meer te produceren en de efficiëntie op te drijven? Waarom pleiten ze voor een systeem van verloning op basis van individuele prestaties? Dat vroeg de ABVV-vakbondsdelegatie aan de Cubaanse kameraden van de CTC, de Centrale van de Cubaanse arbeiders. Zij vierden 50 jaar revolutie en 70 jaar CTC, met als slogan "Verenigd, Productief en Efficiënt!".

Huizen bouwen

Santa Clara is de stad waar Che Guevara het leger van Batista een beslissende slag toebracht. Santa Clara is ook de stad van het textielbedrijf El Embarco del Granma, waarmee het ABVV West-Vlaanderen via *fos* al meer dan tien jaar vriendschapsbanden onderhoudt. Het bezoek van vandaag is bijgevolg een blij weerzien onder kameraden-syndicalisten. Manolito, de algemene secretaris van SNTIL, de vakbond van de lichte industrie, leidt ons rond. Met steun van het ABVV West-Vlaanderen werden 16 huizen voor werknemers gebouwd en werd de refter opgeknapt.

Het lijkt misschien vreemd dat een vakbond ook huizen bouwt, maar in Cuba zorgen de vakbonden voor het welzijn van de werknemers in ruime zin. Daarom voert SNTIL een aantal sociale projecten uit, waaronder het bouwen van woningen. Één of twee keer per maand motiveert de vakbond de werknemers om een dag vrijwillig te werken voor deze sociale projecten, maar soms ook voor het gewone werk in de fabriek.

Lage lonen en sociale voordelen

Hoe worden de lonen onderhandeld, wilden we weten. In overleg met de vakbonden legt het ministerie van arbeid de basislonen voor de verschillende loonschalen vast. In elk bedrijf onderhandelt de vakbond met de bedrijfsadministratie over de toepassing van de loonschalen. In de textielsector bestaan ongeveer 225 loonschalen. In het bedrijf El Embarco del Granma wordt gewerkt met 17 loonschalen. De schoonmakers ontvangen het laagste basisloon van 225 Cubaanse peso per maand; het gemiddelde basisloon

bedraagt 355 peso en de directeur verdient 500 peso. Tegen een wisselkoers van 25 peso voor één dollar lijken dat lage lonen, maar Manolito benadrukt dat men de andere sociale voordelen die alle Cubanen genieten, niet mag vergeten: gratis onderwijs tot en met universiteit, gratis gezondheidszorg, gratis woon-werkvervoer, goedkope maaltijden van minder dan 1 peso per dag, opleidingsmogelijkheden, enzovoort.

Jaarlijks onderhandelen de vakbond en de administratie een collectieve arbeids-overeenkomst (CAO) op bedrijfsniveau. Op sectorniveau bestaan deze CAO's niet: bedrijfsoverstijgende zaken worden op nationaal niveau afgesproken. In de CAO worden de productienormen voor elke functie vastgelegd. Natuurlijk is het gemakkelijker om productienormen vast te leggen voor arbeiders die in de productieketen staan. Maar ook voor andere functies tracht men om criteria vast te stellen. Voor bedienden en kaderleden hanteert men eerder criteria die rekening houden met de kwaliteit en verantwoordelijkheid van het werk.

"Wie meer produceert, verdient meer"

"Om de werknemers te stimuleren tot meer en efficiëntere productie, worden ook premies betaald als een arbeider of een ploeg arbeiders meer dan de productienormen hebben gepresteerd. Het is een socialistisch principe dat de werknemers betaald worden volgens hun prestatie. Wie meer produceert, verdient meer," licht Manolito toe. De Belgische syndicale delegatie spitst zijn oren. Individuele verloning zet werknemers tegen elkaar op, verhoogt de werkdruk en maakt hen ziek. Bovendien hangt de productie op de eerste plaats niet af van de arbeiders, maar van de beschikbare machines en productiemiddelen.

Arbeiders-eigenaars

Manolito schuifelt heen en weer op zijn stoel en licht toe. Na de val van het Oostblok moest Cuba verder zonder de steun van de Sovjet Unie. De Cubaanse economie kwam in een diepe crisis terecht. In veel bedrijven werden de activiteiten praktisch tot nul herleid. Noch-

tans heeft de Cubaanse overheid toen niemand ontslagen; de werknemers bleven een subsidie ontvangen, ook al was er weinig werk. Nu herstelt de economie zich langzaam, maar de bedrijven produceren zeker nog niet op het niveau van vroeger. Alle Cubaanse vakbonden scharen zich daarom achter de plannen om de bedrijven efficiënter en productiever te laten draaien. Daarom vieren ze de vijftigste verjaardag van de revolutie ook onder de bovengenoemde slogan. Bovendien zijn de werknemers in Cuba zowel arbeiders als eigenaars van de productiemiddelen. Er is geen fundamentele tegenstelling. Hoe beter de economie draait, hoe beter alle Cubanen het hebben.

Hoe werkt dit systeem van premies per prestatie precies? In de CAO worden de premies voor elke schijf van meerproductie vastgelegd. Een voorbeeld: een ploeg werknemers die vijf procent meer produceert dan de vastgelegde productienorm krijgt tien peso meer uitbetaald. Daarnaast kan de arbeider ook individuele premies verdienen op basis van zijn individuele inzet en bijdrage. De personeelsverantwoordelijke van het bedrijf kent deze premies toe. Zo kan een arbeider een loon verdienen dat kan oplopen tot 600 peso. Ook administratief personeel komt in aanmerking voor premies. Maar omdat zij niet rechtstreeks bijdragen tot het behalen van de vooropgestelde jaarproductie, is hun premie beperkt tot 30 procent van het basisloon.

Het bezoek aan het bedrijf wordt afgesloten met een maaltijd in de fris opgeknapte refter. Een bezoek aan de fabriek zit er niet in, want de diesel om de machines te doen draaien, wordt met een dag vertraging geleverd. Technische werkloosheid betekent niet dat de werknemers voor deze dag niet betaald worden. Maar het heeft wel gevolgen voor het behalen van de vooropgestelde productienormen. Wil men de premies veilig stellen, betekent dit een extra inspanning. En misschien zelfs een dag vrijwillige arbeid.

ACTIES TOEGANG TOT GEZONDHEID VOOR KWETSBARE BEVOLKINGSGROEPEN IN CUBA

REALISATIES

Cuba staat model omwille van de sociale verworvenheden. Maar de huidige financiële crisis versnellen de economische hervormingen. Voor de overheid is het duidelijk dat de economische aanpassingen in dienst moeten staan van het behoud van de sociale en culturele verworvenheden. Toch bestudeert ze de optie om de uitgaven in de dienstensector (gezondheid en onderwijs) te beperken en de subsidies te richten op de meest kwetsbare deelgroepen van de bevolking. Een andere piste is het innen van belastingen om meer inkomsten voor de sociale sector te verwerven.

De **Federación de Mujeres Cubanas (FMC)** heeft het programma ter preventie van borstkanker verder uitgebouwd. De pilootfase startte in 2008 in zeven gemeentes van de provincie Matanzas en werd dit jaar uitgebreid naar twaalf gemeentes in de provincies Granma en Camagüey. De actie verloopt complementair aan het nationale programma voor borstkankerpreventie van het Ministerie van Gezondheid. Daarom werden eerst 14 vergaderingen met het personeel (in totaal 566 dokters en verplegers van de drie provincies) van de gemeentelijke poliklinieken gehouden om hen te motiveren tot ondersteuning van de FCM-acties in hun wijk. Een volgende stap is de vorming van promotoren, 475 in totaal, die instaan 4.980 sensibiliserende activiteiten organiseerden in de ontmoetingsruimtes COMF en in de gemeenschappen van de 19 betrokken gemeenten. Hierbij werden 64.740 (hoofdzakelijk) vrouwen vanaf 24 jaar bereikt. Één vijfde van de vrouwen nemen deel aan een controle; bij de specifieke doelgroep van vrouwen met gehoorproblemen stijgt dit percentage tot 25 procent. FMC zocht tevens een nauwere samenwerking op met de vakbonden in de provincies Granma en Camagüey om de voorlichting over borstkanker naar de vrouwen in vijf werkplaatsen te organiseren.

Naar het brede publiek verliep de actie via tv en radio. Gemiddeld drie maal per week en dit gedurende zes maanden liep een tv-spot over borstkanker op het nationale kanaal. In de educatieve tv-serie *Cuando una mujer* werd twee maal het thema borstkanker aangesneden. FMC behandelde het thema tijdens 57 radio-uitzendingen van de gemeentelijke radio's. Belangrijk voor de opvolging is het feit dat een registratiesysteem werd ontworpen en gevalideerd dat gebruikt zal worden bij de check-ups van alle vrouwen ouder dan 24 jaar.

Echt vernieuwend in deze campagne is de oprichting van zelfhulpgroepen voor vrouwen die in behandeling zijn voor borstkanker of een verhoogd risico hebben om borstkanker te ontwikkelen. In Matanzas zijn de 27 in 2008 gevormde groepen actief gebleven. In Granma en Camagüey werden telkens zes nieuwe groepen gevormd. Daarnaast functioneren er negen nieuwe groepen (in totaal 341 vrouwen met borstkanker) in andere gemeenten en steden die geen deel uitmaken van de actie (vijf in de provincie La Habana, drie in de stad La Habana en één in de stad Santa Clara). De helft van de vrouwen die een operatieve ingreep ondergingen, verklaren dankzij deze groepen hun zelfvertrouwen herwonnen te hebben.

Bij **Cenesex** verloopt de vorming van het kader voor de campagnes over seksuele diversiteit en familie in de drie provincies La Habana, Cienfuegos en Santiago de Cuba sneller dan gepland. 53 personen uit de medische instellingen en 61 promotoren van CENESEX zelf en 75 van het instituut ter preventie van HIV volgden een basisopleiding. Om de campagne breed te kunnen verspreiden, werkt Cenesex heel nauw samen met andere organisaties en instellingen: 30 sociale werksters van FMC en 30 leden van het technische personeel van de vrouwengevangenis Centro de Occidente volgden een vorming in Havana. De

promotoren brachten drie bezoeken aan de vrouwengevangenissen in Havana en Cienfuegos. Via de ontmoetingscentra voor vrouwen (COMF) verbonden aan FMC, de gezondheidscentra van MINSAP en de preventiecentra tegen AIDS van het CNP-SIDA in de drie provincies werden de sensibiliseringsfolders en affiches verspreid.

Daarnaast volgden dertien lesbiennes een peer to peer-training in functie van de begeleiding van ontmoetingsgroepen voor holebi's. Deze bestaan onder tussen in Havana (OREMI), Cienfuegos (Groep Fénix) en Santiago de Cuba (Groep Las Isabelas). De leden van deze groepen vertonen een zeer militante houding op verschillende fora in het land. Zij namen deel aan twee internationale wetenschappelijke evenementen, namelijk het congres AIDS en Cultuur (SIDA-CULT) en het Ve Cubaans Congres van Seksuele Opvoeding, Oriëntering en Therapie. Op het gala voor de viering van het eenjarige bestaan van de lesbiengroep Fenix in Cienfuegos waren 200 deelnemers.

Het **Centro Nacional de Prevención de SIDA** heeft de achterstand in het programma in de loop van 2009 weggewerkt. Met de vorming van 45 nieuwe promotoren kan het centrum nu rekenen op totaal 75 promotoren, waaronder 24 homoseksuelen. Deze ploeg

voerde 144 sensibiliseringsactiviteiten uit; 12 ervan richtten zich specifiek op de homoseksuele milieus. In vijf verschillende lokalen werden 372 consultaties gehouden, waarop 450 jongeren zich aanboden. Voor de organisatie van deze acties, werkt CNP-SIDA nauw samen met lokale overheidsinstellingen en de civiele maatschappij (onder meer politie, sportverenigingen, basisscholen, secundair onderwijs FEEM, universitair onderwijs FUE, wijkcomités CDR en culturele instellingen) op gemeentelijk vlak. De coördinatie ligt in handen van de vier Consejos Populares die maandelijks doorgaan. CNP-SIDA sloot ook met twee bedrijven (Empresa Cubana de Acero en Restaurante Flor de Tamarindo) in de doelgemeente '10 de Octubre' samenwerkingsovereenkomsten af.

De cijfers betekenen een erkenning voor de geleverde prestaties. Op twee jaar tijd daalde het aantal nieuwe HIV-gevallen in de leeftijdsgroep 19-29 jaar in de vier betrokken wijken van de gemeente "10 de Octubre" van 30 jongeren in 2007 naar 11 in 2009.

EVOLUTIES

De Cubaanse partners kiezen resoluut voor een inter-institutionele aanpak. De campagnes over borstkanker en aidspreventie verlopen complementair aan het nationale programma van het ministerie van gezondheid, waarin ook inter-institutionele samenwerking ingebed is. Momenteel maakt FMC deel uit van een werkcommissie die aan de actualisering van het nationale preventieprogramma sleutelt. De partners CNP-SIDA en FMC hebben de voorbije twee jaar in de interventiegebieden extra aandacht besteed aan de coördinatie met andere organisaties en de inbedding in de lokale structuren. De partner CENESEX heeft rond het thema van de seksuele gezondheid van lesbiennes de steun van het FMC gezocht. Tijdens het voorbije congres van FMC in maart 2009 werd de werking rond lesbiennes, onder impuls van de directrice van het CENESEX, in hun nationaal programma rond seksuele diversiteit geëxpliciteerd. De achterliggende logica is dat lesbiennes in de eerste plaats vrouwen zijn en de FMC voor hun rechten moet opkomen. In 2009 is CENESEX begonnen met de sensibilisering van de sociale werksters van FMC in de stad La Habana en het verspreiden van sensibiliseringsmateriaal via hun oriëntatiecentra in de provincies La Habana, Cienfuegos en Santiago de Cuba. De lesbiennes kunnen anderzijds voor hun vergaderingen en sommige activiteiten op de infrastructuur van FMC beroep doen en krijgen beter toegang tot het didactisch en campagnemateriaal van het FMC.

De vorming van het vooropgestelde aantal promotoren loopt sneller dan verwacht na de late start in 2008. Wegens de voordelige wisselkoers in 2008 en 2009 steeg het budget telkens met ongeveer 20 procent. Zowel FMC als CENESEX breidde hun interventiegebied uit naar een extra provincie. Daardoor kon FMC in 2009, naast de geplande provincie Granma, ook de aanpalende provincie Camagüey in hun acties opnemen. Deze provincie vertoont de vierde hoogste incidentiegraad van borstkanker in Cuba. Bijgevolg steeg ook het aantal bereikte personen aanzienlijk. Door FMC bereikte het dubbele aantal vrouwen en startte het dubbele aantal zelfhulpgroepen op. CENESEX startte met het ondersteunen van een extra groep lesbiennes.

CNP-SIDA slaagde er niet in om het beoogde aantal promotoren met homoseksuele gaardheid te rekruteren. Bij de planning is men wellicht uitgegaan van een te positieve inschatting van de sociale tolerantie tegenover homoseksualiteit en de nog steeds hoge drempel om zich te outen. Het lagere aantal homoseksuele promotoren resulteert in een lager aantal acties specifiek gericht naar homoseksuelen. Voor heteroseksuele promotoren is de toegang tot de (meestal deels clandestiene) ontmoetingsplaatsen van homoseksuelen niet evident. De voorlichting gebeurt dus eerder op een diffuse manier, wat niet noodzakelijk betekent dat er minder homoseksuele jongeren bereikt werden.

F O C U S

VROUWEN ZETTEN ZICH IN VOOR GEZONDHEID. EEN VERSLAG VAN HET FMC-CONGRES

Goede gezondheidsvoorlichting kan mensenlevens redden. Daarom ziet *fos*-partner FMC (Federatie van Cubaanse Vrouwen) die voorlichting, onder meer over borstkanker, als een van haar kerntaken.

Massale deelname

Op 7 en 8 maart hield *fos*-partner FMC (Federatie van Cubaanse Vrouwen) zijn achtste congres sinds haar oprichting in 1959, kort na de revolutie. Een congres dat, niet toevallig op de internationale dag van de vrouw, met extra plechtigheid, wegens 50 jaar FMC en 50 jaar revolutie, werd afgesloten. Aan het congres namen meer dan 900 afgevaardigden deel, afkomstig uit alle gemeenten van het land.

Voorlichting als kerntaak

In de openbare debatten onderschreef Mercedes López, lid van het nationale secretariaat van de communistische partij, het belang van een goede opleiding voor de sociale werkers van FMC. Het is niet voldoende om goede intenties te hebben. Om op een efficiënte manier aan gezondheidsvoorlichting te doen is het in de eerste plaats nodig goed voorbereid te zijn. Haar educatieve rol verzorgt de federatie via haar 180 oriëntatiecentra voor de vrouw en de familie. Elke gemeente telt minstens één centrum. Op het platteland kan FMC rekenen op haar gezondheidsbrigades bestaande uit vrijwillige promotoren.

Borstkankerpreventie

Dat goede gezondheidsvoorlichting mensenlevens kan redden, blijkt duidelijk bij borstkanker. De toename van borstkanker en de laattijdige detectie ervan is immers een prangend probleem voor de Cubaanse vrouw. Momenteel is borstkanker in Cuba de tweede doodsoorzaak onder de vrouwelijke bevolking, na hartziekten. FMC steunt sinds de jaren negentig de nationale preventiecampagne tegen borstkanker van het Cubaanse ministerie van gezondheid. Ondanks de behaalde successen is het duidelijk dat er nog problemen zijn. In de periode na het wegvallen van het communistische blok in Europa daalde de beschikbare uitrusting voor de detectie van borstkanker drastisch in Cuba, mede door de economische blokkade van de Verenigde Staten. Bovendien kampt het ministerie met een chronisch gebrek aan didactisch materiaal om de bevolking, vrouwen en mannen, te sensibiliseren.

Maar de problemen zijn niet enkel van materiële aard. Op menselijk vlak zijn er eveneens gebreken. Enerzijds besteden de huisdokters niet voldoende aandacht aan het preventieve borstkankeronderzoek tijdens de jaarlijkse routineraadplegingen. Ook beschikken ze niet over een standaard registratiemethode, wat de opvolging en inschatting van de ziekte bemoeilijkt. Anderzijds schatten de meeste vrouwen het risico op borstkanker nog steeds te laag in bij gebrek aan voldoende voorlichting.

Versterking van de voorlichting

fos helpt de federatie in drie provincies bij het verbeteren van de voorlichting over borstkanker. De actie bestaat uit drie luiken: het gezondheidspersoneel bewust maken van de ernst van de problematiek en van de noodzaak aan een degelijke opvolging; het aanmaken en verspreiden van voorlichtingsmateriaal met speciale aandacht voor slechthorende vrouwen en laaggeschoolde vrouwen; en het opleiden van nieuwe, gespecialiseerde promotoren.

Begeleiding

De laattijdige detectie van borstkanker brengt met zich mee dat de patiënten meestal zware chirurgische ingrepen en bestrijdingstherapieën moeten ondergaan. De gevolgen op psychologisch, relationeel en sociaal vlak zijn dikwijls nefast. Om hen op te vangen creëert en begeleidt FMC, met de hulp van *fos*, groepen van vrouwen die aan borstkanker lijden of de ziekte hebben overleefd. Het succes van deze groepen is onverwacht: na drie maanden zijn 21 groepen opgericht in de zeven gemeenten die bij het project betrokken zijn. Bovendien zijn er zes groepen opgestart in gemeenten die niet in het project zijn opgenomen.

Aanmoediging

José Ramón Machado, Eerste Vicepresident van de Staats- en Ministerraad, richtte het woord tot het Congres. Hij stelde dat het gemeenschapswerk aan de basis de hoofdtaak moet blijven van FMC. De aanpak moet gedifferentieerd en persoonlijk zijn en ruimte scheppen voor het debat en de analyse van de bezorgdheden van de vrouw, ook op het vlak van gezondheid.

Landen	Peru	Bolivia	Ecuador
Coördinatie	Landenkantoor Lima	Landenkantoor La Paz	Regionaal Coördinatiebureau Quito
Actiezones	Lima Cajamarca Junín	Oriente Santa Cruz La Paz	Quito Costa (vijf provincies)
Type Acties	• Toegang tot gezondheid en sociale zekerheid (ziekteverzekering) • Sociale controle op gezondheidsdiensten • Versterking syndicale organisaties • Landbouwprojecten	• Toegang tot gezondheid en sociale zekerheid (ziekteverzekering) • Sociale controle op gezondheidsdiensten • Versterking syndicale en boerenorganisaties	• Sociale controle op gezondheidsdiensten • Versterking syndicale en boerenorganisaties
Strategische lijnen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden • Sociale controle van gezondheidszorg • Toegang tot gezondheid	• Capaciteitsopbouw van vakbonden en boerenorganisaties • Sociale controle van gezondheidszorg • Toegang tot gezondheid • Toegang tot medicijnen	• Capaciteitsopbouw van vakbonden en boerenorganisaties • Sociale controle van gezondheidszorg

ZUID-AMERIKA

Bolivia, Ecuador en Peru

OVERZICHT VAN DE ACTIES

WAARDIG WERK IN DE ANDESREGIO			
	Bolivia	Ecuador	Peru
Partners	Bloque Oriente, CGTFB, CTARB	FENACLE, FENOCIN Vereniging van Huishoudpersoneel	FENTAP, FNTMMSP, CGTP Agro-industrie Regionale Sectie Ica, SINTRAHOGARP/SINTRAHOL
Doelgroepen	Boeren en inheemse bevolking regio Oriente, fabrieksarbeiders en landelijke loonarbeiders	Suikerrietarbeiders, huishoudpersoneel, kleine landbouwers, arbeid(st)ers, en bedienden van de watersector	Arbeid(st)ers in de watersector Mijnbouwers Landarbeiders in loondienst Huishoudpersoneel
Sleutel-elementen	Vorming van leiders en leden Organisatieversterking van vakbonden en organisaties van kleine landbouwers Studie en onderzoek, Institutionele steun en Zuid-Zuid uitwisselingen		
Budget	222.122,72 euro	189.758,48 euro	211.111,14 euro
Donoren	DGOS, Provincie Vlaams-Brabant, Provincie Oost-Vlaanderen, Provincie Antwerpen, Mechelen, 11.11.11	DGOS, Stichting Spinoy, Zonhoven, Provincie Limburg, 11.11.11	DGOS, Provincie West-Vlaanderen, CFP, Destelbergen, ACOD, ABVV West-Vlaanderen, 11.11.11

GEZONDHEID IN DE ANDESREGIO			
	Bolivia	Ecuador	Peru
Partners	CGTFB, CTARB, FSTZBCA	Foro Urbano	Junta Nacional del Cafe, ForoSalud
Doelgroepen	Fabrieksarbeiders Landelijke loonarbeiders	Arme stadsbevolking	Arme stads- en rurale bevolking
Sleutel-elementen	Sociale controle gezondheidsdiensten, integratie landelijke loonarbeiders in sociale systemen van gezondheidsdiensten (mutualiteiten), studie en onderzoek, vorming en toegang tot medicijnen	Sociale controle gezondheidsdiensten, organisatie versterking van stedelijke netwerken, vorming, studie en onderzoek	Integratie van in coöperatieven georganiseerde koffieproducenten in sociale systemen van gezondheidsdiensten (mutualiteiten), vorming
Budget	98.213,77 euro	72.788,39 euro	126.004,72 euro
Donoren	DGOS, NVSM, Bond Moyson Oost-Vlaanderen	DGOS, NVSM, Sint-Truiden, 11.11.11	DGOS, NVSM, P&V

DUURZAME ENERGIE IN DE ANDESREGIO	
Doelgroepen	Arme rurale bevolking
Sleutelementen	Energie, Duurzame ontwikkeling, Ecologie
Budget	50.250,00 euro
Donoren	Petroleumsector Sociaal Fonds

ACTIES WAARDIG WERK IN DE ANDESREGIO TOEGELICHT

WAARDIG WERK IN DE FABRIEKSNIJVERHEID, HUISHOUD- SECTOR, AGRO-INDUSTRIE EN VOOR KLEINE EN ZELFSTANDIGE LANDBOUWERS IN BOLIVIA

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

Confederación General de Trabajadores Fabriles de Bolivia (CGTFB)

In 2009 startte CGTFB, de Algemene Confederatie van Fabrieksarbeiders van Bolivia een nieuwe federatie van fabrieksarbeiders in Pando op, die ondermeer zal zorgen voor een uitbreiding van het aantal leden. Hierdoor telt CGTFB ondertussen negen federaties. Al deze federaties, naast CGTFB zelf, werden gemoderniseerd op het gebied van communicatiemiddelen (onder andere computer en printer) om zo de interne communicatie te versterken. Daarnaast werden de visie, missie, strategieën en doelstellingen van CGTFB voorgelegd aan de verschillende federaties, die algemeen werden aanvaard. Er werd in 2009 eveneens een administratieve kracht aangeworven, die de administratie van CGTFB zal optimaliseren en dit tot het einde van de actie (in 2010). Dit jaar werd er opnieuw een advocaat ingehuurd ter verdediging van arbeiders die werden geconfronteerd met onregelmatigheden op de werkplek. Alle zaken kenden een positief resultaat.

Wat betreft vorming en communicatie, heeft de zogenaamde 'school van syndicale verslaggevers' 47 syndicale verslaggevers van vijf federaties opgeleid over onder andere syndicale geschiedenis, arbeidsrecht en radiocommunicatie. Van de afgestudeerden aan de syndicale school, werd bevestigd dat zeker de helft hiervan workshops heeft georganiseerd in hun federatie. Parallel hiermee gebruikt CGTFB de radio voor een aantal informatie radiospots, nieuwsbladen en flyers. CGTFB nam eveneens deel aan de Andes syndicale conferentie in Ecuador georganiseerd door fos en de Ecuadoraanse waardig werk partner FENACLE, waar CGTFB een voorstelling heeft gedaan over het syndicale werk, op niveau van bedrijfstakken van de fabrieksnijverheid in Bolivia. Tenslotte is er een eerste stap gezet om de positie van de vrouw in de Boliviaanse fabriekssector in kaart te brengen.

Confederación de Trabajadores Asalariados Rurales de Bolivia (CTARB)

De confederatie van landarbeiders van Bolivia startte dit jaar een nieuwe federatie op in Ascension de Guarayos. Deze federatie neemt ondertussen regelmatig deel aan alle CTARB-activiteiten. De nieuwe federatie in

Pailon verkeert nog steeds in de opstartfase, maar er is voorzien dat deze in 2010 zal functioneren. CTARB is er in Montero eveneens in geslaagd een CAO te bewerkstelligen, die naast het belangrijkste thema loon, ook arbeidscondities behandelt. In Montero zitten ze momenteel nog steeds aan de onderhandelingstafel. Het wetsvoorstel dat de legale situatie van landarbeiders dient te reguleren staat eveneens nog in de steigers. Men voorziet dat deze wet in 2010 in voege zal treden.

Zowel op nationaal als regionaal Andesniveaulegde CTARB contacten met onder andere het Instituto Laboral Andino (Arbeidsinstituut van de Andes) in Lima. CTARB participeerde eveneens op de *fos* agroconferentie in Playas, Ecuador in het najaar van 2009. De vakbondsschool van CTARB heeft in 2009 24 deelnemers van de verschillende federaties gevormd in de eerste twee syndicale vormingsmodules. Deze vormingsmodules moeten van de verschillende federaties versterken. Er werden twee advocaten in dienst genomen om rechtsbijstand te leveren aan leden van de federaties San Julian, Tarija en Santa Cruz.

Op vlak van gender heeft CTARB een workshop georganiseerd om de aanwezigheid van CTARB-vrouwen in het zogenaamde 'netwerk van arbeidsters en syndicalisten' in Cochabamba te versterken. Naast gender is eveneens het thema kinderarbeid een hot issue voor CTARB. Hierover werden ondermeer workshops georganiseerd.

Centro de Investigación y Promoción para el Campesinado, Regional Santa Cruz

CIPCA-SC (het onderzoeks- en promotiecentrum voor de kleine boeren) coördineert de samenwerking van

fos met het Bloque Oriente dat zes organisaties groepeerde van kleine boeren en indianen. In 2009 werd de studie afgesloten die de vroegere grondwet vergeleek met de nieuwe grondwet. Daaruit bleek dat de voorstellen die geformuleerd door Bloque Oriente inzake duurzame rurale ontwikkeling, vrouwenrechten en ecologie in grote mate werden opgenomen. Bovendien heeft het Bloque Oriente een belangrijke rol gespeeld in het opmaken van de grondwet inzake de thema's decentralisering, en land- en bosbouw. Ook in 2009 heeft het Bloque Oriente gebruik gemaakt van de media, voornamelijk radio, om hun leden te informeren over onder andere politieke en rurale ontwikkeling en sociale controle. *fos* ondersteunde eveneens het afgelopen jaar de deelname van de verschillende boerenleiders aan verschillende activiteiten zoals een nationale *fos*-partnerontmoeting en de regionale bijeenkomsten van Bloque Oriente.

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

CGTFB

Bij CGTFB werd de aanzet gegeven voor een beter financieel beheer van de *fos*-bijdrage. Dit betekent een belangrijke stap voor organisaties die voorheen volledig informeel werden beheerd door de nationale leiding. In 2009 werd grote vooruitgang geboekt op vlak van intersyndicale samenwerking. Voornamelijk met CTARB ontstond een interessante dialoog over de paranotensector en over de suikersector waarin zowel landarbeiders als fabrieksarbeiders werkzaam zijn. Ook in de regionaal (Andes) vlak is er meer uitwisseling met CGTP, CUT Colombia, IAO Andes, CLA en andere platformen zoals Red Global. De fabriekssector is een echt mannenbastion waar nog steeds weinig vooruitgang geboekt werd op vlak van vertegenwoordiging van vrouwen in de nationale en departementale organisatiestructuren. Er is wel een verhoogde deelname van vrouwen in de vorming van syndicale verslaggevers en syndicale leiders, maar nog steeds slechts rond de 20 procent. In 2010 en in het nieuwe programma zal dit zeker een aandachtspunt worden.

CTARB

Ook bij CTARB werd de aanzet gegeven voor een beter financieel beheer van *fos*-bijdrage. CTARB heeft belangrijke resultaten geboekt in het onderhandelen van de wetgeving op de landarbeid met werkgeversorganisaties, maar ook met COB, IAO en andere syndicale en niet-syndicale organisaties. In Bolivia heeft CTARB zich vooral toegelegd op de onderhandelingen over de wet op landarbeid die waarschijnlijk in

de loop van 2010 zal goedgekeurd worden door de Senaat. Op vlak van gender heeft CTARB daarentegen weinig vooruitgang geboekt. Dit vormt dan ook een aandachtspunt voor 2010 (via een specifiek onderzoek naar de arbeidsvoorwaarden en gendersituatie van vrouwen in de agro-industrie).

Bloque Oriente / CIPCA-SC

In Bolivia is er een permanente dialoog tussen de basisorganisaties van kleine boeren en indiaanse organisaties en de regering van Evo Morales. In deze positieve conjunctuur hebben onze partnerorganisaties belangrijke akkoorden kunnen afsluiten in over grondverdeling, indiaanse territoria, zelfbeschikingsrecht en landbouwhervorming.

In de nieuwe grondwet van Bolivia werden in grote mate de beleidsvoorstellen opgenomen in verband met de rurale sector en landbezit, die door onze partners van Bloque Oriente werden uitgewerkt met steun van de ngo CIPCA.

Binnen Bloque Oriente in Bolivia is veel vooruitgang geboekt wat betreft participatie, leiderschap en deelname van vrouwen aan politieke beslissingen.

WAARDIG WERK IN DE FABRIEKSNIJVERHEID, WATERVOORZIENING EN REINIGING, MIJNBOW, HUISHOUDSECTOR, AGRO-INDUSTRIE EN VOOR KLEINE EN ZELFSTANDIGE LANDBOUWERS IN PERU

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

De CGTP agro-industrie - regionale sectie Ica, vertegenwoordigt de arbeiders en arbeidsters van de agro-industrie, voornamelijk in de asperge- en fruitsector. De regionale sectie van de agro-industrie (SR Ica) beschikt op dit moment over een kantoor dat goed functioneert. Tijdens het afgelopen jaar heeft SR Ica een strategisch en operationeel plan gemaakt. Om het functioneren van de vakbondsleiders in de agro-industrie in Ica te verbeteren werden dit jaar drie vormingsmodules uitgewerkt (over beleidsbeïnvloeding, crisis in de agro-industrie en politiek en beleid in de agro-industrie). Deze modules werden twee keer gegeven met telkens een gemiddelde van 12 deelnemers. Ook werd infomateriaal aangemaakt dat verspreid werd onder de arbeid(st)ers in de agro-industrie. Dit materiaal behandelde thema's zoals de crisis in de agro-industrie en arbeidsrechten. Een persconferentie werd georganiseerd waar 25 journalisten op aanwezig waren en waar de preciaire situatie van de arbeiders en de crisis in de agro-industrie werden voorgesteld. In 2009 werden eveneens de specifieke problemen waarmee arbeidsters in de agro-industrie in Ica mee kampen duidelijk in kaart gebracht. Parallel hiermee werd werk gemaakt van een voorstel ter promotie van gendergelijkwaardigheid.

De **Federación Nacional de Trabajadores del Agua Potable y Alcantarillado del Perú (FENTAP)** verenigt en verdedigt de rechten van arbeiders werkzaam in de watersector in Peru. Tijdens het afgelopen jaar werd verder gewerkt aan de versterking van het leiderschap van de lokale afdelingen van onder meer Trujillo en Chiclayo. In totaal werden 45 vakbondsleiders gevormd opdat zij beter in staat zouden zijn om collectief overleg te plegen. Een belangrijk aspect van de werking van FENTAP in het **fos**-programma is hun netwerking. In 2009 werden op dat vlak onder andere op verschillende plaatsen akkoorden gesloten met lokale overheden met het oog op het vermijden van privatiseringen. Eveneens werd een publiek forum georganiseerd in Huancayo en haalde FENTAP verschillende malen de kranten met hun strijd tegen de privatisering van bedrijven. Het partnerschap tussen ACOD (de Belgisch vakbond van de overheidsdiensten) en FENTAP werd gevoed met vier nieuwsbulletins. 80 arbeiders die momenteel al werkzaam zijn in onderaanneming werden gevormd over thema's uit de arbeidswetgeving. Tenslotte werden twee workshops georganiseerd om informatie te verspreiden over het genderbeleid van FENTAP.

Het **Sindicato Nacional de Trabajadoras del Hogar (SINTRAHOGARP)** heeft een turbulent jaar achter de rug. Een jaar dat zelfs leidde tot de opsplitsing van deze vakbond in twee vakbonden SINTRAHOGARP en SINTRAHOL. Na overleg met CGTP en het vrouwendepartement van de CGTP heeft **fos** beslist om verder in zee te gaan met het 'afgescheurde' SINTRAHOL (Sindicato de Trabajadoras del Hogar de Lima) omwille van het grotere representatieve karakter. Door deze transitieperiode werden de resultaten slechts gedeeltelijk behaald; de ledenwervingscampagne die in 2008 nog goed was voor 70 leden, tikte in 2009 af op slechts 37 nieuwe leden. In 2009 beschikt SINTRAHOL over een goed werkend juridisch departement dat in totaal 333 keer werd aangesproken voor juridisch advies of juridische bemiddeling. SINTRAHOL beschikt ook over een strategisch plan (2009-2012) dat werd opgesteld in samenwerking met IESI (Instituto de Estudios Sindicales) en het vrouwendepartement van CGTP. De syndicale werking werd versterkt door een permanent vormingsprogramma waar 13 vakbondsleiders van SINTRAHOL aan deelnemen. 110 huishoudarbeidsters werden geïnformeerd over thema's als waardig werk, hun arbeidsrechten en het programma van SINTRAHOL.

Federación Nacional de Trabajadores Mineros, Metalúrgicos y Siderúrgicos del Perú (FNTMMSP)

Het in 2008 opgerichte nationale secretariaat voor veiligheid en gezondheid op het werk (VGW) heeft in 2009 haar interne werking verbeterd door het opstellen van een strategisch plan en het opmaken van een operationele jaarplanning. Hiernaast werden op het niveau van de basisvakbonden syndicale comités voor VGW opgericht. Ook werden de promotoren (voorlichters) inzake VGW getraind en werden er workshops gegeven aan de leden inzake het thema VGW. Op vlak van gender werd er vooruitgang geboekt. FNTMMSP is in 2009 van start gegaan met het uitwerken van een communicatie- en vormingsplan met betrekking tot het thema gender binnen FNTMMSP. Hiernaast werd werk gemaakt van een diagnose van de situatie van de vrouw en jongeren binnen de mijnbouw. Voor al deze gendergerelateerde activiteiten werd goed samengewerkt met het vrouwendepartement van CGTP.

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

CGTP agro-industrie - regionale sectie Ica

CGTP SR Ica is er in 2009 op basis van vier ledenwervingcampagnes in geslaagd het aantal aangesloten leden te verhogen met 491 nieuwe arbeiders. Meer dan 50 procent van de leden zijn jongeren tussen 15 en 30 jaar oud. De sectorale vakbond in Ica wordt eveneens erkend als het aanspreekpunt inzake syndicale thema's. De SR van Ica heeft eveneens deelgenomen als vakbond op verschillende vergaderingen (onder meer met de regionale directie arbeid) en op coördinatieniveau met andere ngo's. Bovendien heeft SR Ica twee debatten georganiseerd over de agro-exportindustrie. Op die manier hebben ze een debat gelanceerd over de arbeidssituatie in de agro-sector en proberen ze invloed uit te oefenen op het legislatieve niveau. Bovendien trekken ze vaak de kaart van de werkende vrouw in de agro-industrie. Door hun diagnose van de arbeidssituatie van vrouwen in de agro-industrie proberen ze gendergelijkwaardigheid op de agenda te zetten, zowel in bedrijven als binnen de vakbond zelf.

FENTAP

De activiteiten met FENTAP loopt zoals voorzien. FENTAP is sterker geworden als voorvechter in de strijd tegen de privatisering van water in Peru. Zij hebben ondermeer het thema van privatisering van water onder de nationale en internationale aandacht kun-

nen brengen. FENTAP is er in geslaagd de basissyndicaten te versterken inzake netwerking, leiderschap en de vorming van de leden. FENTAP heeft het thema privatisering van water in het nationale en internationale nieuws kunnen brengen. Op vlak van collectieve onderhandelingen hebben ze twee voorstellen ontworpen die momenteel worden besproken in de verschillende afdelingen. Hoewel er een verband bestaat tussen enerzijds de privatisering van waterbedrijven en anderzijds de rechten van arbeiders in deze bedrijven, dienen we er wel over te waken dat FENTAP ook voldoende aandacht geeft aan de rechten van de arbeiders zelf. FENTAP lijkt zich eerder te willen richten op het verdedigen van het recht op water. **fos** stelt zich echter vragen over de plaats van deze strategie (nadruk op verdediging van recht op water) binnen een regionaal syndicaal programma. Daarom dat werd beslist dat **fos** de samenwerking met FENTAP eind 2010 stop zal zetten.

SINTRAHOGARP/SINTRAHOL

Door de interne spanningen die geleid hebben tot de creatie van een nieuwe vakbond SINTRAHOL werden een aantal activiteiten verplaatst naar 2010. Desalniettemin heeft het programma waardig werk voor huishoudarbeiders geleid tot een zekere formalisering van de sector. Zo verhoogde SINTRAHOL op vlak van zichtbaarheid en werd het een referentiepunt in de sector als verdediger van de rechten van de arbeiders in de huishoudsector in Lima. Een van de uitdagingen voor volgend jaar is de verdere institutionele groei van de vakbond.

FNTMMSP

Ondanks de tegenstand die de vakbond bij hun syndicaal werk ervaart van de werkgevers, verloopt de samenwerking met FNTMMSP goed. Er wordt vooruitgang geboekt op vlak van sensibilisering van vakbondsleiders en leden over VGW in de basisvakbonden van Andaychagua, Cerro de Pasco, San Cristóbal en Atacocha. Veiligheid en gezondheid op het werk is een thema waar arbeiders steeds meer bewust van worden. Dit is onder meer dankzij de bijdrage van de arbeiders die functioneren als vormingswerkers VGW op het werk. Op beleidsvlak worden de voorstellen van de vakbond inzake veiligheid en gezondheid steeds scherper en duurzamer.

WAARDIG WERK IN DE WATERVOORZIENING EN REINIGINGSECTOR, HUISHOUDSECTOR, AGRO-INDUSTRIE EN VOOR KLEINE EN ZELFSTANDIGE LANDBOUWERS IN ECUADOR

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

Federación Nacional de Trabajadores Agroindustriales, Indígenas y Campesinos Libres del Ecuador (FENACLE) (de federatie van vakbonden van landarbeiders) is voornamelijk werkzaam in de kustprovincies (Guayas-El Oro) waar de voornaamste agro-export industrieën zijn gelokaliseerd zoals bananen, garnalen, ananas en suikerriet. 2010 is het vierde jaar van een tot nog toe succesvolle samenwerking tussen FENACLE en **fos**. Er werd door FENACLE vooral ingezet op coördinatie en opvolging van de nieuw opgerichte vakbonden, met meer dan 300 coördinatievergaderingen met de verschillende vakbonden. Verder werd op niveau van de nieuwe vakbonden hard gewerkt aan de versterking van de vakbondsleiders. Ook op politiek vlak is FENACLE erg actief geweest en heeft de vakbond drie beleidsvoorstellen ingediend bij de nationale regering. Dit eisenplatform vormt de rode draad voor hun werking in 2010.

Voortbouwend op de grote groei van het ledenaantal van FENACLE, werd in 2009 naast ledenwerving, ingezet op informatieverbreiding. Naast de aanmaak en verspreiding van affiches, folders en een ledenblad werden er door FENACLE eveneens drie filmvoorstellingen georganiseerd, die alles samen door meer dan 300 syndicalisten werden bijgewoond. FENACLE was bovendien de gastheer voor de regionale **fos** agro-industrieconferentie die plaats vond in Guayas in de maand oktober. Deze agro-conferentie met aanwezigheid van alle partners uit het waardig werk-programma van **fos** in de Andes en enkele delegaties uit Centraal-Amerika en Colombia, focuste op het thema van onderaanneming. Een delegatie van FENACLE nam in november 2009 deel aan een reis naar België in het kader van de waardig werkcampagne in samenwerking met onder meer het ABVV en 11.11.11. Gedurende hun verblijf hebben zij kennis kunnen maken met **fos** en het ABVV.

Confederación Nacional de Organizaciones Campesinas Indígenas y Negras del Ecuador (FENOCIN)

Door het vormingsprogramma van FENOCIN werden meer dan 60 boerenleiders opgeleid in het formuleren van lokale ontwikkelingsvoorstellen en de no-

dige methoden voor politieke beleidsbeïnvloeding. Daarnaast werden 12 lokale bijeenkomsten en workshops georganiseerd voor het formuleren van lokale beleidsvoorstellen, met aanwezigheid van 400 leden van FENOCIN, waarvan 35 procent vrouwen. Als resultaat hiervan werden negen lokale en thematische voorstellen uitgewerkt over grondbezit, en met betrekking tot toegang tot water voor de kleine boeren (in het kanton Puerto Quito (UNOCYPP), in het kanton Mocache, provincie Los Ríos (UOCQ), in de kantons Daule (UNOSCAD) en Santa Lucía (UNOS-CASL), provincie Guayas). Verder werden ook twee beleidsvoorstellen geformuleerd in FOCAZMOM en San Vicente, Manabí, UNOSDUR in Durán, Guayas. Deze voorstellen werden voorgelegd aan de lokale en provinciale autoriteiten van het ministerie van landbouw, gemeentebesturen en andere ministeries. Er werden twee campagnes gevoerd over de wetgeving rond water en grondbezit via de radio en met gedrukt materiaal. FENOCIN heeft groepen landloze boeren georganiseerd en ingeschreven bij het ministerie van landbouw om rechten te verwerven op gronden die door de overheid in beslag genomen werden en nu toegewezen worden aan landloze boeren. Er werd een coördinatieplatform opgezet dat de verschillende organisaties van FENOCIN in de provincies Guayas en Esmeraldas verenigt.

Asociación Nacional de Trabajadores/as de Agua Potable y Saneamiento (ANTAPS)

Na afsluiten van het eerste jaar van het driejarenprogramma hebben wij de werking geëvalueerd van de partners in ons programma "waardig werk". Hieruit bleek dat er het afgelopen jaar veel problemen zijn ge-

weest in de samenwerking met ANTAPS, in wie wij het vertrouwen verloren zijn. Zo zijn verschillende contractuele afspraken niet nagekomen. Het gaat onder meer om het slechts uitvoeren van twee activiteiten met bijzonder weinig succes (bijvoorbeeld 20 deelnemers in plaats van 60 deelnemers) waarvan de conclusies daarenboven niet werden uitgevoerd door de organisatie. Hiernaast was er een zeer moeizame samenwerking met **fos** in verband met de contractering van consultants voor de diagnostiek van de watersector in Ecuador (bijvoorbeeld drie maanden vertraging voor het opmaken van referentietermen). Bovendien was er ook nog een gesloten houding van ANTAPS inzake regionale netwerking. Tenslotte bleek later dat ANTAPS op dat moment te kampen had met interne problemen (het wegvallen van zeven basissyndicaten, leiderschapsproblemen en de weigering om samen te werken met andere (strategische) organisaties).

De situatie werd al snel duidelijk voor **fos** waarna **fos** verscheidene malen aandrong op ondersteuning van ANTAPS en vergaderingen op het hoogste niveau. Op deze verzoeken werd echter zeer ontwijkend gereageerd. Begin 2009 werd besloten om de fondsen bestemd voor ANTAPS te bevriezen en de samenwerking op stand-by te zetten. Er werd eveneens besloten om uit te kijken naar het congres dat ANTAPS zou organiseren in het eerste semester van 2009. Hier zou het thema van de samenwerking met **fos** op de agenda staan en dan zo de leden van ANTAPS laten beslissen over de samenwerking met **fos**. Dit congres heeft echter nooit plaatsgevonden. Op basis van voorgaande gegevens en de negatieve vooruitzichten, hebben wij ons vertrouwen verloren in de partner en de goede uitvoering van het programma van ANTAPS.

Asociación de Trabajadoras Renumeradas del Hogar

De vereniging met centrale zetel in Guayaquil vertegenwoordigt het huishoudspersoneel en komt op voor de rechten van vele duizenden vrouwen die vaak in zeer precaire en kwetsbare situaties werken. De ondersteuning van de deze vereniging verloopt

in samenwerking met onder andere UNIFEM (het VN-ontwikkelingsfonds voor vrouwen). Door deze samenwerking zijn de resultaten op vlak van bereik, informatieverspreiding, enzovoort veel groter dan wanneer er enkel met **fos** samenwerking zou zijn. We vermelden hier de volledige resultaten, met dienverstaande dat 25 procent van het budget door **fos** werd geleverd. Zo werden via informatiecampagnes ongeveer 12.000 informatiebrochures verspreid in de armere wijken van Guayaquil. Verder werd een voorstel tot verandering van de arbeidswet in verband met huishoudspersoneel uitgewerkt en voorgesteld aan het ministerie van arbeid en aan geïnteresseerde parlementairen. Tenslotte werden via de aanwerving van een advocate, meer dan 60 klachten opgevolgd waarvan er acht juridisch werden behandeld.

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

FENACLE

Op 1 mei 2009 werd de wet die de onderaanneming aan banden legt goedgekeurd door de Ecuadoraanse regering. Dit is voor een groot deel de verdienste van FENACLE. Toch zijn hiermee niet alle problemen van de baan. FENACLE zal zich moeten blijven inzetten voor de rechten van de arbeiders in de agro-industrie. Een ander strijdpunt, naast onderaanneming, is momenteel de erkenning van de anciënniteit van de arbeiders die voorheen in onderaanneming werkten. FENACLE is meer en meer aanwezig in de regio, en dit leidde tot een stijging van het ledenaantal met 30 procent ten opzichte van 2009. Het komen tot een soort van platform van vakbonden in de agro-industrie begint vormt te krijgen. Onder andere de agro-conferentie in Ecuador leidde tot een dynamische interactie tussen de verschillende vakbonden uit de regio. FENACLE heeft betere onderhandelingscapaciteiten ontwikkeld in de loop van de twee jaar ondersteuning en heeft hierdoor een aantal collectieve onderhandelingen kunnen voeren. Door de nood aan interne organisatieversterking werd in het nationale beleid over de suikerrietsector weinig vooruitgang geboekt.

ANTAPS

Niet van toepassing. Samenwerking werd stopgezet in 2009. Budgetten werden overgeheveld naar FENACLE.

FENOCIN

Onze partner FENOCIN werkte aan beleidsvoorstellen in verband met grondbezit en recht op water op lokaal en provinciaal niveau. FENOCIN heeft belang-

rijke verwezenlijkingen gerealiseerd op dit vlak in de gemeente Esmeraldas waar begin 2010 gronden werden toegekend aan ingeschreven leden. Verder werd op nationaal niveau deelgenomen aan de discussie over de wet op voedselzekerheid. In december 2009 heeft FENOCIN een voorstel voorgelegd aan de regering over het Nationaal fonds voor gronden; over de efficiënte verdeling van de staatsgronden onder arme boeren en boerenorganisaties. Door de nabijheid van FENOCIN met de regering Correa zijn een aantal symbolische 'overwinningen' behaald: zo zit FENOCIN de Agrarische rondetafel voor die zes wetsvoorstellen moet uitwerken tegen midden 2010, en waren de leiders in 2009 permanente gesprekspartners van de regering. (noot: eind maart 2010 heeft Fenocin afstand genomen van de regering Correa omwille van onvrede inzake het beleid over toegang tot water)

Asociacion de Trabajadoras Renumeradas del Hogar

De 'asociacion' is een relatief kleine organisatie die dankzij de steun van **fos** en andere organisaties toch kan starten met een institutioneel bestaan. De behaalde resultaten zijn relatief, maar desalniettemin indrukwekkend indien ze vergeleken worden met de beginsituatie. De klachten en bekommernissen van de het huishoudpersoneel vinden alsmaar meer weerklank op niveau van de overheid en president Correa heeft reeds zijn steun en medewerking geuit.

VROUWEN ZETTEN ZICH IN VOOR GEZONDHEID. EEN VERSLAG VAN HET FMS-CONGRES

In November 2009 ontving fos in samenwerking met 11.11.11 in het kader van de Waardig Werk Campagne een delegatie van FENACLE, onze fos-partner in Ecuador. Deze vakbond verdedigt de belangen van arbeiders in de agro-industrie. Bij hun bezoek aan België stond het verhaal van de strijd tegen onderaanneming centraal. Hieronder vind je een weergave van de situaties waarmee zij worden geconfronteerd als vakbondsleiders.

Op 1 mei (kan het meer symbolisch?) 2008 heeft de grondwetgevende vergadering van Ecuador het verbod goedgekeurd op onderaanneming en de zogenaamde "arbeid per uur en/of per stuk". Deze laatste term refereert duidelijk naar de preciaire situatie van dergelijke jobs. Vaak niet meer dan een paar uren, dagen, weken, en op zijn best maanden. Dit allemaal met zo goed als geen 'sociale verworvenheden' zoals vakantie, ziekteverzekering, veiligheidsmateriaal, Voordelen die enkel weggelegd waren voor de arbeiders in vast loonverband.

Hiermee lijkt de opdracht van FENACLE, partner van fos in het waardig werk programma in Ecuador, voltooid. FENACLE heeft immers in de frontlinie gestaan in deze strijd, samen met haar toenmalige voorzitter Guillermo Touma die naast zijn voorzitterschap van FENACLE eveneens zetelde als assembleista in de grondwetgevende vergadering.

Dit is op zich een mooi verhaal van een vakbond die besliste om haar actieveld niet enkel te zien in de werkplek en op het veld, maar ook in de wandelgangen van het parlement en de grondwetgevende vergadering.

In de nadagen van de bekrachtiging van het mandaat dat onderaanneming verbiedt, heerste er een zekere euforie. Deze euforie werd al gauw overschaduwd door enkele andere aspecten. Zo laat de wet nog steeds toe dat niet-essentiële taken kunnen worden geoutsourced, wat uiteraard de deur op een kier laat voor werkgevers...

Bovendien heeft FENACLE momenteel nog een andere strijd in het belang van de arbeiders in de agro-industrie. De wet verbiedt arbeiders in onderaanneming aan te werven. Hierdoor zijn bedrijven momenteel verplicht arbeiders in vaste loondienst te nemen. Jammergenoeg wordt er geen rekening gehouden met de anciënniteit van de arbeiders. Arbeiders die ondertussen meer dan 20 of 30 jaar in onderaanneming hebben gewerkt worden plotseling geconfronteerd met "nul" jaren anciënniteit in het bedrijf. Dit betekent dat zij nu nog eens 35 jaar dienen te werken alvorens recht te hebben op een pensioen. Dit kan niet! FENACLE eist dan ook de erkenning van de jaren arbeid in onderaanneming, en verricht hierover politiek lobbywerk in de hoogste politieke regionen van Ecuador.

ACTIES TOEGANG TOT GEZONDHEID IN DE ANDESREGIO TOEGELICHT

TOEGANG TOT GEZONDHEID VOOR DE RURALE EN URBANE BEVOLKING IN BOLIVIA

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

Confederación General de Trabajadores Fabriles de Bolivia (CGTFB)

De door INASES (de parastatale instelling voor sociale zekerheid) uitgewerkte reglementering van de sociale controle op de nationale gezondheidskas, werd in oktober door CGTFB aan zijn leden voorgesteld via een specifiek seminarie in Cochabamba over het thema (84 deelnemers waaronder 13 vrouwen) en via de andere evenementen en cursussen die CGTFB en CENAC organiseerde dit jaar over de sociale zekerheid op vlak van gezondheid. Als resultaat werken alle 'syndicale inspecteurs' nu met dit reglement.

Wat betreft het systeem van sociale controle, heeft elke federatie die aangesloten is bij CGTFB vier leiders gevormd in een cursus "syndicale inspectie" (meer dan de helft daarvan is vrouw). Zo worden er wekelijks ongeveer tien klachten over de dienstverlening van de nationale gezondheidskas via de syndicale inspecteurs van CGTFB naar de syndicale directeur van de caja doorgespeeld. Niettemin is de zogenaamde "oplossingsgraad" minder dan 5 procent (wat waarschijnlijk te maken heeft met het feit dat er geen systematische aanpak van de sociale- of burgercontrole is, maar een individualistische cliëntelistische benadering).

CGTFB organiseerde in 2009 acht informatiebijeenkomsten en vormingsactiviteiten in verschillende provincies rond sociale zekerheid en gezondheid, met aanwezigheid van 220 deelnemers; 156 mannen en 64 vrouwen. Gender is en blijft een probleem voor CGTFB (net zoals dit het geval is voor onze andere partners). Desalniettemin worden inspanningen geleverd om de aanwezigheid en actieve deelname te stimuleren van vrouwen aan activiteiten van CGTFB. In het kader van het project gesteund door Bond Moyson Oost-Vlaanderen is een van de federaties van CTARB in 2009 gestart met een naaiatelier waar 22 arbeidsters zorgen voor eigen inkomsten via het verkopen van snit- en naadwerk in de gemeenschap van Riberalta.

Confederación de Trabajadores Asalariados Rurales de Bolivia (CTARB)

INASES heeft – in coördinatie met de IAO en als resultaat van het lobby en alliantiewerk van het fos-project - een voorstel tot decreet uitgewerkt dat het de suikerrietarbeiders in principe zou mogelijk maken zich aan te sluiten bij de gezondheidskas (CORDES)

en zo een ziekteverzekering te hebben. In een eerste pilootfase zouden de kappers van Montero zich kunnen aansluiten en later ook die van Bermejo. CTARB doet momenteel politiek lobbywerk bij de regering opdat dit decreetvoorstel zou goedgekeurd worden.

Er is op dit moment een technisch document voorhanden over de mogelijkheid van een sociale ziekteverzekering voor suikerrietarbeiders. CTARB promoot dit decreetvoorstel onder zijn leden en ook bij de bedrijven en werkgevers die de kappers tewerkstellen en die de financiële bijdrage bij de kas zouden moeten betalen voor hun arbeiders. De onderhandelingen met de CORDES-kas en het ministerie van arbeid zijn ver gevorderd maar er zijn andere elementen in de context (de koerswijziging Boliviaanse regering op vlak van sociale zekerheidsbeleid en het gebrek aan enthousiasme van suikerbazen om quota voor aansluiting te betalen) die de officiële bekrachtiging van dit decreet op de helling zet.

Federación Sindical de Trabajadores Zafreiros de la Caña de Azúcar de Bolivia (FSZBCA)

Naar aanleiding van de verdere definiëring van de *fos* missie, visie en strategie over medicijnen en een eerste kritische benadering van het apotheekproject in Montero in Bolivia werd beslist een grondige externe evaluatie te laten uitvoeren van dit project. Deze externe evaluatie bevestigt de interne bevraging en kritiek op het project dat wel economisch zelfbedruipend is geworden, maar helemaal niet voldoet aan zijn sociaal doel: toegang verlenen tot medicijnen aan de suikerrietkappers. Het project werkte niet rond basismedicijnen en ook niet rond generi-

sche medicijnen; het is niet ingebed in een nationaal of lokaal publiek gezondheidsplan, systeem of strategie en heeft geen empowerment-effect op de doelgroeporganisatie (FSTZBCA). Ook de resultaten van de evaluatie van het *fos* gezondheidsprogramma wijzen in deze richting. Er werd dan ook consequent beslist om de *fos*-steun aan het apotheekproject in Bolivia af te bouwen en definitief te beëindigen eind 2009. De vrijgemaakte fondsen zullen in 2010 additioneel aangewend worden voor het organiseren van een regionaal seminarie over toegang tot en rationeel gebruik van (generische) basismedicijnen, met deelname van gezondheidspartners van *fos*, experts, publieke instanties en sociale organisaties die werken rond sociale verkoop van medicijnen, toegang tot generische medicijnen (met nadruk op afgelegen rurale gebieden) en rationeel gebruik van medicijnen (met nadruk op de steden wegens overconsumptie en irrationeel gebruik van medicijnen).

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

CGTFB

Een nieuwe reglement van sociale controle op de nationale gezondheidskas dat werd uitgewerkt in Bolivia door de parastatale voor sociale zekerheid INASES, maar dit gebeurde zonder participatie en inspraak van de syndicaten, ook niet van CGTFB, onze syndicale *fos*-partner met betrekking tot gezondheid in Bolivia. Vandaar dat CGTFB in 2010 zelf wil werken aan een nieuw en eigen voorstel tot reglement dat beantwoordt aan de noden van de fabrieksarbeiders. Anderzijds heeft CGTFB ook beslist dat ze willen ijveren voor de oprichting van een eigen gezondheidskas, specifiek voor de fabrieksarbeiders "omdat de kwaliteit van de diensten geleverd door de nationale gezondheidskas te slecht is". Dit geeft duidelijk de zeer beperkte, sectorale en corporatistische visie van CGTFB weer (met betrekking tot een hervorming van het systeem van sociale zekerheid op vlak van gezondheid). In plaats van te ijveren voor één geïntegreerd nationaal systeem oppert CGTFB nog voor een verdere fragmentering. Dit institutionele voorstel maakt ook de zeer beperkte kennis en visie van de nationale dirigenten op het vlak van sociale zekerheid duidelijk: afgezien van ideologische tegenargumenten (het verder versnipperen en verbreken van solidariteit) is een eigen 'sectorale kas' een economisch weinig duurzaam en inefficiënt voorstel. Ook het model van 'sociale controle' is er één gesteund op een bijna cliëntelistische behandelingen en oplossing van individuele klachten in plaats van een sys-

tematische aanpak van klachten die leidt tot institutionele voorstellen, creatie en versterking van een kwalitatief nationaal systeem van sociale zekerheid (op vlak van gezondheid). Het is belangrijk in 2010 belang te hechten aan de ideologische en technische inhoud van de vormingsprogramma's rond sociale zekerheid ondersteund door *fos* in Bolivia om het niveau van syndicale discussies en voorstellen substantieel op te trekken.

CTARB

Via een strategische alliantie met het regionaal IAO-kantoor in Lima werd bekomen dat de IAO twee consultants betaalde om de mogelijkheden tot aansluiting van de suikerrietsector bij de sociale zekerheid te bestuderen. Dit resulteerde in de oprichting van een technische werkgroep rond het thema met vertegenwoordigers van INASES, IAO, *fos* en CTARB. Het uitgewerkte decreetvoorstel is waarschijnlijk moeilijk haalbaar om twee redenen. Ten eerste veronderstelt het dat de werkgevers de bijdrage zullen betalen voor de ziekteverzekering van hun seizoenarbeiders. Ten tweede is de kans zeer reëel dat de Boliviaanse regering in zijn tweede regeerperiode en op basis van de nieuwe gestemde grondwet een andere richting zal inslaan om een universele toegang tot gezondheid te verzekeren. De huidige voorstellen evolueren in de richting van een eenmaking van het sterk gefragmenteerde systeem van gezondheidskassen en een sterkere staatssubsidiering van gezondheid via een hervorming van het belastingstelsel in plaats van een uitbreiding en versterking van het systeem van de bijdragen op de lonen.

FSTZBCA

Zie beschrijving van de activiteiten. Omwille van het niet behalen van de sociale doelstelling van het project werd besloten deze actie te annuleren.

TOEGANG TOT GEZONDHEID VOOR DE URBAINE BEVOLKING IN ECUADOR

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

Foro Urbano (FU)

Ondanks het feit dat de regering het PAS (programma van sociale zekerheid) afschafte begin 2009, versterkte FU de sociale organisatie rond publieke gezondheidsdiensten in Quito. Er bestaan momenteel zes territoriale gebruikersorganisaties die gedurende het jaar werden ondersteund en versterkt en nu werken rond de toegang en kwaliteit van publieke gezondheidsdiensten (daar het ziekteverzekeringprogramma PAS werd afgeschaft door regering Correa in 2009). Daarbij werden ook vier gebruikersgroepen op buurtniveau opgericht en ondersteund. Er werd gewerkt aan het uitwerken van mechanismen voor het verzamelen, verwerken en systematiseren van klachten en het uitwerken en lobbyen van concrete beleidsvoorstellen. Er werden 150 formele klachten behandeld dit jaar (vooral rond gebrek aan personeel en slechte behandeling). Geen enkele hiervan was voor een legale actie vatbaar. Ze werden gesystematiseerd en voorgesteld in publieke evenementen en aan de publieke autoriteiten. Er werd tevens een enquête gehouden over "voldoening van patiënten". De resultaten werden verwerkt en besproken met de autoriteiten.

Via zijn activiteiten heeft FU ook in 2009 op een massale manier vrouwen van volkswijken in Quito geïnformeerd en georganiseerd over hun rechten op vlak van gezondheid. 90 procent daarvan zijn vrouwen en 30 procent jongeren. In 2009 namen afgevaardigden van FU actief deel aan de werkgroepen over sociale zekerheid en gezondheid in het Parlement. Via een technische werkgroep wordt gewerkt aan een wetsvoorstel inzake sociale zekerheid voor huisvrouwen. Er werd ook input geleverd aan de beleidsvoorstellen uitgewerkt in het kader van het nationaal congres voor de gezondheid en het leven. Met het stadsbestuur van Quito werd een overeenkomst getekend voor het werken aan de uitroeiing van familiaal geweld.

Foro Urbano participeerde eveneens aan het regionaal *fos*-seminarie over "Sociale zekerheid op vlak van gezondheid" in juli 2009 in Lima. Het seminarie werd zeer positief geëvalueerd zowel als leerruimte, op vlak van uitwisseling van concrete ervaringen en info, en als aanzet tot een mogelijke bredere regionale alliantievorming. Tenslotte bezocht een delegatie van Foro Urbano - in het kader van haar partnerschap met FSMB - België, waar zij werden opgevangen door enthousiaste mede-

werkers van FSMB. Tijdens hun bijna tien dagen durende bezoek aan België is er een interessante dynamiek ontstaan tussen beide organisaties.

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

Foro Urbano

In 2009 nam Foro Urbano, net zoals onze andere partners in Ecuador, deel aan het hele debat over de wetgevende vergadering. Dit nam uiteraard heel wat tijd in beslag. Toch bereikten we met Foro Urbano de succesindicatoren. Er zijn meer sociaal-territoriale organisaties opgericht dan voorzien in het district Quito (Ecuador). Onze partner FU heeft nu een directe politieke invloed daar een groot deel van zijn dirigenten, na de verkiezingsuitslag die de vorige FU-voorzitter tot nieuwe burgemeester van Quito maakte, nu als stadsfunctionarissen binnen gezondheid (en sociale ontwikkeling werken). Dit zal echter nieuwe uitdagingen met zich mee brengen met betrekking tot de technische en praktische ondersteuning van de opgerichte gebruikersnetwerken aangezien zowat de hele FU-leiding en projectcoördinatie wordt vernieuwd in 2010.

TOEGANG TOT GEZONDHEID VOOR DE RURALE EN URBAAN BEVOLKING IN PERU

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

De Junta Nacional de Café (JNC)

Op 8 juli 2009 ondertekenden EsSalud en JNC in aanwezigheid van de regionale directeur van de IAO, **fos** en een uitgebreide delegatie van de nationale pers, een institutionele overeenkomst die het mogelijk maakt dat koffieboeren aangesloten bij een coöperatieve die lid is van de JNC zich kunnen aansluiten bij de SeguroAgrario van EsSalud (de parastatale voor sociale ziekteverzekeringen, pensioenen, enz.). De overeenkomst heeft ook aandacht voor de verbetering van de aanbodzijde in de rurale gebieden (dienstverlening EsSalud) en is geldig voor twee jaar (tot juli 2011) en verlengbaar. De JNC versterkte zijn strategische alliantie met Loayza Sin Fronteras van het publieke hospitaal Arzobispo Loayza van Lima. Een team van specialisten nam vrijwillig deel aan een drie dagen durende medische brigade in San Ignacio in augustus 2009.

De JNC onderhield en versterkte in een aantal gevallen ook zijn bestaande allianties rond gezondheid op nationaal en regionaal vlak. In april 2009 werd

de 'Wet voor een universele ziekteverzekering' door het Peruaanse parlement gestemd. In 2009 richtte de coöperatieve van Pichanaki (centrale jungle) een gezondheidscomité op. Er bestaan momenteel elf gezondheidscomités en acht in de Centrale jungle. Drie daarvan hebben een eigen basisbudget ter beschikking voor de uitvoering van hun gezondheidsplan; acht daarvan organiseren punctuele activiteiten.

Eind 2009 is het vormingsproces goed opgestart en hebben in het totaal 47 personen deelgenomen aan drie vormingsmodules rond sociale promotie van gezondheid. De vormingsmodules van de sociale promotors werden met een expliciete genderfocus uitgewerkt en uitgevoerd, en met een belangrijke participatie van jonge vrouwen. Deze ervaring werd gesystematiseerd in drie werkdocumenten. Binnen de JNC begint langzamerhand de discussie op gang te komen rond het verschil in lidmaatschap van de vrouwen ten individuele titel of als rechthebbende bij EsSalud.

ForoSalud

In april 2009 werd de 'Wet voor een universele ziekteverzekering' door het Peruaans parlement gestemd. Alhoewel ForoSalud kritiek heeft op de reikwijdte, diepte en het karakter van deze ziekteverzekering, is de wet een stap in de goede richting en kwam die er met name door het succesvol introduceren van een wetsvoorstel, lobby en sociale mobilisatie door ForoSalud. ForoSalud organiseerde met veel succes en een deelname van 1000 delegués de IVe Nationale Gezondheidsconferentie. De nieuwe nationale bestuursploeg lanceerde eind 2009 een grote nationale campagne 'Voor de universele toegang tot een integrale en kwalitatieve gezondheidszorg' in het kader van de komende regionale (2010) en presidentsverkiezingen (2011). Daarbij gaat ForoSalud institutionele allianties aan met de syndicaten, producentenverenigingen en andere sociale basisorganisaties in verschillende delen van het land (onder andere in Junín, Cajamarca, Huaraz en Cuzco).

Ondanks het feit dat ForoSalud een netwerk is dat in zijn activiteiten meer deelname van vrouwen heeft dan van mannen en dat het verschillende feministische organisaties onder zijn leden heeft, lijkt het uitvoerend secretariaat niet in staat om te werken rond kwaliteitsvolle gendergevoelige beleidsvoorstellen. De situatie rond PEAS en reproductieve gezondheid laat bijvoorbeeld te wensen over. Dat blijkt uit een studie die in 2009 uitbesteed werd aan een consultant. De resultaten op het vlak van analyses en voorstellen om meer generationele gelijkwaardigheid te promoten, zijn daarentegen veel beter. Vooral in de thematiek van de bejaarden. In 2010 moet **fos** dit met ForoSalud be-

spreken en overwegen om eventueel de zogenaamde "genderfondsen" onmiddellijk door te spelen naar een van de feministische lidorganisaties van ForoSalud om betere resultaten op dit vlak te kunnen garanderen.

VERSLAG VAN DE REALISATIES EN EVOLUTIES

In JNC (Junta Nacional de Cafe) in Peru, werden ook meer gezondheidscomités dan voorzien opgericht binnen de lidcoöperatieven van JNC in Cajamarca en Selva Central. Niettemin moet nog stevig gewerkt worden aan het institutioneel versterken van die Comités, onder andere via de vorming van sociale promotoren en een stevige technische begeleiding vanuit JNC op het vlak van (sociale zekerheid op vlak van) gezondheid. De externe gezondheidsevaluatie maakte duidelijk dat vooral in Peru onze partners (zowel JNC als ForoSalud) sterk zijn in het opzoeken, aangaan en versterken van belangrijke en verdragende institutionele allianties rond duidelijke nationale politieke beleidsvoorstellen.

Het sterke politieke beleidsbeïnvloedingswerk heeft ook een duidelijke impact en concrete resultaten (onder andere wetgeving, institutionele overeenkomsten en gezamenlijk uitvoeren van grootschalige gezondheidsinitiatieven). Dit heeft waarschijnlijk ook te maken met het type partners (sterke nationale organisaties), type projectinterventies (combinatie nationale en 'systematische' beleidsvoorstellen, met concrete interventies in enkele prioritaire 'pilot-interventie-zones') en het binnenhalen van de nodige technische expertise via sterke institutionele al-

lianties met nationale (Colegio Medico del Perú) en internationale organisaties (zoals IAO en ALAMES). Tenslotte is het partnerschap van de JNC met de VoorZorg Antwerpen verder en intenser geëvolueerd dan de andere partnerschappen.

ForoSalud

ForoSalud in Peru speelt een belangrijke en cruciale rol op het vlak van vorming van dirigenten van allerhande sociale bewegingen en organisaties rond (sociale zekerheid op vlak van) gezondheid via de evenementen en seminars die het zowel in Lima als in andere zones van het land organiseert. In Bolivia wordt de vorming van leiders en dirigenten van de **fos**-partners rond deze thema's opgenomen door de ngo CENAC. Naar de toekomst toe zal meer aansluiting gezocht worden bij de leden van ALAMES en People's Health Movement in Bolivia.

In 2009 werd gewerkt aan het creëren van brede sociale en civiele allianties rond gezondheid op provinciaal en lokaal vlak onder de noemer van lokale kernen van ForoSalud. Met het aantreden van een nieuw nationaal bestuur in augustus 2009, met een duidelijkere politieke en sociale visie op sociale zekerheid op vlak van gezondheid vanuit een integrale rechtenbenadering (eerder dan een verzekeringsvisie op gezondheid) is er ook een interessante toenadering tot de syndicaten en professionele bonden van gezondheidswerkers. De nieuwe nationale leiding van ForoSalud heeft zijn technisch secretariaat geherstructureerd met het oog op het versterken van de organisatie en het stevigere lobbyen van politieke voorstellen van de burgerbeweging rond gezondheid.

ACTIES DUURZAME LANDBOUW EN ENERGIE IN DE ANDESREGIO TOEGELICHT

In coördinatie met **fos**, is CIPCA gestart met een studie naar de mogelijkheid van het gebruik van zonne- en windenergie in het kader van economische activiteiten in de in de provincie Guarayos en Velasco in het departement Santa Cruz en de provincie Gran Chaco in het departement Tarija.

Zonne-energie heeft een belangrijke vooruitgang betekend in de verschillende zones waar tot voor kort geen elektriciteitsnetwerk aanwezig was. Een van die gemeenschappen was Pueblo Undios, een kleine gemeenschap op zo'n 300 km van de hoofdstad La Paz, voornamelijk bestaande uit kleine boertjes, landarbeiders en indianen.

Op basis van een overleg met de vertegenwoordigers van de gemeenschap hebben ze de grootste noodzaken kunnen identificeren; meerbepaald het ontbreken van basisservices, elektriciteit, drinkbaar water, slecht onderhouden wegen, bruggen en andere bezorgdheden kwamen ter sprake.

Het brengen van elektriciteit door middel van zonne-energie zorgt dus voor een ware ommekeer in hun dagelijkse leven. De opgewekte zonne-energie kan nu immers door de gemeenschap worden gebruikt voor verlichting, televisies, keukentoestellen en, heel belangrijk, om elektriciteit aan te voeren naar gezondheidscentra, scholen en waterzuiveringsinstallaties.

F O C U S

PERUAANSE KOFFIEBOEREN EINDELIJK TOEGANG TOT GEZONDHEID

Op 8 juli 2009 ondertekenden EsSalud en JNC (de nationale vereniging van koffieboeren) in Lima, Peru, een belangrijke overeenkomst. Een institutioneel akkoord maakt het mogelijk dat vanaf die dag de kleine koffieboeren(-boerinnen) die georganiseerd zijn in JNC, zich collectief - via hun coöperatieven - kunnen aansluiten bij de ziekteverzekering voor de landbouwsector van EsSalud. Voor fos - socialistische solidariteit betekent deze ondertekening een belangrijk resultaat van een heel proces. Tegelijkertijd zijn we er ons zeer van bewust dat dit nauwelijks het begin is en dat de praktische uitwerking nu pas begint.

fos steunt JNC bij het positioneren van het recht op gezondheid op de agenda van de koffieboerenvereniging. In 2009 nam JNC een aanvang met het vormen van 'sociale gezondheidspromotoren', met een belangrijke deelname van vrouwen en jongeren, die in hun coöperatieven en gemeenschappen de sociale actie rond gezondheid willen aanzwengelen. Er werd ook weer een grootscheepse medische brigade georganiseerd in San Ignacio, een afgelegen landelijk stadje dicht bij de Ecuadoraanse grens. Ondertussen bood de IOA in Lima, economische en technische steun aan het bestuur en management van EsSalud in de ontwikkeling van een softwaresysteem dat de collectieve aansluiting van de koffieboeren moet toelaten (en in een later stadium ook andere groepen van georganiseerde kleine landbouwproducenten).

Op 8 juli 2009 werd een overeenkomst ondertekend tussen EsSalud en JNC, die - wettelijk gezien - de collectieve ledeninschrijving van de koffieboeren en hun gezinnen, via hun coöperatieven, bij de rurale ziekteverzekering van EsSalud mogelijk maakt. Dit is ongetwijfeld een beslissende en opmerkenswaardige stap die bereikt werd dankzij de inspanningen van verschillende organisaties en hun bereidheid om samen te werken en krachten te bundelen: JNC, IAO, EsSalud en fos, die een drijvende kracht is geweest in het mogelijk maken van deze inter-institutionele samenwerking. De overeenkomst zet de deur open voor de inschrijving van ongeveer 42.000 koffiefamilies in de rurale ziekteverzekering van EsSalud.

Nochtans zijn we daarmee nog maar aan het begin van een lange weg en moeten nog verschillende uitdagingen overwonnen worden. Zowel EsSalud als JNC zullen meer middelen, tijd en mankracht moeten investeren om de leden en de leiders van de koffieboeren te informeren en te sensibiliseren omtrent de voordelen van het bijdragen aan een sociale ziekteverzekering. De plaatselijke coöperatieven zullen moeten versterkt worden in hun rol van collecteurs van de bijdragen van de rurale ziekteverzekering en garanten van hun leden, naast het feit dat ze een actieve rol zullen moeten spelen in het organiseren van een burgerparticipatie en -toezicht op de geleverde gezondheidsdiensten in hun gemeenten. De noodzaak om de projectuitvoering voldoende te decentraliseren in de afgelegen gebieden, is onderdeel van de onderhandelingen tussen JNC en fos.

Anderzijds zal EsSalud haar belofte moeten nakomen om het aanbod van gezondheidsdiensten in de koffiegebieden te verbeteren, zowel op vlak van beschikbaarheid van infrastructuur, personeel, als meer aandacht voor gezondheids promotie. Op haar beurt zal ze inter-institutionele overeenkomsten moeten afsluiten met het Ministerie van Gezondheid om de uitwisseling van gezondheidsdiensten tussen beide systemen mogelijk te maken. Dit is immers de enige manier om de efficiëntie en de doeltreffendheid van de gezondheidszorg in afgelegen en slecht bediende zones te verbeteren. Een belangrijke uitdaging voor JNC is bekijken hoe het in zijn gezondheidsactiviteiten (bijvoorbeeld de medische brigades) een nieuw model van zorgverlening kan promoten dat meer gericht is op de promotie en de sociale determinanten van ziekte/gezondheid, dan op een uiterst oppervlakkige, curatieve aanpak, die dan wel snelle politieke voordelen oplevert voor de eigen achterban, maar op lange termijn weinig substantiële effecten heeft.

Ondertussen worden in de loop van 2009 de banden tussen het gezondheidsproject van JNC en De Voorzorg Antwerpen steeds sterker aangehaald, wat resulteerde in een reizende fototentoonstelling over het project in de Antwerpse mutualiteit; een concreet engagement van De Voorzorg om in 2010 een medische brigade te ondersteunen, en het plannen van een bezoek van de ondervoorzitter van De Voorzorg aan Peru.

Landen	Angola	Mozambique	Namibië	Zimbabwe	Zuid-Afrika
Coördinatie	Landenkantoor Maputo	Landenkantoor Maputo	Regionaal Coördinatiekantoor Johannesburg	Regionaal Coördinatiekantoor Johannesburg	Regionaal Coördinatiekantoor Johannesburg
Actiezones	Zuidelijk Angola: Lubango	Maputo Manica Tete	Nationaal	Nationaal	Nationaal
Type Acties	Ledenwerving Vorming arbeidsrechten Sociale dialoog Juridische & syndicale dienstverlening	Ledenwerving Vorming arbeidsrechten Sociale dialoog Juridische en syndicale dienstverlening Informatieverstrekking gezondheidsrechten Dienstverlening basisgezondheidsdiensten	Ledenwerving Vorming arbeidsrechten Sociale dialoog Juridische & syndicale dienstverlening	Ledenwerving Vorming arbeidsrechten Sociale dialoog Juridische & syndicale dienstverlening	Ledenwerving Vorming arbeidsrechten Sociale dialoog Juridische & syndicale dienstverlening Informatieverstrekking gezondheidsrechten Dienstverlening basisgezondheidsdiensten
Strategische lijnen	Capaciteitsopbouw van vakbonden Regionale netwerking	Capaciteitsopbouw van vakbonden Regionale netwerking Verhoogde burgerparticipatie in organisatie gezondheidsdiensten Armoedebestrijding door verhoogde voedselzekerheid	Toegepast onderzoekanalyses en vorming arbeidsthema's Opbouw vakbonden Opbouw regionale netwerking Dienstverlening	Toegepast onderzoekanalyses en vorming arbeidsthema's Opbouw vakbonden Opbouw regionale netwerking Dienstverlening	Toegepast onderzoekanalyses en vorming arbeidsthema's Opbouw vakbonden Opbouw regionale netwerking Dienstverlening Alternatieve beleidsvoorstelling Verhoogde burgerparticipatie van gezondheidsdiensten

ZUIDELIJK AFRIKA

Angola, Mozambique,
Namibië, Zimbabwe en Zuid-Afrika

OVERZICHT VAN DE ACTIES

WAARDIG WERK IN ZUIDELIJK AFRIKA					
	Angola	Mozambique	Namibië	Zimbabwe	Zuid-Afrika
Partners	CFPLa	Consilmo, OTM-CS, SINTAF	ALRN, LARRI, NAFWU, NNFU	ZCTU, LEDRIZ, GAPWUZ	ILRIG, RFWN, Sikhula Sonke, ANSA
Doelgroepen	Werknemers met lage inkomens, meer bepaald arbeidersbeweging en hun partners in Zuidelijk Angola	Werknemers met lage inkomens, meer bepaald (toekomstige) vakbondsleden, landarbeiders	Werknemers met lage inkomens, meer bepaald (toekomstige) vakbondsleden, landarbeiders, kleinschalige boeren	Werknemers met lage inkomens, meer bepaald (toekomstige) vakbondsleden, landarbeiders	
Sleutелеlementen	Vorming van kaders en leden van vakbonden en, in mindere mate, ambtenaren van lokale overheid en vertegenwoordigers van civiele maatschappij, regionale netwerking met ANSA en ALRN	Vorming van kaders en leden van vakbonden, regionale netwerking met ANSA, ALRN en RFWN	Toegepast onderzoek-analyses en vorming over arbeidsthema's, opbouw van vakbonden, opbouw regionale netwerking, dienstverlening		Toegepast onderzoek-analyses en vorming over arbeidsthema's, opbouw van vakbonden, opbouw regionale netwerking, dienstverlening, alternatieve beleidsvoorstelling
Budget	153.803,98 euro	271.750,20 euro	204.740,28 euro	135.795,79 euro	380.373,01 euro
Donoren	DGOS, 11.11.11	DGOS, CFP/Firma Van Os, Provincie Limburg, Brugs fonds, Lommel, Herk-de-Stad, 11.11.11	DGOS, Provincie Antwerpen, 11.11.11	DGOS, CFP, EED (Evangelische Entwicklungsdienst), 11.11.11	DGOS, Provincie Limburg, Provincie Vlaams-Brabant, Entraide ét Fraternité, EED, Meise, 11.11.11

GEZONDHEID IN ZUIDELIJK AFRIKA		
	Mozambique	Zuid-Afrika
Partners	UCAMA	WFP
Doelgroepen	Kleine landbouwers	Landarbeiders
Sleutelementen	Verhoogde burgerparticipatie organisatie van gezondheidsdiensten	Vergroting van participatie van de doelgroep in gezondheidsvoorzieningen, vorming kennis gezondheid en gezondheidsrechten, HIV/AIDS, alcohol/drugs misbruik, thuisgeweld, gender, reproductieve gezondheid
Budget	107.251,63 euro	71.195,65 euro
Donoren	DGOS, NVSM	DGOS, NVSM

VOEDSELZEKERHEID IN ZUIDELIJK AFRIKA (MOZAMBIQUE)	
Partners	UCAMA-Manica, UPCT-Tete
Doelgroepen	Kleinschalige landbouwers, weeskinderen
Sleutelementen	Capaciteitsversterking associaties, verminderen voedselonzekeerheid kwetsbare groepen
Budget	455.994,00 euro
Donoren	DGOS-BOF, Voedingsector Sociaal Fonds (VIA), Petroleumsector Sociaal Fonds

ACTIES WAARDIG WERK IN ZUIDELIJK AFRIKA TOEGELICHT

TOEGANG TOT WAARDIG WERK VOOR DE VAKBONDSLEDEN IN ANGOLA

REALISATIES IN 2009

In Angola heeft het Centrum voor Arbeidsonderzoek en -Vorming (Centro de Formação e de Pesquisa Laboral, CFPLa) opleidingen georganiseerd over thema's gaande van arbeidskwesties, associatievorming en organisatiebeheer, tot de preventie van en strijd tegen HIV/AIDS. Hieraan namen 30 syndicale leiders deel en 167 vakbondsleden, 30 mensen van gemeenschapsorganisaties en 39 medewerkers van lokale overheden. In totaal werden 41 verschillende organisaties bereikt. Dit aantal lag hoger dan verwacht. Om de vormingen te ondersteunen, werden negen handboeken opgesteld of vernieuwd en werden er vijf nieuwe modules ontwikkeld. CFPLa slaagt er zo in om haar goede reputatie op het vlak van arbeidsvorming te bevestigen.

CFPLa blijft in haar vormingen aan vakbondsleden en organisaties uit de civiele maatschappij aandacht besteden aan transversale thema's van gender en HIV/AIDS en realiseert daarmee veranderingen in haar achterban. In 2009 werd met ondersteuning van CFPLa gewerkt aan de uitbouw van de syndicale vrouwencomités met als resultaat de opzet van één nieuw comité en de aanzet van een tweede comité. Een belangrijke conclusie van de tussentijdse evaluatie die in 2009 werd gemaakt, wees weliswaar op de nood voor CFPLa om een strategie te formuleren voor een bredere capaciteitsversterking van de organisaties uit haar achterban.

Op regionaal vlak werkte CFPLa samen met **fos**-partners ALRN en met LEDRIZ. CPFLa heeft ook contacten met de SADC, waarvan verschillende technici al vormingen voor hen kwamen geven. Binnen Angola worden contacten gelegd met gelijkaardige vormingscentra elders in het land om een netwerk van studiecentra op te zetten.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

In Angola richt CFPLa zich al sinds enkele jaren op een breder publiek dan de vakbonden. Ook middenveldorganisaties en medewerkers van lokale overheden komen vorming volgen over arbeidsomstandigheden. Door deze heroriëntering verwerft CFPLa een onafhankelijker positie ten aanzien van de vakbonden, en wordt het centrum een belangrijke ontmoetingsplaats in Zuid Angola waar verschillende organisaties met uiteenlopende opinies en standpunten

elkaar ontmoeten. Een indicatie hiervan is dat aan CFPLa gevraagd wordt om methodologische ondersteuning te bieden aan vormingen en workshops van organisaties zoals GTZ, UNICEF en de Organisatie van de Angolese Vrouw. Tegelijk leidt dit er toe dat CFPLa ook thema's opneemt die niet direct gerelateerd zijn aan arbeidsthema's, om op die manier aan de noden van de deelnemers te voldoen. Eind 2009 ondernamen CFPLa en fos met steun van een consultant een tussentijdse evaluatie om deze heroriëntering te bekijken en waar nodig bij te sturen.

De trend om ook in meer afgelegen gebieden vormingen te organiseren, die in 2008 al werd waargenomen, zette zich ook in 2009 verder. Om toch dezelfde kwaliteit te kunnen blijven bieden, werkt CFPLa samen met gemeentebesturen en plaatselijke afdelingen van de vakbond om het kwaliteitsbehoud te blijven controleren.

Op het vlak van gender en HIV/AIDS wil CFPLa in 2010 een actiestrategie ontwikkelen om naast sensibilisering over gender ook instrumenten en capaciteiten aan te leren waarmee vrouwen discriminatie het hoofd kunnen bieden en hun eigen prioriteiten kunnen verdedigen zowel thuis als op het werk. Ook in de strijd tegen HIV/AIDS zal een strategie worden ontwikkeld om naast de huidige bewustmakingsactiviteiten vaardigheden aan te leren om tegen stigma en discriminatie in te gaan.

TOEGANG TOT WAARDIG WERK VOOR DE VAKBONDSLEDEN EN LANDARBEIDERS IN MOZAMBIQUE

REALISATIES IN 2009

fos ondersteunt de werking van het **Sindicato Nacional dos Trabalhadores Agro-Pecuários e Floristas** (de Nationale Vakbond van Arbeiders in de agrarische Sector en de tuinbouw, SINTAF) in de drie Noordelijke provincies van Mozambique, Niassa, Cabo Delgado en Gaza. In 2009 zette SINTAF haar inspanningen verder om haar syndicale structuren te versterken in deze drie provincies. Tijdens het eerste jaar van het programma zette SINTAF succesvol in op een uitbreiding van het aantal bedrijfscomités dat in de nieuwe agro-bedrijven werden opgezet. In 2009 werden er maar drie nieuwe comités opgezet en gingen de inspanningen voornamelijk naar de opleiding van de syndicale leiders van de comités.

Omdat er in Mozambique op nationaal en provinciaal niveau enkel over de minimumlonen wordt onderhandeld, moet er per bedrijf worden gezocht naar een overeenstemming over andere werkvoorwaarden, zoals vergoeding voor woon-werk verkeer of voorziening van crèches in het bedrijf. Vijf syndicale comités die vorig jaar werden opgericht, kregen dan ook opleidingen in strategieën en thema's van collectieve onderhandelingen en over het functioneren van de syndicale organen van SINTAF.

Op nationaal niveau slaagde SINTAF er in om, ondanks de economische crisis, een stijging van het minimumloon met 13 procent te onderhandelen. Het minimumsalaris blijft echter te laag om een gezin te onderhouden; het is nu zo'n 30 euro per maand. In 2009 slaagde SINTAF er ook in om het ledenaantal in de drie provincies met 40 procent te doen stijgen, tot 3.965 leden, waarvan 47 procent vrouwen. Het is belangrijk te vermelden dat hiervan 67 procent of 2.671 leden seizoensarbeider is en niet het hele jaar op de bedrijven werkt. De helft van de seizoensarbeiders is vrouw. Desondanks slaagde SINTAF er in om het aantal leden dat hun ledenbijdragen betaald te doen stijgen van 556 personen in 2008 tot 916 personen in 2009.

De twee vakbondsfederaties, **Confederação dos Sindicatos Livres de Moçambique** (de koepel van vrije vakbonden van Mozambique, CONSILMO) en de **Organização dos Trabalhadores de Moçambique** (de koepel van arbeiders in Mozambique, OTM), namen in 2009 opnieuw deel aan de jaarlijkse on-

derhandelingen die per sector worden gevoerd over minimumlonen. In het kader van het syndicale forum dat de vakbondseenheid versterkt, hielden OTM en CONSILMO 22 gezamenlijke vergaderingen ter voorbereiding van negen gemeenschappelijke standpunten die in de Arbeid Advies Commissie (CCT) werden ingenomen. Ondanks de economische crisis slaagden ze er in om stijgingen van 5 tot 42 procent te onderhandelen (gemiddeld 16 procent). De lonen blijven evenwel erg laag: hoewel de levenskost voor een gemiddeld gezin (van vijf personen) wordt geschat op 5.229 MZN per maand, komen zelfs de hogere minimumsalarissen overeen met slechts 40 procent van deze som. De hoogte van de minimumlonen wordt aangepast aan de hand van enkele parameters, zoals de productiviteitsgroei per sector.

De **fos**-partners onderhandelen over de verbetering van de samenstelling van de goederenkorf die de overheid als maatstaf gebruikt, om bijvoorbeeld ook kosten voor onderwijs en gezondheid op te nemen. Andere arbeidsvoorwaarden dan het loon komen vooralsnog niet binnen CCT aan bod, omdat de werkgeversorganisaties dit blokkeren. Om die reden blijven de vakbonden zoeken naar andere wegen om bijvoorbeeld aan sociale zekerheid te werken: via collectieve bedrijfsakkoorden, waarvan OTM er de afgelopen twee jaar 141 afsloot, of via bijsturing van het sociale zekerheidssysteem door CONSILMO via haar participatie in het overlegorgaan van het Nationale Instituut van de Sociale Zekerheid (INSS).

In Centraal-Mozambique werkte de regionale koepel van CONSILMO verder aan de op- en uitbouw van het regionale vormingscentrum. In 2009 werd de eetzaal afgewerkt en werd de bouw van slaapzalen voorbereid. Het vormingscentrum voorzag in de opleiding van 425 mensen, basisleden en syndicale leiders, en er werden 510 mensen gesensibiliseerd over de HIV/AIDS pandemie en de strijd tegen discriminatie van seropositieve werknemers.

Alle **fos**-partners bleven investeren in het betrekken van vrouwen en jongeren in het besluitvormingsproces. Bij CONSILMO was er een toename van 5 procent in de deelname door vrouwen en jongeren aan onderhandeling op verschillende niveaus. Ook OTM betrok vrouwen en jongeren bij onderhandelingen op alle niveaus en haar directie bestaat voor minstens 30 procent uit vrouwen. Alle partners trachtten ook te werken aan meer werkzekerheid, maar door de globale economische crisis bleek het erg moeilijk om het aantal tijdelijke arbeiders te verminderen. OTM werkt met kleine zelfstandigen uit de informele sector om de registratie en formalisering van hun bedrijfje te faciliteren.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

SINTAF versterkte de afgelopen twee jaar haar vakbondsstructuren in de drie Noordelijke provincies. De capaciteiten van de in 2008 opgezette bedrijfscomités werden in 2009 verder versterkt. In de drie provincies werd ook een significant aantal nieuwe leden gerekruteerd, wat er lijkt op te wijzen dat het programma een positieve impact heeft en tegemoet komt aan een bestaande nood. Door de grote afstand tussen de nationale directie in Maputo en de drie provincies in het Noorden, is het op middellange termijn niet houdbaar om het huidige intensieve niveau van begeleiding door de nationale stafleden vol te houden en zal er de komende jaren moeten worden ingezet op het verzelfstandigen van de provinciale structuren van SINTAF. Het principe om pro-

vinciale trainers op te leiden (Training of Trainer, ToT) die op hun beurt hun kennis kunnen doorgeven aan de leden, blijkt niet zo goed te werken. Op basis van een gelijkaardige samenwerking tussen het Deense 3F en SINTAF kan voor de organisatie lessen worden getrokken over de voordelen en de uitdagingen van een algemeen ToT systeem voor de organisatie.

De vakverenigingen CONSILMO en OTM hebben een erkende plaats binnen de tripartiete dialoog met overheid en werkgevers in de Arbeid Advies Commissie (CCT). OTM en CONSILMO nemen gezamenlijke standpunten in en slagen er zo in om de vakbondseenheid te bewaren. Binnen deze tripartiete dialoog wordt echter vooralsnog enkel over minimumlonen onderhandeld. Het blijft een taak van de vakbonden om enerzijds het erg lage minimumloon te laten optrekken en anderzijds de agenda van het CCT uit te breiden zodat ook andere arbeidsvoorwaarden en –omstandigheden op dit niveau kunnen worden onderhandeld. Doordat de werkgeversorganisaties relatief zwak staan, zijn zij echter heel huiverachtig om met dergelijke uitbreiding akkoord te gaan.

Zowel CONSILMO als OTM slagen er in om op bedrijfsniveau collectieve akkoorden te onderhandelen. Ook de vakbond voor landarbeiders SINTAF maakt vorderingen. Door de recente opstart van veel van haar bedrijfscomités in het Noorden van het land – waar fos het werk van SINTAF ondersteunt – moet echter aandacht blijven uitgaan naar de capaciteitsversterking van de bedrijfscomités zodat zij de nodige onderhandelingen kunnen voeren en tot meer collectieve akkoorden kunnen komen.

Over het algemeen schatten de vakbonden het belang van participatie door vrouwen en jongeren hoog in. Er moet evenwel over gewaakt worden dat de verantwoordelijkheid voor het versterken van vrouwenparticipatie en werken rond ‘vrouwenkwes-ties’ niet enkel bij het Comité van de Vrouw wordt gelegd, en daarentegen door de hele organisatie wordt omarmd.

In Mozambique werd in 2009 een proces opgestart voor nauwer overleg tussen internationale partners van de Mozambikaanse vakbonden. Tijdens een tweetal vergaderingen zaten vertegenwoordigers van vijf internationale ngo’s en de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) rond de tafel om informatie uit te wisselen over hun syndicale partnerwerkingen. In de komende jaren zal worden bekeken of er onderlinge afstemming tussen donoren mogelijk is, en hoe de Mozambikaanse partners zelf bij dit proces kunnen worden betrokken.

WAARDIG WERK IN NAMIBIË

In 2009 vonden verkiezingen plaats in Namibië op 27 en 28 november. De vroegere bevrijdingsbeweging en regeringspartij SWAPO won opnieuw de verkiezingen met overgrote meerderheid van de stemmen. Ten gevolge van de grote armoede, inkomensongelijkheid en een groei in de informalisering van arbeid in Namibië is het steeds meer van belang invloed uit te kunnen oefenen op bredere beleidsdiscussies. Echter, door de ideologische verschillen tussen de grootste vakbondskoepel, de NUNW, en de TUCNA blijft de vakbeweging verdeeld. Hiernaast wordt ook in Namibië de noodzaak tot het zoeken naar nieuwe vormen van organisatie die ook relevant zijn voor geïnformaliseerde arbeid steeds duidelijker. Namibië fungeerde in 2008 als voorbeeld voor de regio gezien onderaanneming bij wet verboden werd. Deze ontwikkeling zette aan tot oproepen voor een verbod in andere landen zoals Zuid-Afrika. Echter, in 2009 werd door een uitspraak van het Hoger Gerechtshof het verbod teniet gedaan en zal de vakbeweging andere strategieën moeten ontwikkelen om ook deze groep van arbeiders te organiseren.

REALISATIES IN 2009

NAFWU

Op organisatorisch vlak kent de organisatie een licht groei. Het ledenaantal van NAFWU stijgt met 324 leden (vijf procent) en is in totaal 6324 aan het einde van 2009. NAFWU richtte in 2009 vijf nieuwe bedrijfscomités op. Het totale aantal bedrijfscomités was daarmee 45 aan het einde van het jaar. NAFWU’s ledenbijdrage nam toe en bedraagt gemiddeld tussen 30 en 40 procent van het totale budget.

Er werd een significante vooruitgang geboekt bij de strijd over minimumloon. Een nieuw minimumloon voor de agrarische sector werd overeengekomen tussen werkgevers, de overheid en NAFWU in maart 2009. Loonovereenkomsten met additionele voorzieningen boven het minimum werden ook gesloten met vier grote agrarische bedrijven. NAFWU deed inspectie op 71 bedrijven en vond dat 97 procent van de 71 bedrijven zich houdt aan het minimumloon.

Op vrijwillige basis kunnen werkgevers een pensioenvoorziening voor hun werknemers afsluiten via een fonds dat in het leven werd geroepen door de NALF (Namibia Agricultural Labour Forum). Minder

dan 50 procent van werkgevers doet dit op het moment. NAFWU onderhandelt voor opname van een verplichte pensioenvoorziening in de loonovereenkomst voor de agrarische sector. In 2009 werd er eindelijk een nieuwe loonovereenkomst gesloten na een langdurige impasse in het overleg. Hoewel dit een zeer positieve ontwikkeling was, bleek het echter nog niet mogelijk naast een minimumloon ook tot overeenstemming over een verplichte pensioenvoorziening te komen.

106 arbeidsrechtelijke zaken worden met hulp van NAFWU opgelost, 26 zaken waren aan het eind van het jaar nog niet tot uitspraak gekomen. NAFWU voerde een campagne rond nieuw minimumloon via drie persconferenties en vijf radio-interviews. De organisatie stelde een nieuw strategisch actieplan op voor 2010 – 2014 en een actieplan van 2009. NAFWU nam deel aan het 'labour diploma' cursus (één medewerker); training in werving en collectieve onderhandeling (twee nieuwe medewerkers); Health & Safety cursus (twee medewerkers). Er werd tenslotte een HIV/AIDS beleid aangenomen binnen het NALF.

NNFU

Het 'Green Scheme' beleid van de overheid werd in 2009 opgesteld, wat de mogelijkheden tot commerciële teelt vergrootte voor communale boeren. Het inkomen voor boeren stabiliseerde in 2009, ondanks droogte en overstromingen in sommige gebieden. Het blijft moeilijk het exacte inkomen te verifiëren voor NNFU. NNFU werkt met een strategisch actieplan voor 2008 – 2010 dat jaarlijks wordt herzien. NNFU's ledenbijdrage is gelijk gebleven. Er was lichte verbetering in de financiële verslaggeving.

Er was een goede participatie van de leden in de bestaande structuren van NNFU: vergaderingen voor regionale en lokale boerenbonden en associaties vonden plaats zoals vastgelegd door de constitutie: één bijeenkomst van de National Council, vier bijeenkomsten Executive Committee.

De organisatie kende een succesvolle onderhandeling voor de subsidie voor elektronische 'ear tags' voor veeteelt van communale boeren. Er was ook de herlancering van de 'Chamber of Agriculture' als consultatieve orgaan tussen overheid en private sector. Er was naar schatting 20 procent groei in consultaties met overheid.

NNFU publiceerde drie edities van de nieuwsbrief en organiseerde drie persconferenties. Door vijf instituten worden radio-uitzendingen verzorgd in vier lo-

kale talen. Er was een ondertekening van een nieuw contract voor radio-uitzendingen in 2010. De website werd geüpdatet met artikels over HIV/Aids.

LARRI en ALRN

LaRRI ronde zes studies af en publiceerde de resultaten. De dataverzameling voor twee studies: 'Trade Union Development Indicators' en 'impact van LaRRI's vormingsprogramma's op de capaciteit van vakbondmilitanten' werd gestart. 13 workshops en trainingen werden georganiseerd door LaRRI (in totaal 283 deelnemers).

De resultaten van een ALRN studie over Chinese investeringen in Afrika werd gepubliceerd en wereldwijd gepresenteerd. Nationale studies in het kader van ALRN studie naar de rol van vrouwen in de vakbeweging in Afrika werden gestart en afgerond in 2009.

Het ALRN secretariaat verhuisde in januari naar Accra, Ghana. In 2009 werd een strategische planning bijeenkomst georganiseerd voor de leden en vonden er drie ledenvergaderingen plaats ter afronding van de studie over vrouwen in de vakbeweging. Het secretariaat legde contacten met nieuwe onderzoeksinstituten in twee landen en met arbeidsonderzoekers in vier francophone landen in West Afrika.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

In Namibië werd na een lange impasse in de onderhandelingen in 2009 een nieuwe overeenkomst over het minimumloon voor landarbeiders bereikt tussen werkgevers (onder andere NNFU) en vakbond NAFWU. In 2010 zal door een uitbreiding van de inspectie op de naleving door NAFWU een beter beeld verkregen kunnen worden over de impact hiervan op de doelgroep van landarbeiders.

Ook in 2009 voorzagen de vorming- en onderzoeksinstituten en regionale netwerken in de nodige ondersteuning aan de vakbeweging. Er is duidelijk een groeiende samenwerking op dit vlak tussen de verschillende partners van fos. Door overleg tussen het Namibische onderzoekscentrum LaRRI en NAFWU werden bijvoorbeeld concrete afspraken gemaakt over de ondersteuning die geboden zal worden aan NAFWU om de capaciteit van de vakbond te vergroten.

NAFWU

De participatie van leden is lager dan voorzien. Het congres en de verkiezingen werden uitgesteld door gebrek aan fondsen. Versterking van NAFWU's in-

terne structuren blijft een groot aandachtspunt. Dit heeft ook een grote invloed op de wijze waarop arbeiders met het leiderschap kunnen communiceren en sturing kunnen geven aan de vakbond. Door gebrek aan structuren tussen de bedrijfscomités en het hoofdkantoor in Windhoek lijkt het niet mogelijk om effectief interne democratie te vergroten. Dit werd in 2009 bovendien nog bemoeilijkt door het feit dat het congres en de verkiezingen moesten worden uitgesteld door gebrek aan fondsen. Dit bemoeilijkt ook de groei in participatie van leden. Wat betreft groei in kennis en vaardigheden tot sociale dialoog en onderhandelingen van kader leden werden er afspraken gemaakt voor een meer gestructureerd vormingsprogramma.

Tijdens een *fos* partnerversameling in Windhoek waaraan NAFWU en LaRRI deelnamen werden concrete afspraken gemaakt over de ondersteuning die LaRRI aan NAFWU zou kunnen bieden in de vorm van het opbouwen van onderzoekscapaciteit onder NAFWU medewerkers en vorming van medewerkers in het algemeen. Door het grote verloop in personeel bij NAFWU blijft kennisopbouw een zwak punt. Daarnaast ervaart de vakbond beperkingen vanwege gebrek aan fondsen en omdat voornamelijk de Algemeen Secretaris de enige persoon is die in de vorming van nieuw personeel voorziet. Er is nog geen significante verbetering van de financiële verslaggeving en beheer van de organisatie.

NNFU

De relatie tussen boerenorganisatie NNFU en de vakbondsorganisatie NAFWU is nog steeds niet significant verbeterd. Er heerst nog veel wantrouwen tussen beide partners. Desondanks werd er na langdurig consultaties en impasse in de bespreking in 2009 een akkoord bereikt over het nieuwe minimumloon. Hoewel het bij aanvang van het programma de intentie was om als *fos* een bemiddelende rol te spelen, lijkt dit niet realistisch. Geen van beide partners lijkt be-

reid de ander daadwerkelijk tegemoet te komen. Dit is een belangrijke overweging geweest om het partnerschap met boerenorganisatie NNFU gedurende het nieuwe programma niet meer voort te zetten.

LARRI & ALRN

Nationale studies in het kader van het ALRN rond concrete en relevante thema's zorgen voor een sterkere samenwerking tussen de vakbeweging en onderzoeks- en vormingsinstituten in de regio. De studie naar vrouwen in de vakbeweging leidde tot de formulering van concrete interventies door bijvoorbeeld ZCTU om de positie van vrouwen binnen de koepel te verbeteren. De samenwerking rond deze studies vergrootte mede de onderzoekscapaciteit binnen de vakbonden. Partner LaRRI werd in 2009 geconfronteerd met beperkingen in de hoeveelheid beschikbare fondsen en het vertrek van medewerkers. Dit leidde tot reflectie over het mandaat en de prioriteiten van het instituut en gedurende de komende jaren zal de partner de aansluiting bij de vakbonden trachten te vergroten.

Hoewel rotatie van het secretariaat op langere termijn het eigenaarschap en de capaciteit van de verschillende ledenorganisaties zal vergroten, is duidelijk dat in 2009 met de verhuizing van het ALRN secretariaat naar Accra (Ghana) aanzienlijke organisatiecapaciteit verloren ging. Aan het eind van het jaar was het nieuwe secretariaat nog niet volledig operationeel en bleef LaRRI een belangrijke rol in de ondersteuning spelen. Mede door de locatie van het secretariaat werd ervoor gekozen meer aansluiting te zoeken bij de vakbewegingen in West-Afrika en werden de eerste contacten gelegd met potentiële leden in deze regio. Het ALRN kreeg in toenemende mate bekendheid door aandacht in de internationale media naar aanleiding van de publicatie van de studie naar Chinese investeringen in Afrika.

WAARDIG WERK IN ZIMBABWE

In Zimbabwe kwam in navolging van de ondertekening van de Global Political Agreement (GPA) in februari 2009 de regering van nationale eenheid aan de macht. Hoewel de getekende overeenkomst tussen ZANU-PF en beide fracties van de MDC op een aantal punten hoopgevend was, bleek het in de praktijk in 2009 moeilijk voor de partijen om tot de formulering van een gestructureerd beleid te komen. Dit had met name grote impact op de landbouwsector en op de werking van vakbondspartner GAPWUZ.

De MDC eist dat de bezettingen van boerderijen van witte boeren ophouden en dat het land audit zal worden gedaan zoals deze werd overeengekomen in de GPA. Echter, tot op de dag van vandaag is nog niet met een land audit begonnen terwijl dit voor landarbeiders de eerste stap zou kunnen zijn naar meer stabiliteit in de agrarische sector. In schril contrast vonden in 2009 juist nieuwe invasies en onteigeningen van boerderijen plaats. Deze gingen gepaard met ernstige schendingen van de mensenrechten van landarbeiders.

GAPWUZ publiceerde in 2009 hierover een rapport met als titel 'If something is wrong... the invisible suffering of commercial farm workers and their families due to 'Land Reform'. Eveneens bracht GAPWUZ een documentaire uit in samenwerking met de Research and Advocacy Unit (RAU) van de universiteit van Johannesburg. Nadat het rapport en de documentaire in verschillende landen waren gepresenteerd, werd het leven van de Algemeen Secretaris van GAPWUZ, Gertrude Hambira, bedreigd. Een duidelijk signaal dat de situatie van mensen- en arbeidsrechten in Zimbabwe nog steeds precair is.

REALISATIES IN 2009

GAPWUZ

GAPWUZ ondertekende acht sectorale minimumloonovereenkomsten met werkgevers (twee overeenkomsten geldig voor drie maanden in vier verschillende agrarische sectoren). Werkgevers in de vier agrarische sectoren worden door uitspraak van de Arbitrage Commissie gedwongen met terugwerkende kracht minimumloon uit te betalen. GAPWUZ was succesvol in 55 procent van de gevallen waarin aanvragen van vrijstellingen op uitbetaling werden aangevochten. Wat de uitbouw van de organisatie betreft, heeft GAPWUZ een licht groei behaald; het

ledenaantal stijgt met 2746 (tien procent). Totaal aantal leden aan het eind van het jaar is 29.746.

Vier District Afdelingscomités werden opgericht en twee branches werden gesloten als gevolg van politiek geweld. Totaal aantal afdelingscomités eind 2009 was 60. 16 nieuwe arbeiderscomités werden opgericht. Totaal aantal arbeiderscomités aan het eind van 2009 was 416. Er was een groei van 15 procent in de hoeveelheid geïnde lidmaatschapsgelden door GAPWUZ. 5 procent van het budget wordt gedeckt door lidmaatschapsgelden.

GAPWUZ organiseerde twee plannings- en bijstuuringsbijeenkomsten in 2009, bijgewoond door 23 leden van het uitvoerende comité. GAPWUZ werkt aan de integratie van Provinciale Vrouwen Comités in Nationale Executive Comités (vijf leden Provinciale Comités zijn nu vertegenwoordigd in de Excom). Er werden 55 branch bijeenkomsten georganiseerd door GAPWUZ. Arbeiderscomités werden getraind door ZCTU in arbeidsrechten en paralegals (juridische adviseurs) ontvingen training. Trainingen in mensenrechten en arbeidsrechten werden gegeven aan 60 procent van het totaal aantal leden van de afdelingscomité.

GAPWUZ organiseerde 13 trainingen (325 deelnemers), voorzag 75 procent van alle arbeiderscomités in training en trainde alle branch leden in collectieve onderhandeling. GAPWUZ assisteert succesvol in negen juridische zaken voor uitbetaling van 'arbitration awards'.

Er was een publicatie van het rapport 'If something is wrong...' en de documentaire 'House of Justice' door GAPWUZ, met wereldwijde media aandacht.

ZCTU

Er werd een vooruitgang geboekt ondanks de politiek-economische crisis: ZCTU stond geaffilieerde bonden bij om werkgevers aan te klagen die minder dan het vastgelegde minimumloon uitbetaalden. Door de economische situatie in Zimbabwe was dit niet haalbaar voor ZCTU en geaffilieerde bonden. De bond onderhandelde voor verhoging van minimumlonen tot het niveau van de armoedegrens (Poverty Datum Line).

Anno 2009 heeft ZCTU 36 geaffilieerde vakbonden en ongeveer 300 000 leden (90 000 binnen de informele sector). Het ledenaantal is de laatste drie jaar gelijk gebleven, ondanks economische problemen en massale bedrijfssluitingen.

Er was een groei van de participatie door jongeren en vrouwen in de organisatie. Specifieke workshops voor Women Advisory Council en jongeren door ZCTU werden georganiseerd om deelname in besluitvorming te verbeteren. Vijf trainingen werden georganiseerd voor ZCTU kader leden over de basisprincipes van waardig werk en een workshop over HIV/AIDS in collectieve onderhandelingen.

Het Tripartite Negotiation Forum (TNF) kwam voor het eerst sinds 2007 weer bijeen. Sectorale collectieve onderhandelingen bleven grotendeels zonder resultaat: 75 procent van de aan ZCTU geaffilieerde bonden behaalden geen overeenkomst. Een voorstel voor herziening van de Labour Act werd opgemaakt en ingediend bij het Ministerie van Arbeid en Sociale Zaken. De minister reageerde positief. Een kritiek op het nationaal begrotingsvoorstel voor 2010 is ingediend.

Er is een toegenomen aandacht in de media (tv en radio) voor ZCTU.

- zes programma's ontwikkeld voor het 'Worker's World' radioprogramma door ZCTU.
- drie persconferenties door ZCTU, drie persconferenties door GAPWUZ.
- Publicatie wekelijkse ZCTU nieuwsbrief en maandelijks ZCTU krant 'The Worker'
- De ZCTU website werd regelmatig geüpdatet

LEDRIZ

LEDRIZ ontwikkelde het boekje 'The Decent Work Agenda in Zimbabwe – The Heart of Socio Economic Progress', een 'arbeidsperspectief' op het nieuwe begrotingsvoorstel voor 2010 en de Zimbabwe National Employment Policy Framework (ZiNEPF). De partner gaf drie workshops aan ZCTU kaderleden. LEDRIZ ontwikkelde (in samenwerking met ZCTU) een perspectief op de nationale begroting van 2010. LEDRIZ maakte een studie over vrouwen in de vakbondsbeweging met focus op status/positie van vrouwen in de vakbond, participatie van vrouwen en beoordeling van de genderprogramma's van de federatie (ZCTU) en aangesloten vakbonden.

Een andere studie ging over "Pension Funds in Zimbabwe and Trade Union Investment Initiatives". Pensioenfondsen zijn een van de aspecten van sociale bescherming, hetgeen een pijler vormt van de Waardig Werk Agenda. Ook werd een workshop voor ZCTU en aangesloten bonden georganiseerd om hen te sensibiliseren met betrekking tot pensioenfondsen van de overheid en mogelijkheden voor investeringen door de bonden. De nationale tv-zender ZBC maakte twee programma's naar aanleiding van deze workshop.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

Ondanks het feit dat de agrarische sector zich nauwelijks stabiliseerde in 2009, wist GAPWUZ groei te bewerkstelligen in het ledenaantal. Bovendien wist de partner nieuwe District Branches en Arbeidscomités op te richten. Het groeipad dat met de partner bij aanvang van het programma werd vastgelegd is zeer ambitieus en zal moeten worden aangepast om een meer realistisch beeld te geven van de ontwikkelingsmogelijkheden die de partner heeft binnen de huidige context.

Terwijl de politieke en economische crisis in Zimbabwe de sociale dialoog in 2008 haast onmogelijk maakte, waren er positieve ontwikkelingen op dit gebied te zien in 2009. Er werden weer op sectoraal niveau overlegd met werkgeversorganisaties. Met ondersteuning van LEDRIZ kon ZCTU gedurende het tweede jaar van het programma in toenemende mate aan beleidsbeïnvloeding doen. In tegenstelling tot deze positieve ontwikkelingen bleef de situatie in de agrarische sector onstabiel waardoor werkgevers veelal weigerden hun werknemers uit te betalen. De relatie tussen GAPWUZ en werkgevers bleef hierdoor gespannen. Er blijft veel aandacht in de internationale media voor *fos* partners in Zimbabwe. Het werd voor ZCTU in 2009 iets gemakkelijker om aandacht voor arbeid te krijgen in de lokale media.

De resultaten van de studies die LEDRIZ in 2008 verrichtte over de vier pijlers van waardig werk in Zimbabwe werden gedurende 2009 meer toegankelijk gemaakt voor de vakbeweging door publicatie van een 'toegankelijk boekje' en door het houden van workshops. LEDRIZ heeft bij aanvang van het programma een duidelijke keuze gemaakt wat betreft de implementatie van het *fos* programma en werkte dit tot nu toe planmatig en effectief uit. Gedurende het laatste jaar van het programma (2010) zal er vooral verder gewerkt worden aan vorming binnen ZCTU en geaffilieerde bonden rond de vier pijlers van Waardig werk.

WAARDIG WERK IN ZUID-AFRIKA

In 2009 vonden er op 22 april verkiezingen plaats in Zuid-Afrika. De verkiezingen leidden tot een aanzienlijke machtswisseling binnen de regerende partij en Jacob Zuma trad aan als nieuwe president. Het gevoerde regeringsbeleid en de nieuwe benoemingen demonstrenen echter dat aan de interne strijd binnen de ANC geen significante programmatische verschillen ten grondslag lagen. Ook onder de nieuwe regering wordt het neoliberale beleid van voorheen voortgezet.

Hoewel het ANC in Zuid-Afrika in haar verkiezingsmanifest beloofde arbeidsbemiddeling te zullen verbieden werd dit gedurende het jaar bijgesteld tot de striktere regulatie van arbeidsbemiddeling. De vakbeweging in Zuid-Afrika pleit desondanks nog hard voor een verbod en Sikhula Sonke en FAWU (de aan COSATU geaffilieerde vakbond voor arbeiders in de landbouwsector) dienden samen een verzoek tot verbod op bemiddeling in de agrarische sector in bij het parlementaire comité voor arbeid.

Gedurende 2009 zetten arme en gemarginaliseerde gemeenschappen in Zuid-Afrika hun protest voort tegen het gebrek aan overheidsdienstverlening. Het nationale werkloosheidspercentage wordt nog steeds geschat rond de 40 procent terwijl dit zelfs tussen 60 tot 80 procent ligt in rurale gebieden en de armere provincies. Kleine steden worden voornamelijk bevolkt door werklozen, jongeren en vrouwen die via tijdelijke en irreguliere contracten onregelmatig inkomen verdienen. Traditionele vakbonden, civiele organisaties en politieke partijen representeren niet langer deze secties van de arbeidersklasse die vandaag de dag een meerderheid vormen en dit brengt een serieuze uitdaging met zich mee voor vakbondsactivisten en ngo's. De nieuwe protesten zijn vaak niet sterk georganiseerd en progressieve ngo's zoals ILRIG hebben geen nauwe relatie met deze bewegingen. Dit benadrukt hoe belangrijk het is banden te creëren tussen de meerderheid van geïnformaliseerde arbeiders en arbeiders met formeel werk en de noodzaak voor vakbonden om te zoeken naar nieuwe vormen van organisatie.

REALISATIES IN 2009

Sikhula Sonke (SiSo)

De vakbond breidt haar ledenaantal en structuren verder uit. De ledenaantal van de organisatie kent een stijging met 679 (17 procent) in 2009. Het totale

aantal leden aan het eind van het jaar staat nu op 4625. Het toenemende ledenaantal zorgt voor een grotere bijdrage eigen middelen bij Sikhula Sonke (3 procent van het totale budget). Er werd nieuw personeel aangeworven om de kwaliteit van financiële verslaggeving intern te verbeteren. Het aantal boerderijcomités groeide met 13 nieuwe comités. Sikhula Sonke sloot 11 nieuwe erkenningsovereenkomsten. Aan het eind van het jaar waren er 72 erkenningsovereenkomsten op niveau van boerderijen.

Sikhula Sonke streeft naar een hoog niveau van participatie van de leden binnen de organisatie. Sikhula Sonke hield bijeenkomsten op alle niveaus (bedrijfscomités, afdelingscomités, district en provinciaal) ter opvolging van het 2009 jaarplan en budget.

Sikhula Sonke organiseerde vier trainingen voor medewerkers, één training voor shopstewards en één training voor branchsecretarissen. Maandelijks 'best practice case work' trainingssessies vonden plaats. Media training voor medewerkers van Sikhula Sonke werden ook georganiseerd en een nieuwsbrief werd gelanceerd. Sikhula Sonke's uitvoerend comité adopteerde een HIV/AIDS beleid.

Op alle bedrijven waar Sikhula Sonke arbeiders organiseert, heeft de organisatie gezorgd dat men zich houdt aan de wettelijke vastgestelde minimumvoorzieningen. Op 70 procent van deze bedrijven is er door de vakbond een uitbetaling boven het wettelijke minimum onderhandeld. Sikhula Sonke sloot 10 jaarlijkse overeenkomsten op bedrijfsniveau (geldend voor 12 boerderijen). In vier van deze overeenkomsten werd een extra zwangerschapsverlofvoorziening opgenomen, in drie overeenkomsten werd een voorziening voor extra vrije dagen opgenomen, in één overeenkomst werd reparatie van bestaande toiletten overeengekomen. In twee van de tien overeenkomsten werden op het niveau van de boerderij pensioenfondsvoorzieningen opgenomen.

Ten gevolge van de globale economische crisis groeide interim- en seizoensarbeid in de agrarische sector in de West Kaap sterk. Sikhula Sonke diende een voorstel tot verbod op arbeidsbemiddeling in bij het parlementaire comité voor arbeid samen met Food and Allied Workers' Union (FAWU). Een memorandum over de schending van arbeidsrechten werd overhandigd aan de overheid en de mensenrechtencommissie.

De organisatie heeft verder gewerkt tegen uitzettingen. Sikhula Sonke voorkwam in 77 van in totaal 84 zaken een uitzetting (92 procent succes van interven-

tie). 83 arbeiders die onrechtmatig waren ontslagen kregen hun baan terug. Van een totaal van 31 disciplinaire hoorzittingen bleven 18 arbeiders tewerkgesteld, werden acht werknemers ontslagen en werden vijf zaken werden doorverwezen naar de CCMA – Center for Conflict Mediation and Arbitration.

International Labour Resource and Information Group (ILRIG)

ILRIG organiseerde 33 workshops, één conferentie over nieuwe vormen van organisatie, de jaarlijkse Globalisatie School en maandelijkse bijeenkomsten over het versterken van activisme van vrouwen. ILRIG publiceert acht educatieve boekjes, 14 artikels, zes edities van 'Workers' World News', één vorming en 'resource' bundel over politieke economie. ILRIG gaf 27 presentaties en rond zes onderzoeksprojecten, waaronder een studie voor fos-partner Women on Farms Project (WFP).

ILRIG deed onderzoek naar de budgetten van Infrastructure Development Programmes (IDPs) van gemeenten en naar trends in nationale en provinciale budget. Ten gevolge van andere prioriteiten (onderzoek naar de effecten van de globale economische crisis) werd in 2009 niet verder gewerkt aan onderzoek naar arbeidsrecht in relatie tot het WK voetbal. Dit werd uitgevoerd begin 2010 en twee publicaties werden geproduceerd.

ILRIG participeerde aan een driedaagse evaluatie gelanceerd door de Dienst Bijzondere Evaluatie van DGOS en uitgevoerd door het consortium HIVA-ACE Europe en IOB Antwerpen.

Alternatives to Neo-Liberalism in Southern Africa (ANSA)

ANSA was in 2009 actief in negen van de 12 SADC landen. Vier nationale ANSA onderzoeken werden in ontwerpversie afgerond, een strategie rond de EPA-onderhandelingen werd ontwikkeld en gepubliceerd en één 'women empowerment workshop' werd georganiseerd in Johannesburg. Er was nauwe samenwerking met Southern Africa Trade Union Coordinating Council (SATUCC) in regionale lobby over alternatieve beleid in de regio. In partnerschap met SATUCC speelde ANSA een invloedrijke rol bij de formulering van SADC's NGO positie en bij het rapport van het SADC secretariaat over de SADC Social Observatory en de SADC Poverty Reduction Framework.

Regional Farm Workers Network (RFWN)

Twee ledenbijeenkomsten van het RFWN werden georganiseerd in Maputo en Johannesburg. Één bijeenkomst van de nieuw opgerichte 'Women's Reference Group' vond plaats in Johannesburg. Informatie-uitwisseling tussen leden over collectieve onderhandeling binnen de regio groeide sterk na de ledenbijeenkomsten. Contacten werden gelegd met organisaties in Mozambique en Angola over mogelijk lidmaatschap.

Het RFWN maakt de eerste proefversie af van een trainingshandleiding voor shop stewards en verzamelde 'baseline' data over onderhandelingsovereenkomsten, ledenaantallen en personeel van landarbeidersvakbonden in de Southern African Development Community (SADC).

Er is een toename in de samenwerking tussen landarbeidersvakbonden in de SADC-landen met betrekking tot gezamenlijke acties binnen de suikerindustrie (ontwikkeling van een regionaal actie plan, inclusief gezamenlijke eisen).

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

Sikhula Sonke

Sikhula Sonke werkt iets langer dan één jaar zelfstandig van WFP. De vakbond heeft deze verandering zeer goed weten te beheren en het groeipad zoals dit bij aanvang van het programma werd voorzien werd grotendeels behaald. Dit met uitzondering van de groei in het aantal nieuwe arbeidsovereenkomsten die significant lager is dan voorzien. Arbeidsovereenkomsten hebben een duur van één jaar en de vakbond moet jaarlijks alle overeenkomsten opnieuw onderhandelen. Hoewel het aantal onder-

handelde overeenkomsten jaarlijks nagenoeg gelijk blijft, slaagt Sikhula Sonke erin om naast deze onderhandelingen ook overeenkomsten aan te gaan op nieuwe boerderijen waar voorheen nog geen overeenkomst werden behaald.

In tegenstelling tot NAFWU, partner uit Namibië, is Sikhula Sonke een sterk democratische vakbond waar men zeer veel aandacht geeft aan medezeggenschap van de leden. Deze vakbond zou op dit vlak een grotere rol in de regio kunnen gaan spelen ter versterking van andere partners.

De relatie tussen Sikhula Sonke en eigenaars van boerderijen blijft gespannen. Hoewel er bereidheid is om de minimale arbeidsvoorzieningen te garanderen lijkt het vooralsnog moeilijk om additionele voorzieningen van de werkgevers af te dwingen. Sikhula Sonke zoekt in toenemende mate aansluiting bij andere middenveldorganisaties, vooral om hun lobbywerk te versterken. Terwijl de vakbond regelmatig aandacht van de media krijgt, wordt dit tot nu toe nog niet voldoende systematisch gedocumenteerd.

De capaciteit en zelfstandigheid van vakbondsafgevaardigden van Sikhula Sonke werd gedurende de afgelopen twee jaar vergroot. Deze positieve trend had tot gevolg dat het moeilijker werd voor Sikhula Sonke om ontwikkelingen te volgen gezien de afgevaardigden niet altijd een terugkoppeling maken naar de vakbondsstructuren. Het is nodig om in 2010 aandacht te besteden aan de ontwikkeling van mechanismen om zo de impact effectief te kunnen blijven meten. Momenteel reflecteren statistieken die in dit rapport zijn weergegeven alleen activiteiten waarbij de vakbond ondersteuning heeft verleend. Ook deze les zal door het RFWN worden meegenomen bij de implementatie van registratiesystemen bij andere vakbonden van landarbeiders in de regio.

ILRIG

ILRIG richt zich in zijn werking in toenemende mate op een kleiner aantal vakbonden. Dit zijn met name zelfstandige vakbonden zoals Sikhula Sonke of vakbonden die bereid zijn om, ondanks de politieke alliantie van COSATU met de ANC, kritisch te kijken naar de positie van arbeid in het huidige Zuid-Afrika. Terwijl de impact van de werking hierdoor minder breed is, kan er anderzijds meer verdieping plaatsvinden in de samenwerking met deze vakbonden. De ondersteuning die door ILRIG aan Sikhula Sonke wordt gegeven is gedurende de laatste twee jaar toegenomen. Ook richt de partner zich in toenemende mate op de versterking van maatschappelijke bewegingen

van werklozen (met een nadruk op vrouwen en jongeren) om zo de toegang tot werk voor deze groepen te garanderen. Hierbij is ILRIG nog op zoek naar een passende aanpak.

ANSA

ANSA wist haar activiteiten in de regio gedurende jaar één en twee (2008/2009) van het programma sterk uit te breiden. Het initiatief is nu actief in negen van de twaalf SADC landen. Activiteiten in elk land verschillen naar gelang de fase van ontwikkeling van het initiatief. Terwijl in 2009 het ANSA boek werd gelanceerd in drie nieuwe landen vonden in zeven andere landen reeds op nationaal niveau onderzoeken plaats naar de ANSA principes. Door de snelle groei in activiteiten en toenemende belangstelling voor ANSA in de regio werd het steeds belangrijker om de aanvankelijke strategische keuzes te evalueren en opnieuw positie te bepalen. Om deze reden besloot ANSA tot een externe evaluatie van de eigen werking. Deze evaluatie zal begin 2010 worden uitgevoerd. Ondanks de sterke groei in activiteiten is het aantal medewerkers van ANSA gelijk gebleven. De werkdruk is hoog en om deze reden zal er in 2010 gekeken worden naar mogelijkheden voor personeelsuitbreiding.

RFWN

Juridische ondersteuning is een belangrijk onderdeel van de werking van landarbeidersvakbonden in de gehele regio. Er is echter bij alle partners verbetering nodig in de meting van impact. Hoewel informatie beschikbaar is over het aantal zaken waaraan ondersteuning verleent, zijn er tot nu toe onvoldoende details in de registratie waardoor analyse wordt bemoeilijkt. Ook zal er gedurende 2010 meer aandacht besteed worden aan het vergroten van de samenwerking met gespecialiseerde instanties voor juridische dienstverlening.

Na in 2008 vooral gewerkt te hebben aan het opzetten van het secretariaat, werd er in 2009 van het programma meer aandacht besteed aan dienstverlening door het RFWN middels uitwisseling, ledenvergaderingen en onderzoek. Hierdoor waren leden meer direct betrokken bij het netwerk en ontstond er ook een meer actieve uitwisseling van ervaring tussen leden onderling. Ook was er in toenemende mate aandacht voor het netwerk in de media. In 2010 is het van belang om medezeggenschapsstructuren van het netwerk beter te laten functioneren om zo democratische besluitvorming door leden te vergroten.

FOCUS

SIKHULA SONKE

De vakbond van landarbeiders, Sikhula Sonke (SiSo) was opnieuw zeer actief in 2009. Niet alleen heeft zij gewerkt op vakbondskwesties, zij heeft ook aan andere belangrijke noden van haar leden zoals huisvesting, toegang tot land en voedselzekerheid gewerkt. Wat in 2009 opvalt, was hun strijdvaardigheid op politiek vlak. Drie belangrijke acties zijn benoemingswaardig.

Vóór de verkiezing van het nationale parlement en de president in april 2009, kwam SiSo samen met organisaties die werken met landarbeiders, landrechten organisaties en rurale ontwikkelingsorganisaties op een tweedaagse strategische vergadering. Op 26 maart 2009 maakte de partner een demonstratie naar het nationale parlement met een politiek eisenpakket. Een van de slogans was "no land no vote" om de regering te wijzen op haar verantwoordelijkheid tegenover de landarbeiders en rurale bevolking. Een vertegenwoordiger van de Minister voor landzaken kwam hun protestbrief ontvangen en maakt een belofte om meer te doen voor hun situatie.

Op 27 juli begon SiSo wat zij "een week van protest" noemden. Ze marcheerden en sliepen voor het nationale parlement gebouw en eisten een hoorzitting met de nationaal president Jacob Zuma. Zij vroegen in een memorandum voor de verbetering van hun werk- en woonsituaties, stopzetten van ontslagen en uitzetting van hun huizen. Een vertegenwoordiger van de president nam het memorandum in ontvangst. Hij bezorgde de president het volgende eisenpakket van SiSo:

The Honourable President Jacob Zuma

Re: Farm workers' grievances

WE ARE MAKING A CALL TO YOU AS PRESIDENT AND THE GOVERNMENT TO:

- Enact legislation and develop policies that legally compel farmers to provide decent housing for farmworkers.
- Expropriate for the people farms such as Kaapfleurs where farmworkers are grossly mistreated, conditions akin to slavery.
- Impose a moratorium on evictions, since most farm housing was subsidised by the Apartheid state.
- Initiate a special investigation on illegal evictions of, and appalling remuneration for, farmworkers.
- Prioritise land redistribution for farmworkers, especially women farmworkers.
- Re-acknowledge the worth and value of farmworkers through enforcing existing protective legislation.
- Introduce and enforce a living wage for farmworkers.
- Support farms that are struggling financially, and build the capacity of farmworkers to enable them to own and manage their own farms.

We respectfully request to meet with the Portfolio Committees on Agriculture, Land Affairs and Local Development, within 30 days of receiving this memorandum.

Na de actie aan het parlement demonstreerden de leden van SiSo voor acht grote boerderijen die hun werknemers niet goed behandelen. Daarna ondernomen zij een piket-actie op de jaarlijkse 'Stellenbosch Wine festival' waar zowel nationale als international wijnproevers deelnemen. Veel van de aanwezigen toonden begrip voor de actie.

De acties van SiSo in 2009 brachten de situatie van landarbeiders naar buiten en in beeld. Er was voor elke actie veel media-aandacht en de acties kwamen in kranten en op tv. De nationale en de provinciale regeringen werden geconfronteerd met de realiteit van de landarbeiders. Het valt nog af te wachten wat de reactie en impact van de politieke actie van SiSo in 2010 zou opleveren.

ACTIES
TOEGANG
TOT
GEZONDHEID
IN
ZUIDELIJK
AFRIKA
TOEGELICHT

TOEGANG TOT GEZONDHEID
VOOR DE KLEINE
LANDBOUWERS IN MOZAMBIQUE

REALISATIES IN 2009

Het gezondheidsprogramma dat *fos*-partner **União Provincial dos Camponeses de Manica**, (de provinciale boerenunie in Manica, UCAMA) uitvoert in Mozambique, werd in 2009 succesvol verder gezet. UCAMA zet binnen afgelegen rurale gemeenschappen gezondheidskernen op, bestaande uit leden van de gemeenschap, en geeft hen een opleiding over verschillende gezondheidsthema's. Op die manier worden duurzame structuren opgezet om gezondheidskwesties binnen de gemeenschap aan te pakken, een aantal basisdiensten te voorzien, en gezondheidsrechten af te dwingen bij de overheid.

In 2009 werd het programma succesvol uitgebreid naar vier extra gemeenschappen, waar het direct een positieve impact had op de gezondheidssituatie van de bevolking. Er zijn nu zes gezondheidskernen actief in even veel gemeenschappen. De opgedane kennis over gezondheidskwesties worden door de gezondheidskernen doorgegeven aan de leden van de gemeenschappen. Met steun van UCAMA voorzien ze ook in een aantal gezondheidsdiensten, zoals het bouwen van latrines voor alleenstaande moeders en het verlenen van thuiszorg aan 40 chronisch zieken.

In vier gemeenschappen heeft UCAMA ook de lokale leiders opgeleid in lobbytechnieken. Op die manier kunnen zij een vertegenwoordigende functie opnemen ten aanzien van de overheid om de gezondheidsrechten van de gemeenschappen op te eisen. Tussen 2008 en 2010 worden eerst hun capaciteiten en vaardigheden versterkt, opdat ze de komende jaren goed gewaand de dialoog met de overheid kunnen aangaan.

REALISATIES EN EVOLUTIES

Het gezondheidsprogramma heeft een duidelijke impact op de gezondheidssituatie van de gemeenschapsleden. Als gevolg van de sensibilisering door de gezondheidskernen nemen de gemeenschappen hun gezondheidssituatie nu veel meer zelf in handen. Ze kennen hun rechten beter en weten wat er moet veranderen in hun gemeenschap om hun toegang tot gezondheid alsook tot gezondheidszorgen te verbeteren. Zo hebben het afgelopen jaar bijvoorbeeld 900 mensen een traditionele latrine gebouwd die ze ook correct weten te gebruiken, waardoor hun levensomstandigheden hygiënischer worden en de kans op chronische diarree en cholera afneemt.

Er was ook een toename in het aantal mensen dat de gezondheidsposten van de overheid gingen om gezondheidszorgen te ontvangen die ze binnen hun gemeenschap niet konden krijgen. Het gaat bijvoorbeeld om malariabehandelingen, tests op HV/AIDS en prenatale zorgen voor zwangere vrouw. In 2009 bezochten 120 extra mensen de dichtstbijzijnde gezondheidsdiensten. De gigantische uitdagingen blijven wel bestaan, zoals de afstanden tot 20 kilometer die de mensen moeten afleggen om een gezondheidspost te bereiken.

Op basis van lessen uit de afgelopen twee jaar alsook op basis van aanbevelingen uit de externe evaluatie van het programma, werd evenwel duidelijk dat de activiteiten van thuiszorg onvoldoende werden gebudgetteerd, waardoor deze niet optimaal konden worden gerealiseerd en een aantal bijstellingen nodig waren. De regionale gezondheidsevaluatie heeft belangrijke aanbevelingen gedaan en **fos** en de partner zullen in de komende jaren meer actief moeten inzetten op het opbouwen van een netwerk en van kennis over thuiszorg.

Als gevolg van aanbevelingen uit de externe evaluatie zette UCAMA actief in op samenwerking met de lokale overheid. Er is ook toenemende samenwerking met andere ngo's. Dit alles draagt er toe bij dat UCAMA in toenemende mate erkend wordt als een actor op het vlak van sociale gezondheid in de rurale context.

GEZONDHEID IN ZUID-AFRIKA

In 2009 vonden verkiezingen plaats in zowel Zuid-Afrika (22 april) als Mozambique (28 oktober). In Zuid-Afrika kwam een nieuwe ANC regering onder leiding van President Jacob Zuma aan de macht terwijl de Democratic Alliance (DA) de provinciale verkiezingen won in de West Kaap provincie waar WFP actief is. Deze politieke veranderingen hadden ook een aanzienlijke impact op de administratie van de gezondheidssector op nationaal en provinciaal niveau en maakte het noodzakelijk voor WFP om nieuwe relaties op te bouwen met het leiderschap in de provincie.

REALISATIES IN 2009

Het gezondheidsprogramma in Zuidelijk Afrika toonde in 2009 veelbelovende resultaten. Ondanks een reductie in het aantal gezondheidskernen dat kon worden opgericht in Mozambique (zes in plaats van acht), bleek de impact groter dan verwacht: er wor-

den meer families bereikt door de activiteiten van de gezondheidskernen dan voorzien. Dit illustreert het grote enthousiasme dat in de gemeenschappen bestaat om hun situatie in eigen handen te nemen, en om hun kennis over gezondheidsrechten en -thema's en hun toegang tot gezondheidsdiensten te verbeteren. De opgezette structuren blijken over het algemeen duurzaam en goed te functioneren en in vier van de zes gevallen hebben ze een erg positieve impact. In de twee overige kernen blijkt de impact van het programma door externe factoren minder groot te zijn dan verwacht. Om die reden worden in 2010 deze twee kernen afgebouwd en zullen twee nieuwe kernen worden opgezet. Tegen het einde van 2010 zullen er zes gezondheidskernen bestaan.

In Zuid-Afrika groeide het aantal boerderijen waarop WFP actief is sterk. Er werd een training georganiseerd voor vrouwen van 15 nieuwe boerderijen met als doel dat deze vrouwen na de training in teamverband gezondheidsactiviteiten ondernemen. Hiermee groeide het aantal actieve gezondheidsteams in 2009 sterk en waren gedurende het jaar gezondheidsactivisten actief op 31 boerderijen. Met hulp van **fos** wordt door WFP meer gerichte ondersteuning gegeven aan een klein aantal van deze gezondheidsteams (zes teams aan het einde van 2009). Door deze extra ondersteuning was er meer cohesie en gevoel van identiteit waar te nemen bij deze teams. Ook wisten deze teams kwalitatieve werkplannen te ontwikkelen en opereren zij in toenemende mate zelfstandig.

WFP sloot in 2009 geen formele overeenkomsten met individuele boeren af over de implementatie van gezondheidsinterventies, omdat er bij boeren nog te veel wantrouwen ten opzichte van de partner lijkt te zijn. Er was echter wel een duidelijke verbetering in de relatie tussen het WFP en werkgevers op het gebied van gezondheid, wat tot uiting kwam in een toename in het aantal verzoeken van werkgevers om gezondheidstraining en om de oprichting van gezondheidsteams. Ook deze ontwikkeling droeg bij tot de groei in het aantal actieve gezondheidsteams. Als gevolg hiervan was het een uitdaging voor WFP om de capaciteit van alle teams te ontwikkelen en ondersteuning de 'op maat' te blijven geven.

In Zuid-Afrika lag de nadruk in eerste instantie ook bij een toename in de toegang tot gezondheidsinformatie via gezondheidsteams. In het tweede jaar (2009) van het programma was er bovendien, anders dan in Mozambique, een duidelijke toename waar te nemen in actieve participatie van de doelgroep in lobbyactiviteiten om de toegang tot gezondheid daadwerkelijk af te

dwingen. Dit werd ook bevestigd door de bevindingen van de gezondheidsevaluatie waarin werd geconcludeerd dat de leden van de teams een persoonlijke groei hebben doorgemaakt en in toenemende mate leiderschapsrollen op gaan nemen. Een voorbeeld hiervan was een activiteit van het gezondheidsteam in Klapmuts tegen gebrekkige dienstverlening in een plaatselijke kliniek waarbij een handtekeningenactie werd georganiseerd en de ondersteuning van het Women Legal Centre (WLC) werd ingeroepen. Verder namen vrouwen van het gezondheidsteam in Rawsonville in 2009 deel aan parlementaire hoorzittingen over de Domestic Violence Act en spraken twee vrouwen van dit team het parlement toe over de gevolgen van huishoudelijk geweld.

Het blijft echter ook in Zuid-Afrika een uitdaging om daadwerkelijke participatie van de burgers in de organisatie van de gezondheidsdiensten door de overheid te verhogen en aansluiting te vinden van de gezondheidsteams bij deze diensten. Een aanbeveling van de externe gezondheidsevaluatie in deze was om meer aansluiting te zoeken bij de publieke gezondheidscomités en hieraan zal gedurende het komende jaar (2010) en onder het nieuwe programma (2011-2013) meer aandacht worden besteed.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

WFP besteedde veel aandacht aan vorming om zo het autonoom functioneren van gezondheidsteams te vergroten. De partner ontwierp een model waarin de leden van gezondheidsteams aan het einde van een tweejarig traject een gecertificeerde opleiding kunnen afronden. Door de vorming beter te structureren, wordt een helder kader gegeven voor de tijd die WFP steekt in dezelfde groep vrouwen en heeft de vorming een duidelijk eindpunt waarna de vrouwen meer zelfstandig als groep moeten kunnen gaan functioneren. Een model met drie fasen werd ontwikkeld voor deze opleiding en in 2010 hoopt WFP deze drie trainingsmodules te laten accrediteren volgens de criteria van de National Qualifications Act zodat de modules formeel gecertificeerd zijn en worden erkend door andere opleidingsinstanties.

Het meten van impact op de doelgroep bleef voor WFP een groot knelpunt door gebrek aan systematische dataverzameling en terugkoppeling door de gezondheidsteams. De hoge graad van ongeletterdheid onder leden van gezondheidsteams speelt hierbij een belangrijke rol. In 2009 werd met één gezondheidsteam dat door middel van het *fos*-programma extra ondersteuning ontvangt een

pilootproject voor plannen, monitoren en evaluatie (PME) opgezet. Dit team op boerderij Die Eike ontving tien workshops gedurende het jaar tijdens welke de leden werden gevormd over gezondheidsrecht en mede deelnamen aan een mapping proces waarmee de belangrijkste gezondheidsbehoeften in kaart werden gebracht. Het pilootproject is erop gericht een systeem te ontwikkelen dat de implementatie en continue evaluatie en bijsturing van deze 'gezondheidskaarten' moet begeleiden. WFP verzorgde het gezondheidsteam van formulieren ter registratie van voortgang en trainde leden in evaluatiemethoden. Naar aanleiding van de resultaten van dit pilootproject zal de partner kunnen overgaan tot meer efficiënte en gestructureerde implementatie van PME methoden naar andere gezondheidsteams, wat de meetbaarheid van impact gedurende het nieuwe programma moet verbeteren.

De introductie van een National Health Insurance (NHI) in Zuid-Afrika was een verkiezingsbelofte van het ANC. In 2009 vond de eerste aanzet plaats tot een nationaal debat over de vormgeving van een publiek ziekteverzekeringssysteem. Vooralsnog lijken de eerste overheidsvoorstellen vooral af te steunen op een stelsel van financiering van diensten die zullen worden aangeboden door de publieke en private sector. Er lijkt weinig aandacht voor de verbetering van de huidige publieke gezondheidsvoorzieningen waar de arme bevolking ook onder het nieuwe stelsel op terug zal moeten vallen bij gebrek aan betere voorzieningen in de nabije omgeving.

Deze nieuwe ontwikkelingen gaven in 2009 nood aan mobilisatie en lobby van civiele organisaties rond de NHI. WFP nam deel aan bijeenkomsten over de opzet van een maatschappelijke campagne rond de NHI samen met de People's Health Movement (PHM), Treatment Action Campaign (TAC) en andere civiele organisaties. Het doel is om deze campagne verder uit te bouwen in 2010 en zo druk uit te oefenen op de overheid voor de implementatie van een stelsel dat kwalitatieve gezondheidszorg zal garanderen voor gemarginaliseerde bevolkingsgroepen zoals vrouwelijke landarbeiders. In dit kader is WFP ook van plan om in 2010 aan informatievoorziening te doen over de NHI door middel van vormingen en het publiceren van een toegankelijk boekje dat de NHI in begrijpelijke termen moet uitleggen aan de doelgroep.

F O C U S

DE GEZONDHEIDSWERKING IN ZUIDELIJK AFRIKA ONDER DE LOEP VAN HERA

In 2009 vond de externe evaluatie van de gezondheidswerking plaats onder leiding van Health Research for Action – HERA. In Zuidelijk Afrika ging de evaluatie over burgerparticipatie in de gezondheidszorg als een onderdeel van het globale fos gezondheidsprogramma met elementen zoals coherentie, relevantie, complementariteit en duurzaamheid.

De volgende noemenswaardig conclusies en aanbevelingen zijn interessant om aan te halen:

Op contextuele vlak blijkt uit de evaluatie dat:

- Vele rurale (en urbane) gemeenschappen in Zuidelijk Afrika uitgesloten zijn van moderne gezondheidszorg of van mogelijkheden om essentiële sociale en gezondheidsproblemen aan te pakken. De context in Mozambique is hiervan het meest extreme voorbeeld. In Zuidelijk Afrika speelt ook de HIV/AIDS-epidemie een dominante rol.
- In Zuidelijk Afrika het concept van gezondheidskernen een vernieuwend werkmodel is met – soms extreem uitgesloten – gemeenschappen. Het verdient verdere aandacht en opvolging.
- Het programma van fos in Zuid-Afrika de partner extra mogelijkheden biedt binnen het bestaande gezondheidsprogramma. Dit programma leidt tot meer leiderschap, empowerment en zelfzekerheid bij de doelgroepen, al is er nog een weg af te leggen vooraleer de meeste gezondheidsteams autonoom kunnen functioneren.
- In Mozambique het programma nog erg jong is en het volledige concept van duurzaamheid en institutionalisering nog uitgewerkt dient te worden. Gegeven de korte tijd van het bestaan, zijn er de eerste resultaten opmerkelijk goed, vooral in de gemeenschap van Nendenga.
- Het gemeenschapswerk in beide landen een breed scala van preventieve activiteiten en zorg omvat. De eerste resultaten in Mozambique in een jaar van werken, kunnen alleen worden verklaard door een combinatie van gunstige factoren: de dynamiek van de gemeenschap, de toereikendheid van de baseline studie, het concept van het project en de gezondheidkernen, de intensieve inspanningen van activisten en hun assistenten en de professionaliteit van het CS in sociale mobilisatie, on the job training en monitoring;

Als aanbeveling nemen wij de volgende op in de komende jaren:

- Het fos model dat ontwikkeld werd in Peru en Nicaragua is een combinatie van terreinwerk bij gemeenschappen (lokaal niveau), met activiteiten op niveau van een federatie ('mesoniveau'), waarbij deze ervaring gebruikt wordt als een hefboom voor verandering op nationaal niveau (IAO, Ministerie, Parlement, macroniveau). Dit concept is erg strategisch en wordt, ondanks de beperkte middelen, gerealiseerd door de degelijke staf en een goede partnerkeuze. De evaluatie vraagt dat de programma's in beide landen moeten blijven. Maar in Mozambique moet men uitbreiden (scale up) en in Zuid-Afrika moet zich richten op de sociale ziektekostenverzekering (NHI) die op nationaal niveau gelanceerd is. fos bekijkt in het nieuwe programma of met organisatie 'People's health Movement' kan gewerkt worden over de NHI.
- Community health (CH) werk is een interessante, maar complexe materie. Er is, vooral in Afrika, veel verwaarlozing geweest de afgelopen 20 jaar, maar er is een internationale heropleving, die mogelijkheden voor een nieuwe dynamiek creëert. Er is veel ervaring in alle uithoeken van de wereld. De keuze om te investeren in de gezondheid van de gemeenschap impliceert een verplichting op lange termijn. fos heeft een risico genomen door te beginnen met een dergelijke vorm van programma's zonder een grondige kennis van de implicaties daarvan, en zonder een gedegen studie van de bredere omgeving van CH. Dit is een werkterrein waarin men in de toekomst zal moeten investeren.

ACTIES VOEDSELZEKERHEID IN MOZAMBIQUE

ARMOEDEBESTRIJDING DOOR VERHOOGDE VOEDSELZEKERHEID VOOR DE KLEINE LANDBOUWERS IN MOZAMBIQUE

REALISATIES IN 2009

In Mozambique zetten de twee provinciale boerenunies in de provincies Manica en Tete de uitvoering van twee voedselzekerheidprogramma's verder: fos werkt samen met de **União Provincial dos Camponeses de Manica** (de provinciale boerenunie in Manica, UCAMA) in de Manica provincie en met de **União Provincial dos Camponeses de Tete** (de provinciale boerenunie in Tete, UPCT) in de provincie Tete.

Als middel om het aantal bewerkte hectares te verhogen, kregen 114 families een ossenpaar toegewezen alsook ploegen en ossenkarren. De dieren helpen hen niet alleen met het omploegen van een groter stuk land en dus met het realiseren van een hogere voedselproductie, maar ook met het vervoer van hun producten naar huis of naar de markt. Als een gevolg van de introductie van de ossentractie werd in Tete een stijging van de productie met 30 procent geregistreerd.

Om de toegang tot zaaigoed te verbeteren - vooral zaaigoed van een goede kwaliteit dat kan gedijen in de droge gronden van Centraal Mozambique - werd in Tete aan 228 families zaaigoed verdeeld. In Manica werd een grote ruilmarkt georganiseerd voor lokaal geproduceerde en droogteresistente zaden en gewassen, waar 1100 mensen aan deelnamen. Daarnaast werd ook 1580 kg zaaigoed voor verschillende gewassen verdeeld. In vormingen die door beide partners werden georganiseerd, kregen in totaal 650 boeren een opleiding over betere productietechnieken, manieren om zaden te produceren en te conserveren, over het kweken van fruit, het verwerken van voedsel en over het verzorgen van dieren.

Als antwoord op de grote droogte wordt er geïnvesteerd in irrigatie. In Tete werden vijf bronnen gerehabiliteerd en werden er zes waterpompen aangekocht. In Carata bijvoorbeeld, kan er nu met de pomp water worden opgepompt uit de rivier om de velden te irrigeren, iets wat het werk aanzienlijk vergemakkelijkt. In Manica werd een irrigatiekanaal van 515 meter gerehabiliteerd. Ook werden twee waterbronnen gebouwd en versterkt, maar omdat water in deze gebieden zo schaars is, wordt het gebruikt voor menselijke consumptie in plaats van irrigatie.

Tenslotte ondersteunen beide partners ook in totaal zes zogenaamde "Junior Farmers Field and Life Schools" waar 150 kwetsbare kinderen naast de reguliere lessen ook landbouwtechnieken aangeleerd krijgen alsook vaardigheden om om te gaan met hun kwetsbare situatie.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

In 2009 ondervonden de partners een aantal beperkingen waardoor hun programma niet optimaal kon worden uitgevoerd. De eerste belangrijke beperking was de grote prijsstijgingen, als gevolg van de goede oogst uit de oogstperiode in 2008 en 2009. Dit is op zich goed nieuws, maar de resulterende prijsstijgingen compromitteerden cruciale activiteiten uit het programma, zoals de ossentractie. Zo steeg de prijs van runderen te sterk om het voorziene aantal families een ossenpaar te kunnen geven. Een tweede belangrijke beperking was een gevolg van de presidentiële en parlementsverkiezingen in oktober 2009. In het hele land heerste verkiezingskoorts tijdens de campagneperiode en er was weinig aandacht voor andere zaken. Bovendien werd de uitvoering van de activiteiten verder bemoeilijkt door de veiligheidsmaatregelen van de verkiezingskandidaten, die de mobiliteit gevoelig verminderden.

In 2009 werden bij UCAMA inspanningen voor capaciteitsversterking verder gezet. Er werd niet enkel ingezet op de versterking van de basisassociaties, zoals voorzien in het programma. Telkens als er een luwe periode aanvangt in de implementatieperiode - bijvoorbeeld in het regenseizoen als de toegangswegen tot de gemeenschappen zijn afgesloten - worden er op het hoofdkantoor discussiesessies georganiseerd met het technische team over relevante thema's, alsook over organisatorische en beheersaspecten van het programma.

Een aantal onderdelen van het programma werden bijgestuurd op basis van eerdere ervaringen. In Tete werden bijvoorbeeld naast ossen ook kleinere dieren zoals geiten en kippen verdeeld. Ter

wijl runderen gebruikt worden voor ossentractione zodat er grotere stukken land kunnen ontgonnen worden, vormen geiten en kippen een extra buffer tegen voedselonzekeerheid: ze kunnen makkelijker gegeten worden zonder dat er conservatiemechanismen nodig zijn, of ze kunnen verkocht worden en wat broodnodige inkomsten genereren.

De verwerking en vermarkting van producten blijken moeilijker te verlopen. In Manica werden bijvoorbeeld kleine toestellen verdeeld voor het verwerken van zaden tot olie. Door een gebrek aan zaaigoed kozen de families er echter voor om de zaden te bewaren als zaaigoed in plaats van ze te verwerken tot olie.

F O C U S

DUURZAME ENERGIE

Het leven voor de bewoners van het gehuchtje Chinhanda in het droge binnenland van Mozambique is niet evident. 60 procent van hen leeft onder de armoedegrens en hangt af van het weinige wat hun droge grond voortbrengt. Meer dan 50 procent van de volwassenen is analfabeet. En hoewel er amper 20 kilometer verderop jaarlijks zo'n 2000 megawatt elektriciteit wordt geproduceerd in de Cahora Bassa stuwdam, is niemand van hen aangesloten op het elektriciteitsnet.

Ze hebben toch één geluk: ze kunnen hun kinderen naar een van de Junior Farmer Field and Life Schools sturen die door de Provinciale Unie voor Kleinschalige Boeren in Tete (UPCT), partner van fos, wordt ondersteund. Op deze school krijgen hun kinderen ook les in landbouwtechnieken en worden hen belangrijke levensvaardigheden aangeleerd. Met steun van het Energiefonds heeft UPCT nu letterlijk en figuurlijk gezorgd voor een extra lichtpuntje door de installatie van zonnepanelen in de school. Via deze duurzame energie wordt nu de hele school verlicht. De directeur van het schooltje vertelt: "Dankzij de installatie van de verlichting in de klassen, kunnen we nu starten met avondonderwijs. De volwassenen in deze gemeenschap hebben overdag te veel werk op hun velden om onderwijs te kunnen volgen. Nu zullen we starten met vier klassen van telkens 20 volwassenen die in de avonden les komen volgen".

Er werd op de schoolgronden ook een watersysteem geïnstalleerd. De manuele waterpomp werd vervangen door een elektrische pomp aangedreven op zonne-energie en het water wordt opgeslagen in een tank met een inhoud van 5000 liter. Op die manier hoeven de kinderen de zware handpomp niet langer te bedienen om wat te drinken of

om de groentetuin in de schooltuin te irrigeren. Er is nu permanente toegang tot proper drinkwater vlakbij de klassen. Op het groenteveldje wordt het water tot bij de irrigatiegreppels geleid. Er werd ook een kraantje geïnstalleerd aan de rand van het schoolterrein, waar de bevolking van de gemeenschap water kan halen.

Zo'n 300 km verderop heeft UPCT duurzame energie geïntroduceerd in de Carata gemeenschap. Ook hier ondersteunt de boerenunie samen met fos een Junior Farmer Field and Life School, die via de installatie van zonne-energie werd voorzien van verlichting. Hier zal bovendien met avondlessen voor volwassenen worden gestart. Als tweede toepassing werd er in deze gemeenschap voor gekozen om de gezondheidspost te voorzien van verlichting en van een koelkast. Door de verlichting kan de verpleger nu ook 's avonds en, als het nodig is, 's nachts consultaties doen. In de koelkast zullen eindelijk de medicijnen en vaccins worden bewaard die hier anders niet voorradig konden zijn. "Deze investeringen geven de gezondheidspost een nieuw elan", vertelt de plaatselijke verpleger. "De lokale overheid die verantwoordelijk is voor deze gemeenschap in Carata heeft beloofd om een extra verpleger naar deze post te sturen. En samen met de gemeenschapsleden hebben we beslist om de omliggende gebouwen, die nu in slechte staat verkeren, herop te bouwen zodat er ziekenzalen geïnstalleerd kunnen worden". De heropleving van de gezondheidspost is belangrijk. In dit deel van de wereld bestaat er slechts één gezondheidsfaciliteit per 13.400 mensen, is er slechts één hospitaalbed per 1900 patiënten en er is slechts één professionele zorgverlener per 3.300 inwoners van het district. De gezondheidspost is dus voor veel mensen de belangrijkste verlener van gezondheidsdiensten.

Land	Ghana
Coördinatie	Vanuit Brussel
Actiezones	• Ahwia, Sui en Wiaso in Sefwi Wiaso District, Bibiani-Anhwiaso-Bekwai districten in Western Region • Wli en Hohoe in Hohoe District in Volta Region • Lambussie in Jirapa-Lambussie District, Sissala East en Sissal West in Upper West Region • Laribanga in Damongo District in Northern Region • Oyarifa in Greater Accra Region • Akim Gyadam in Eastern Region
Type Acties	• Drinkwatervoorziening en sanitair: boren en mechanisatie van waterputten, vormingen in waterbeheer, opleiding in afvalbeheer • Onderwijs: rehabilitatie van schoolgebouwen en provisie van leermiddelen, voorziening van electriciteit in klaslokalen, opleiding van leerkrachten • Voedselzekerheid: investering in varken- en parelhoenkwekerij, investering in honing productie, paddestoelen en medicinale planten
Strategische lijnen	• Toegang tot water en sanitair • Bijdrage tot betere gezondheid • Toegang tot basisonderwijs • Voedselveiligheid en inkomen • Gemeenschapsontwikkeling • Burgerparticipatie

OVERZICHT VAN DE ACTIES

DRINKWATER EN SANITAIRE VOORZIENING PROJECT 1 JAAR 2	
Partner	ICED
Doelgroepen	Boeren en landelijke bevolking in Ahwia, Wiaso en Laribanga
Sleutelementen	Watervoorziening via gemechaniseerde waterputten, installatie van waterleidingen voor de distributie, opleiding waterbeheer, opleiding in sanitaire verbeteringen, afvalinzameling en -verwerking
Budget	55.520,00 euro
Donoren	Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW), Integraal Waterbedrijf Gent
DRINKWATER EN SANITAIRE VOORZIENING PROJECT 2 JAAR 1	
Partners	ICED
Doelgroepen	Boeren en landelijke bevolking in Oyarifa en Akim Gyadam
Sleutelementen	Watervoorziening via gemechaniseerde waterputten, installatie van waterleidingen voor de distributie, opleiding waterbeheer, opleiding in sanitaire verbeteringen, afvalinzameling en -verwerking
Budget	76.000,00 euro
Donoren	Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW), Corporate Funding Program (CFP)
ONDERSTEUNING VAN BASISONDERWIJS	
Partners	ICED
Doelgroepen	Rurale bevolking van Lambussie in Jirapa-Lambussie district en in Wii
Sleutelementen	Vernieuwen en rehabilitatie van twee scholen in Lambussie, en twee scholen in Wii, voorziening van electriciteit in de klaslokalen, ter beschikking stellen van les- en leermaterialen, voorziening van water in de scholen
Budget	40.000,00 euro
Donoren	Vlaamse Overheid, Departement Onderwijs
VOEDSELZEKERHEID EN DUURZAME LANDBOUW	
Partners	ICED
Doelgroepen	500 kleine boeren in vijf districten: Sefwi Wiaso District, Bibiani-Anhwiaso-Bekwai districten, Hohoe district, Sissala East en Sissala West
Sleutelementen	Opbouw van boerenorganisaties duurzame landbouw, investering in varken -parelhoen en grascutterkwekerij, honingproductie, paddestoelen en medicinale planten
Budget	121.496,00 euro
Donoren	Voedingssector Sociaal Fonds (VIA)

ACTIES GEMEENSCHAPS- ONTWIKKELING IN GHANA

De Ghana-werking van *fos* is sinds 2004 toegespitst op gemeenschapsontwikkeling waarin verschillende thema's zoals gezondheid, onderwijs en voedselveiligheid werden opgenomen.

In 2009 is de raad van bestuur uitgebreid geïnformeerd geweest over de werking.

Na verschillende besprekingen heeft de raad van bestuur besloten om de werking in Ghana in overeenstemming te brengen met de *fos*-werking in andere regio's. *fos* sluit met ICED een 'memorandum of understanding' voor drie jaar af met daarin onder andere de volgende bepalingen:

Een beperking van het aantal projecten (tot drie tegelijkertijd), een minimaal en een maximaal budget, een thematische beperking tot waardig werk en gezondheid, de eis om in elk project elementen van organisatieversterking te steken. Deze bepalingen starten in 2010.

Drinkwatervoorziening en verbetering van hygiëne en sanitair in Laribanga, Ahwia en Wiawso Township in het noorden en westen van Ghana en drinkwatervoorziening en verbetering van de hygiëne en afvalverwerking in Oyarifa in het district Ga West in de Greater Accra Regio en Akim Gyadam in de oostelijke regio van Ghana.

fos ondersteunde in 2009 de lokale partner ICED met twee projecten voor de verbetering van watervoorziening en sanitair in Ghana in het kader van het Vlaams Partnerschap Water voor Ontwikkeling (VPWVO)³ waarmee Vlaanderen tegen 2015, zes miljoen mensen in het Zuiden (evenveel als het aantal inwoners van Vlaanderen) wil voorzien van drinkwater. *fos* realiseert deze twee projecten samen met twee andere Vlaamse partners (TMVW Integraal Waterbedrijf en VUB). Wat het tweede project betreft, was er ook een kleine bijdrage van het Corporate Fund Program (CFP).

Het eerste project heeft als doelstelling 3.500 rurale bevolking in Ahwia en Laribanga te voorzien van drinkbaar water. Het project treft ook onrechtreeks 6000 begunstigen. Het tweede luik van dit project werkt op het verbeteren van hygiëne en sanitair in Wiawso stad en beoogt 7.500 mensen als de rechtreeks begunstigen. Onrechtreeks kunnen 13.500 mensen van het project genieten op sanitair gebied.

Het tweede project heeft als doelstelling 11.500 inwoners en 2000 leerlingen van Oyarifa en Akim Gyadam gemeenschappen te voorzien van drinkwater en een verbeterd sanitair. Dit moet leiden tot een daling van het aantal ziekten veroorzaakt door onveilig drinkwater en sanitair.

³ Het VPWVO vormt een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse overheid, Vlaamse ngo's, bedrijven uit de watersector en onderwijsinstellingen.

DRINKWATERVOORZIENING EN VERBETERING VAN HYGIËNE EN SANITAIR IN LARIBANGA, AHWIA EN WIAWSO TOWNSHIP IN HET NOORDEN EN WESTEN VAN GHANA.

REALISATIES IN 2009

In Laribanga en Ahwia werden in totaal vier waterputten geboord waarvan twee gemechaniseerd werden om drinkbaar water aan de gemeenschappen te leveren. De gemechaniseerde boorputten hebben gegarandeerde hoge pompcapaciteiten die ondersteund worden door een efficiënt watervoorzieningsysteem naar alle wijken in de twee gemeenschappen. Het boren van de putten gebeurde met technische steun van de Water Research Institute of the Council for Scientific Research and Industrial Research of Ghana (CSIR) en de Community Water and Sanitation Agency District Offices van beide districten. De twee overgebleven boorputten werden uitgerust met manuele pompen om de gemeenschappen van water te voorzien in geval van elektriciteitsstoringen.

Vier waterreservoirs werden in Ahwia en Laribanga aangelegd op een hoogte van 25 meter om water op te slaan voor verdeling naar alle delen van de gemeenschappen. Ter aanvulling werd een uitgebreid netwerk van PVC-leidingen geïnstalleerd om drinkbaar water van de waterreservoirs naar publieke waterkranen te leiden. Er werden in totaal 20 publieke waterkranen op 10 centrale plaatsen in de twee gemeenschappen aangelegd om de inwoners van de gemeenschappen van water te voorzien. De plaatsbepaling van de aftapputten gebeurde met actieve inbreng van de gemeenschapsleiders en verenigingen uit de gemeenschappen. De centrale plaatsen zijn gemeentelijke ontmoetingsplaatsen, markten en scholen.

Een water- en afvalbeheersteam (WATSAN) dat tien leden telt, werd in Laribanga en Ahwia gevormd en

opgeleid door het Water Research Institute en de Directies van de Waterbedrijven van het district. De WATSAN-leden zijn in staat om het watervoorzieningsysteem op dagelijkse basis te controleren en te beheren en ook om de technische aspecten van het systeem onder de knie te hebben (meer bepaald het ontdekken van fouten/lekken, het water in een regelmatig tempo te laten oppompen, regelmatig onderhoud van het systeem).

Verbetering van de hygiëne en afvalverwerking in de stad Wiawso werd ook ondernomen via vormingen en bewustmaking. ICED organiseerde in samenwerking met Zoomlion een oefening in sensibiliseren en schoonmaak van één dag om de stad te reinigen en verstopte afvoerpijpen en goten te ontstoppen. Ongeveer 100 studenten van de hogere middelbare school en van de Wiawso Health Training School namen deel aan het programma. Verschillende delen van de stad die een serieuze bedreiging voor de gezondheid vormden, werden schoongemaakt en de verstopte afvoeren werden er ontstopt.

Daarnaast werd een totaal van 50 afvalcontainers aangeboden aan de districtraad van Sefwi Wiawso. De containers werden geïnstalleerd op strategische plaatsen in Wiawso en Dwenenase. De levering van de containers heeft een goede cultuur van afvalverwerking en faciliteiten van afvalinzameling in de stad aangemoedigd.

EVALUATIE

Een externe evaluatie van dit project werd uitgevoerd in juli 2009. De evaluatie werd uitgevoerd door Prof. Dr. Luc Hens van de Vrije Universiteit van Brussel (VUB) en Dr. Stephen Dapaah als plaatselijk consultant. Een samenvatting van het verslag werd in het Nederlands vertaald en het volledige rapport (in het Engels) is verkrijgbaar bij **fos**.

DRINKWATERVOORZIENING EN VERBETERING VAN DE HYGIËNE EN AFVALVERWERKING IN OYARIFA IN HET DISTRICT GA WEST IN DE GREATER ACCRA REGIO EN AKIM GYADAM IN DE OOSTELIJKE REGIO VAN GHANA

REALISATIES IN 2009

In 2009 heeft men in de eerste fase zich toegelegd op de watervoorziening in het dorp Oyarifa. Men heeft één waterput geboord en gemechaniseerd. Op advies van het Water Research Institute of the Council for Scientific and Industrial Research of Ghana (CSIR) en de districtraad werd een bestaande kapotte manuele waterpomp gerepareerd en een nieuwe sterke handpomp geïnstalleerd (in plaats van een tweede put te boren). De manuele pomp zal de bevolking helpen als er geen elektriciteit is.

Ongeveer vier kilometer waterleidingen werden aangelegd in de gemeenschap. Een waterreservoir van 12.600 liter werd gemonteerd. Zes waterkranen op drie verschillende plaatsen (twee scholen en op de marktplaats) zijn geïnstalleerd.

Men ondernam ook een studie over de kwaliteit van het milieu, en de sanitaire- en hygiënesituatie van de Oyarifa Gemeenschap. Deze zijn gedocumenteerd en in beleidsdocumenten uitgewerkt voor de overheids-districtsraad. Men zal tijdens het 2de en 3de kwartaal van 2010 sensibilisering-, vormings- en capaciteitsopbouwmodules organiseren voor de leiders van de gemeenschappen en voor diverse groepen zoals marktvrouwen en restaurantuitbaters.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

Het volledig gemechaniseerde watervoorzieningssysteem voor de gemeenschappen Laribanga en Ahwia is voltooid en in gebruik genomen. 20 publieke waterkranen zijn voorzien op ontmoetingsplaatsen, scholen en marktcentra in de twee gemeenschappen. Het project werd volledig uitgevoerd volgens plan. De 3.500 inwoners kunnen genieten van drinkbaar water dat verdeeld wordt naar strategische plaatsen in de gemeenschappen zoals markten en publieke ontmoetingsplaatsen. Water comités (WATSAN) zijn gevormd, opgeleid en zijn operationeel in de twee gemeenschappen. Zij zorgen voor het onderhoud en de duurzaamheid van de watervoorziening. 60 gemeenschapsleiders werden opgeleid in hygiëne,

sanitair en afvalbeheer. Afvalcontainers werden geplaatst in de gemeenschappen. Zij worden geëengeerd door een afvalverwerkingsbedrijf geëngageerd door de districtraad. De sanitaire omstandigheden in Wiawso-stad zijn aanzienlijk verbeterd tengevolge van de afvalcontainers in de gemeenschap en de permanente sensibiliseringsprogramma's. Hierdoor namen de toeristische activiteiten toe omwille van een vlotte toegang tot drinkbaar water voor toeristen en touroperators in beide gemeenschappen. Een implementatieverslag is ook ingediend en goedgekeurd door de ministerie en VPWVO.

De watervoorziening in Oyarifa is volledig voltooid en de gemeenschap geniet nu al van drinkbaar water. 7.500 mensen zijn rechtstreeks begunstigen als inwoners en 5.500 potentiële bezoekers van het dorp zijn indirect bediend. In 2010 gaat men in de tweede gemeenschap Akim Gyadam werken. De eerste stappen voor de watervoorziening in Akim Gyadam zijn al gezet. **fos** en ICED ondernamen een missie (op 28 juli 2009) naar de gemeenschap voor de nodige sensibilisatie en voorbereiding van de uitvoeringsfase van het project. De inwoners van Akim Gyadam zullen tegen eind april 2010 ook van drinkbaar water kunnen genieten. De officiële inwijdingen in de twee gemeenschappen zullen gebeuren tijdens een monitoringsbezoek naar Ghana in juli 2010. In september 2010 zal een externe evaluatie uitgevoerd worden en het eindverslag zal tegen einde november bij VPWVO ingediend worden.

De partnerorganisatie ICED gaat een nieuw en gelijkwaardig project opzetten voor twee nieuwe gemeenschappen in 2010. Men hoopt om dit nieuwe project te koppelen aan een EU-cofinanciering en hiermee het geografische bereik (aantal gemeenschappen) uit te breiden.

ONDERSTEUNING VAN BASISONDERWIJS IN GHANA

Met de financiering van de Vlaamse Overheid, Ministerie van Onderwijs en Vorming, ondersteunt **fos** twee onderwijsprojecten in Ghana:

- Ondersteuning van basisonderwijs in Sui (Sefwi Wiawso district) en Wli gemeenschappen (Hohoe district)
- Ondersteuning van basisonderwijs in Lambussie in de Upper West Region.

Beide projecten bestaan concreet uit het vernieuwen van klaslokalen, het aanbrengen van elektriciteitsvoorziening, het ter beschikking stellen van drinkwater in de scholen (link met het waterproject in Ghana), de vaardigheden van de leerkrachten versterken door het aanbieden van leer- en studiemateriaal en vormingen geven aan de leerkrachten en directeurs met betrekking tot schoolbeheer.

REALISATIES IN 2009

Het jaar 2009 was het derde en laatste jaar van het project in de gemeente van Wli en Sui en voor de gemeente Lambussie was het project de tweede jaar van drie.

Voor het laatste jaar van het project in Wli en Sui werd de renovatie van de lagere school Agorviefie van Wli in het district Hohoe uitgevoerd. De opknopbeurt bestond uit het bepleisteren van de vloeren en muren van zes klaslokalen. De veranda van het schoolblok die tot op heden met zand in plaats van met beton was opgevuld, werd vernieuwd en is nu sterker en veiliger om door de schoolkinderen gebruikt te worden. Het schoolgebouw was oorspronkelijk gebouwd met ongecementeerde vloeren en lage niet-bepleisterde muren in de zes klaslokalen.

Om de capaciteit van de leraren betreffende het management van basisscholen en hygiëne te verbeteren, werd een cursus capaciteitsopbouw van vijf dagen georganiseerd voor de leraren van de vier betrokken scholen in Sui en Wli in het kader van het project met als thema 'Verbeteren schoolmanagement, hygiëne en sanitaire voorzieningen' in Accra van 10 tot 14 augustus 2009. Deze cursus capaciteitsopbouw bereikte 20 deelnemers uit de vier basisscholen. De cursus had tot doel het verdiepen van de kennis van de leraren inzake efficiënt beheer van de schoolmiddelen, het verbeteren van de relaties tussen leraren, leerlingen en ouders, het

verbeteren van de hygiëne en sanitaire voorzieningen in de scholen. De cursus behandelde thema's zoals succes in het omgaan met moeilijk handelbare kinderen, ouders en leraren; didactische planning en management; mobiliseren en beheren van didactische middelen en verbeteren van de hygiëne en sanitaire voorzieningen in basisscholen. De onderwerpen werden uitgediept door zes specialisten van de University of Cape Coast (UCC), University of Education, Winneba (UEW), University of Ghana (UG), Ghana Institute for Management and Public Administration (GIMPA) en ICED.

In de gemeente Lambussie werden de volgende activiteiten uitgevoerd: De renovatie van Piina Primary schoolgebouw van zes klaslokalen en een directeursbureau. Dit betreft het bepleisteren en schilderen van de binnen- en buitenkant van het gebouw, het cementeren van de vloer, schilderen van het gebouw, installatie van deuren en vensters en de bekabeling voor elektriciteitsvoorziening. De elektriciteit moet nog aangesloten worden. Bovendien werd er les- en leermaterialen ter beschikking gesteld.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

Het opknappen van de gebouwen van vier basisscholen in Sui in het district Sefwi Wiawso en Wli in het district Hohoe zijn voltooid. Er is een opmerkelijke verbetering van de leer- en onderwijsomgeving voor 1200 schoolkinderen en leraren in Sui en Wli. Verbeterd les- en didactisch materiaal zijn voorzien in Sui en Wli. Meer kinderen van schoolrijpe leeftijd krijgen toegang tot het onderwijs. Er is ook opmerkelijke verbetering van de hygiëne en sanitaire voorzieningen in de vier basisscholen via het water project met VPWvO en een drastische vermindering van de ziekteprevalentie te wijten aan vervuild water en hierdoor een verbetering van de gezondheid van meer 650 schoolkinderen. Het project is volledig uitgevoerd volgens plan en een eindverslag werd gemaakt, ingediend en goedgekeurd door het Ministerie.

Wat het project in Lambussie betreft, is er nog een derde en laatste jaar voor de uitvoering. Tijdens het laatste jaar van het project gaat men opknopbeurten voor lokalen, veranda en schoolgebouwen van Karni Junior High school uitvoeren. De vier scholen moeten ook aangesloten worden op elektriciteitsvoorziening. Men zal ook les- en leermaterialen ter beschikking stellen en de leerkrachten en directeurs zullen gevormd worden.

VOEDSELZEKERHEID EN DUURZAME LANDBOUW IN GHANA

Met de financiering van het Sociaal fonds van de Voedingsector, is een voedselzekerheidsproject gestart in 2008 voor een periode van vier jaar. De periode september 2009-augustus 2010 is het tweede jaar van dit project. Het project voorziet in de productie van honing, paddestoelen en grascutter (*Thryonomys swinderianus*). Verder wil het project 525 boeren bereiken en uitbreiden naar drie nieuwe districten. Het kweken van struisvogels en slakken is vervangen door kweken van parelhoen (*Numida Meleagris*) in de twee noordelijk districten en ook varkensteelt. Twee nieuwe centra voor kwekerij/fokken en demonstratie zijn voorzien, productie van medicinale planten en de verwerking daarvan. De begunstigde gemeenschappen zijn: Sefwi Wiaso (Sefwi Wiawso District) + Wli (Hohoe District), Bibiani-Anhwiaso-Bekwai District, Sissala East District en Sissala West District. Sissala East District en Sissala West District liggen in het noorden van Ghana en zijn volgens alle statistieken twee van de vijf armste regio's van Ghana.

REALISATIES IN 2009

De opbouw van de twee centra voor kwekerij/fokken en demonstratie van parelhoen en varkens is voltooid en in werking genomen. Van het totaal van 2040 één dag oude parelhoenders, dat ingevoerd werden in 2008 van België naar Ghana worden er samen 120 lokale soorten gekweekt. 25 boeren kregen elk tien parelhoenen om zelf te gaan kweken. Tegen het einde van 2009 hebben die 25 boeren samen 1224 vogels in voorraad na dat zij er meer dan 200 hebben verkocht. Er zijn nog 811 vogels in de twee centra voor verdere distributie aan nieuwe boeren. De lokale broeimachines zijn ook in 2009 in werking genomen. De 50 varkens die in 2008 aan de varkensboeren werden gegeven, zijn ook gegroeid tot 425. De twee centra hebben nog 15 varkens in stock voor verdere productie en distributie aan boeren. ICED

betreft de technische afdeling van de Universiteit van Ontwikkelingsstudies (UDS) in Wa voor verdere vormingen en technische bijstand. Vormingssessies werden georganiseerd voor nieuwe boerengroepen die tijdens het tweede jaar stock gaan krijgen.

EVOLUTIES EN BIJSTURINGEN

Een delegatie van **fos** (algemeen secretaris, een lid van de raad van bestuur en de dossierbeheerder voor Ghana) ondernam een monitoringsbezoek naar Ghana in juli 2009 en brachten bezoek aan onder andere deze landbouwprojecten. Na het bezoek besprak **fos** de volgende bevindingen en suggesties met de partner organisatie ICED:

- De delegatie vond een hoog enthousiasme bij de boeren en dat was positief.
- ICED heeft een inspanning gedaan om de lokale landbouwbeleidmakers -en uitvoerders in dit project te betrekken
- Er was meer monitoring en opvolging vanuit ICED dan tijdens het eerste project.
- De invoer van parelhoenkuikens vanuit België werd afgeraden. Het kan niet herhaald worden omwille van het vervoer over een lange weg afstand tussen Accra en de twee districten in het noorden (meer dan 600 kilometer) van het land. Het verlies was te groot. Vandaar dat er de nadruk wordt gelegd op het zelf uitbroeden in de twee centra.
- ICED moet trachten de voeding zowel voor de varkens en de parelhoenders op het projectterrein te kopen of zelf te maken in plaats van vanuit de hoofdstad Accra te bevoorraden.
- **fos** had vragen bij de local ownership en duurzaamheid bij het parelhoenproject.
- ICED beloofde om aandacht te schenken aan de opmerkingen en aanbevelingen.

FOCUS

PROFIEL VAN PARTNER ICED

Na een evaluatiebezoek van een *fos* delegatie in de zomer van 2009 sloot *fos* een nieuw samenwerkingsakkoord - Memorandum of Understanding (MoU) - met de Ghanees lokale organisatie International Centre for Enterprises and Sustainable Development (ICED).

Naar aanleiding van dit nieuwe samenwerkingsakkoord, vroegen wij aan de Algemene Directeur Prof Emmanuel Boon om ICED voor te stellen. Professor Boon is werkzaam bij de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en kent ook België goed. De werking van het centrum ICED is zeer divers en de voorbije vier jaren zijn projecten gefinancierd op het vlak van onderwijs, gezondheid (water, hygiëne en sanitair), duurzame landbouw, voedselzekerheid en milieubeheer.

Één van de afspraken in het nieuwe MoU is dat ICED met de *fos* middelen zich meer zal toelagen op de twee thema's van *fos*: recht op gezondheid en recht op waardig werk. Bovendien zal in de aanpak van ICED meer de nadruk komen op organisatieversterking van partners en begunstigden.

ICED werd in 1993 opgericht in Ghana. De organisatie heeft haar kantoor in East-Legon in Accra, in het Noorden van Ghana. ICED heeft momenteel 21 medewerkers en is actief in zes (van de tien) provincies in Ghana. De core taken van ICED zijn fundamenteel en toegepast onderzoek, opleidingen en capaciteitsopbouw, projectbeheer, consultancy en begeleiding.

Profesoor Boon – directeur van ICED - is zeer verheugd dat duidelijkheid werd geschept over de samenwerking met *fos*. "Wij zijn zich er ons van bewust dat het aantal projecten de voorbije jaren op een snel tempo is gegroeid. Dat gaf reden tot vragen binnen *fos* waardoor ICED heeft geleefd in een onzekere situatie. Nu alles duidelijk is voor beide partners, hopen wij dat een vruchtbare samenwerking mogelijk wordt en dat er op deze manier een win-win situatie kan gecreëerd worden."

Men kan meer informatie over ICED vinden op www.icedghana.com
www.vub.ac.be/MEKO/iced

Land	Palestina
Coördinatie	Geen landenkantoor of steunpunt Rechtstreekse partneropvolging vanuit Brussel
Actiezones	Westelijke Jordaanoever
Type Acties	• Versterken van syndicale organisaties • Betrekken van werkende vrouwen in syndicaal werk
Strategische lijnen	Capaciteitsopbouw van vakbonden

PALESTINA
OVERZICHT VAN DE ACTIES

WAARDIG WERK IN PALESTINA	
Partners	Democracy and Workers' Right Centre - DRWC Palestinian Working Women Society for Development - PWWSD De petrochemische sector binnen de Palestinian General Federation of Trade Unions - PGFTU
Doelgroepen	Palestijnse arbeiders die werken in Palestina en Israël, en hun vertegenwoordigers in arbeiderscomité's en vakbonden. Binnen de doelgroep wordt specifieke aandacht geschonken aan vorming en syndicalisatie van vrouwen.
Sleutelementen	Democratisering vakbonden Organisatieversterking vakbonden
Budget	235.992,39 euro
Donoren	DGOS, AC (Algemene Centrale), Provincie Antwerpen, 11.11.11
Budget	121.496,00 euro
Donoren	Voedingssector Sociaal Fonds (VIA)

ACTIES WAARDIG WERK IN PALESTINA TOEGELICHT

DE VERSTERKING VAN DE WERKNEMERSCOMITES EN VAKBONDEN IN DE PALESTIJNSE GEBIEDEN

In het kader van haar waardig werk programma ondersteunt *fos* de uitbouw van een representatieve en democratische vakbeweging die opkomt voor de arbeidsrechten van haar leden in de Palestijnse Gebieden. De partners van *fos* zijn DWRC en PWWSD, twee ngo's die arbeiders en vakbonden vormen en begeleiden. Daarnaast steunt *fos* de Petrochemische Vakbond van de Palestijnse confederatie PGFTU.

BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN

Het aanhoudende conflict in de regio zorgt ervoor dat de Palestijnen blijven verlangen naar vrede, vrijheid en een waardig leven. Sinds het interne conflict tussen Hamas en Fatah in 2007 heerst er een verdeeldheid binnen het Palestijns politieke bestuur. Hamas bestuurt de Gazastrook en Fatah voert het bestuur over de Westelijke Jordaanoever. De Palestinian Legislative Council, het wetgevend orgaan, functioneert nog steeds niet als een volwaardige democratische parlement. Israël maakt gebruik van deze verdeeldheid en de internationale tolerantie om zijn expansiepolitiek voort te zetten door nog meer nederzettingen met muren en checkpoints te bouwen in de Palestijnse Gebieden. Hiermee wordt het dagelijks leven en de economische ontwikkeling ernstig belemmerd.

In Palestina spelen de vakbonden en arbeidsorganisaties een belangrijke rol in het garanderen van de arbeidsrechten. Ze zijn een belangrijke actor bij de opbouw van een stabiele werkomgeving.

De afgelopen jaren heeft de samenwerking tussen *fos* en PWWSD zich specifiek gericht op het opstarten van twee vakbonden in de sectoren van kinderopvang (kindergarten) en schoonheidssalons (beautification centres). PWWSD heeft goed werk geleverd in het bereiken en sensibiliseren van deze vrouwen en heeft de oprichting van comités en bonden van nabij opgevolgd. Bij de verdere vorming van deze vrouwen in het leiden en organiseren van een vakbond, deed PWWSD in toenemende mate beroep op DWRC. Deze ngo - en partner van *fos* - richt zich specifiek op het ondersteunen en organisatorisch versterken van vakbonden. In overleg met PWWSD werd een exitstrategie besproken waarbij de twee bonden

na 2009 verder opgevolgd en begeleid zullen worden door DWRC en de federatie van onafhankelijke vakbonden (FIUP).

DWRC richtte zich in 2008 op de verdere uitbouw van de Federation of Independent Unions of Palestine (FIUP), die in 2007 werd opgericht. In 2008 sloten drie bestaande werknemerscomités zich aan bij FIUP, waardoor de federatie groeide van 13 tot 16 vakbonden, verspreid over verschillende sectoren. Buiten deze federatie werd een nieuwe vakbond in de private gezondheidssector opgericht onder de monitoring van DWRC. In 2009 sloot deze vakbond zich aan bij FIUP. Vandaag telt de federatie 17 vakbonden.

De petrochemische sector binnen PGFTU kende een uitbouw van vijf naar acht lokale vakbonden. Deze zijn de petrochemische vakbonden in Nablus, Jenin, Tubas, Tulkarm, Qualqilya, Jericho, Hebron en Salfit. Daarnaast is er een voorbereidende werknemerscomité in Hebron. In Ramallah is er een proces aan de gang om een voorbereidend comité op te zetten. Het voorbereidende comité van Bethlehem opgericht in 2008 is niet meer actief geweest in 2009. In Jeruzalem werden de eerste verkennende gesprekken gehouden.

Door elk van de *fos*-partners werd rechtstreeks bemiddeld met de werkgevers. Zowel DWRC, PGFTU als PWWSD verleende collectieve consultaties aan werknemers. Deze laatste legt ook de nadruk op onderhandelings technieken tijdens zijn vormingen en trainingen.

REALISATIES EN EVOLUTIES

De Palestijnse arbeidswet kwam reeds tot stand in 2000, maar zij blijft tot op heden beperkt en onvolledig. Doorheen het jaar 2008 lag het wetgevende orgaan, de Palestinian Legislative Council, stil door de interne verdeeldheid. Er werd geconstateerd dat de arbeidswetten niet werden nageleefd gedurende het jaar 2009. Dit zorgde alvast voor veel kritiek van de vakbonden en IAO. Het Ministerie van Arbeid heeft wel bekend gemaakt dat er in 2010 een nieuwe arbeidswet van kracht zal gaan. Ook wordt er nadruk gelegd op tripartiete en sociale overleg tussen de partners. Er zijn wel relaties tussen de verschillende partijen, maar er is nood aan een meer systematisch en geïnstitutionaliseerd en permanent mechanisme. Dankzij een nieuwe wetgeving zou hierin verandering komen.

Een positieve evolutie is de ziekteverzekering die ingevoerd wordt vanaf 2010. Dit programma vervangt zijn voorganger, de "Al Aqsa" of "Arafat" verzekering, die een korte levensduur had. De nieuwe ziekteverzekering zal van toepassing zijn voor werkloze Palestijnen die aangesloten zijn bij een vakbond. Het nieuwe programma wordt algemeen positief onthaald door de vakbonden. (zie focus)

Ondertussen blijven *fos*-partners hun expertise opbouwen betreffende de uitvoering en uitbreiding van de bestaande arbeidswetgeving en wordt mede door hen de dialoog hier rond levendig gehouden. Er wordt ook veel aandacht besteed aan lobbywerk. De vakbonden behouden een belangrijke maatschappelijke rol, echter zonder dat dit zich vertaalt in tastbare veranderingen binnen het wettelijk kader.

In 2008 werden de activiteiten van de verschillende *fos*-partners sterk gehinderd door de beperkingen in bewegingsvrijheid die de Israëlische bezetter de Palestijnse bevolking oplegt. Als gevolg blijft bij bijeenkomsten, zoals vormingen en vergaderingen altijd het risico bestaan dat de opkomst plots zeer laag is, en de bijeenkomst naar een latere datum moet verplaatst worden. In 2009 vormde dit nog steeds een probleem voor de Palestijnse arbeiders, maar er is wel een versoepeling voelbaar. Dit maakt dat bijeenkomsten tussen de verschillende regionale vakbonden ook beter verlopen zijn.

De Noord-Zuid solidariteit is in het geval van de werking in Palestina van groot belang gebleven. De Noord-Zuid relaties vertalen zich concreet in de solidariteitsrelatie tussen de Palestijnse vakbond PGFTU en de Belgische Algemene Centrale (AC/CG) van ABVV. Einde 2009 waren er dankzij de facilitatie van *fos* voor het eerst ook contacten tussen de nieuwe nationale vakbondsfederatie FIUP en een Belgische delegatie. Het internationale bezoek van AC/CG was ook een evaluatiemoment van zowel het Noord-Zuid partnerschap tussen beide vakbonden, alsook van de ondersteuning door *fos* aan PGFTU Petrochemie. Op

basis van de bevindingen en aanbevelingen van deze tussentijdse evaluatie zal in het voorjaar 2010 een nieuw programma 2011-2013 worden opgemaakt.

De komst van een internationale (vakbonds)delegatie geeft partners de kans om een extra overleg af te dwingen met de lokale en nationale overheden. Zo waren er gedurende het bezoek van de AC/CG delegatie samen met *fos* een onderhoud met de gouverneurs van Hebron en Qalqilia. Tenslotte was er een kort onderhoud met de Palestijnse Minister van Arbeid, waarbij er de vragen van de vakbond met de ziekteverzekering voor werklozen, alsook de voorstellen voor een nieuwe arbeidswetgeving werden aangekaart.

F O C U S

NIEUW GEZONDHEIDSPROGRAMMA IN PALESTINA

De vakbonden in de Palestijnse gebieden verwelkomen met open armen het nieuwe gezondheidsprogramma voor werklozen dat het Palestijns Ministerie van Arbeid recent goedkeurde. Maar liefst 22,5 procent van de Palestijnen in de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook zijn werkloos.

Het nieuwe programma vervangt zijn voorganger, de Arafat Verzekering. Deze werd ingevoerd na de laatste Intifada, ook wel de Al Aqsa-opstand genoemd.

Door de komst van dit programma sluiten arbeiders zich sneller aan bij een vakbond. Mohammed Hazzam, secretaris van fos-partner PGFTU, merkt een duidelijke stijging van het aantal nieuwe lidmaatschappen in de afgelopen maanden. Deze stijgende trend is zowel voelbaar in de petrochemische sector - waar fos en de Algemene Centrale van het ABVV samenwerken - alsook in andere sectoren. Op twee maanden tijd hebben 1630 werkloze arbeiders, in de regio Nabloes, de goedkeuring van het Ministerie van Arbeid gekregen om te genieten van de gezondheidsverzekering.

Elk werkloze Palestijn die aangesloten is bij een vakbond en een bijdrage levert, valt onder het programma. Maar de vakbonden melden een zwak punt. Vrouwelijke werkloze werknemers zullen niet kunnen genieten van het programma, dat zich uitsluitend naar de mannelijke familiehoofden richt. Om dit probleem het hoofd te bieden vormde het Ministerie van Arbeid een speciale commissie om gelijke kansen te creëren.

Gezondheid en veiligheid op de werkvloer

Volgens het jaarverslag van de inspectieafdeling 'gezondheid en veiligheid' van het Ministerie van Arbeid krijgen 55 procent van de werknemers geen ziekteverzekering van de werkgever. Gedurende het jaar 2009 hebben er 444 werkongevallen plaatsgevonden. Bij deze ongevallen zijn negen werknemers overleden. In 2008 lagen de cijfers met 398 ongevallen iets lager.

De afdeling heeft 42 inspecteurs in dienst genomen. Over het algemeen hebben deze geen of weinig professionele ervaring. Bovendien beschikken ze niet over de nodige middelen

zoals auto's. Zonder deze middelen zijn de 60.000 werkplaatsen in de Westbank en Gaza moeilijk bereikbaar. Door deze gebreken worden meer dan 70 procent van de werkplaatsen niet gecontroleerd.

Palestijnse vakbonden, aangesloten aan de PGFTU, zijn van mening dat er meer dodelijke incidenten op werkplaatsvinden dan officieel bekend is. Volgens de vakbonden wordt het Ministerie van Arbeid niet altijd geïnformeerd over de incidenten.

De vakbond van de petrochemische werknemers werkt aan een operationeel plan om in 2010 de incidenten te inspecteren en deze te documenteren.

De vakbond zal zich baseren op rapporten van veiligheidsomstandigheden op werkvloer door veldwerkers die regelmatig werkplaatsen bezoeken en monitoringsverslagen van lokale mensenrechtenorganisaties en lokale media. Ze zal een proces van monitoring van de inspecties van werkplaatsen opzetten en de leden van het arbeiderscomité trainen over de toepassing van dit proces.

fos in Vlaanderen	
Budget	267.091,45 euro
Donoren	DGOS, Provincie Oost-Vlaanderen, Provincie West-Vlaanderen, Provincie Vlaams-Brabant, Stad Brussel, 11.11.11

{ fos IN VLAANDEREN

Als ngo van de socialistische beweging maken we een vuist tegen de structurele problemen die op mondiaal vlak armoede, ongelijkheid en onrechtvaardigheid veroorzaken. We doen dat door samen met heel veel andere organisaties in Noord en Zuid te werken aan tegenmacht zodat de armere lagen van de bevolking in het Zuiden ook beroep kunnen doen op hun politieke, sociale en economische rechten.

Onze partners in het Zuiden getuigen elke dag van de armoede waarin grote groepen van de bevolking in terecht komen.

De opbouw van die tegenmacht is voor **fos** een werk van lange adem, en dat doen we natuurlijk niet alleen. Samen met de socialistische beweging en andere ngo's trachten we hier in Vlaanderen te werken aan meer solidariteit met het Zuiden, meer engagement van mensen en organisaties om mee te werken aan het afbouwen van de onrechtvaardige Noord-Zuidverhoudingen die er bestaan. In 2009 heeft **fos** hier zeker toe bijgedragen. Nooit eerder stond het thema 'Waardig Werk' zo sterk in de kijker. Het is een echt begrip geworden. Het bewustzijn in Vlaanderen hieromtrent is heel sterk gegroeid en in onze eigen geledingen wordt de stem voor het Zuiden meer opgenomen.

Vanuit **fos** kunnen we ook stellen dat ons netwerk gegroeid is binnen de socialistische beweging. Het Noord-Zuidthema krijgt meer aandacht binnen de verschillende organisaties en het aantal contacten is gestegen. We voelen een duidelijke groei in de sensibilisering voor de ontwikkelingsproblematiek en zijn consequenties op de arme bevolking van het Zuiden. De mensen die wij bereiken zijn personen die zich organiseren omwille van hun persoonlijke keuzes op het werk, in de politiek, in de maatschappij of in hun vrije tijd. Vaak is de Noord-Zuidproblematiek hun eerste bezorgdheid niet. Toch hebben wij de kans om ons naar hen te richten en hen te motiveren tot internationale solidariteit.

In 2009 was ABVV een actieve partner in de Waardig Werk campagne. Dit komt niet zomaar tot stand, maar door nauwe samenwerking in de voorgaande jaren. ABVV heeft steeds al veel aandacht besteed aan internationale werking, en op internationale fora zetten zij het thema Waardig Werk dan ook hoog op de agenda. Dit heeft ervoor gezorgd dat zij een belangrijke partner waren in de campagnecoalitie voor Waardig Werk. Op Europees niveau is er in 2008 een verklaring van de IAO over sociale rechtvaardigheid voor een rechtvaardige globalisering geweest. Dit heeft de agenda voor waardig werk officieel en gedetailleerd gedefinieerd en stelt methoden en instrumenten vast om waardig werk daadwerkelijk en op geïntegreerde wijze te bevorderen op nationaal,

regionaal en internationaal vlak. Die verklaring legt verbanden met andere domeinen zoals bilaterale en multilaterale handelsakkoorden, ontwikkelingssamenwerking alsook met actoren uit het middenveld. Ze herbevestigt het belang van de ratificatie en de toepassing van internationale arbeidsconventies en vraagt nieuwe inspanningen ter zake. Tot slot versterkt ze de positie van de IAO tegenover de internationale financiële instellingen, de WHO (Wereld HandelsOrganisatie) en de VN-familie. Met succes, want zowel op de bijeenkomst van de WHO te Washington als op de G20 te Pittsburg was de IAO – onder meer in de persoon van ABVV voorzitter Rudy De Leeuw – aanwezig.

In juni 2009 kwam – in de schoot van de IAO – het Global Jobs Pact tot stand: het enige internationale beleidskader dat gebaseerd is op lessen uit het verleden en dat werd aangenomen op een tripartiete conferentie. Dit Global Jobs Pact promoot een productief economisch herstel, gebaseerd op productieve investeringen, creatie van jobs en sociale bescherming, rechten op het werk en sociale dialoog. De functie van de IAO is signaleren welk soort beleid noodzakelijk is. Toch kunnen we stellen dat het Global Jobs Pact er pas is kunnen komen door de sterke campagne “Decent work for a decent life”, waarbinnen onze Waardig Werk-campagne zich situeert. De internationale koepels die deze campagne onderbouwen zijn: IVV, EVV, Solidar (waar **fos** lid van is), Social Alert en Global Progressive Forum. De internationale organisaties zoals IMF en WB en de EU worden verondersteld een politiek coherent beleid te voeren volgens de normen van de IAO. De Waardig Werk-agenda en Global Jobs Pact werden bevestigd door de ECOSOC van de VN en dan door de G20 in Pittsburgh.

Ook wat het recht op gezondheid betreft, is het zo dat ons werk van sensibilisering en vorming vruchten afwerpt. Meer mensen binnen de Socialistische Mutualiteit zijn bewust van het feit dat het er niet alleen om gaat om ervoor te zorgen dat de gezondheidszorg in ons land voldoende en goed is, maar ook dat dit recht op gezondheid wereldwijd gerespecteerd wordt. Dankzij onze goede samenwerking met de Socialistische Mutualiteiten, kunnen we ook gebruikmaken van hun expertise. Samen zijn we aanwezig op verschillende overlegplatforms: Because Health, het Platform Gezondheid en Solidariteit, Masmut (een forum waar alle Belgische expertise rond toegankelijkheid van gezondheid in het Zuiden bij elkaar zit en die samen ijveren voor een betere en meer toegankelijke gezondheidszorg).

PARTNERSCHAPPEN

In 2009 bouwden we de bestaande partnerschappen verder uit. Partnerschappen zijn immers van lange adem. Het is een band dat ontstaat, groeit en waaraan vorm gegeven wordt. Voor **fos** in Vlaanderen zijn de partnerschappen heel erg belangrijk, omdat zij het verhaal van de ongelijkheid tussen Noord en Zuid, het verhaal van de onrechtvaardige wereldhandel, internationale instanties, ongelijke kansen en structurele problemen een gezicht geven.

Met de verschillende partnerschappen streven we naar een verbondenheid tussen doelgroepen die hetzelfde nastreven. Wanneer beiden zich realiseren dat ze met gelijkaardige problemen te maken hebben of slachtoffer zijn van dezelfde internationale machtsverhoudingen, zien ze elkaar niet als concurrenten, maar als medestanders. Na de verbondenheid groeit dan de solidariteit. Dat gebeurt als organisaties elkaar zo goed kennen dat ze weten dat ze altijd kunnen rekenen op de steun en het vertrouwen van de ander.

De partnerschappen kunnen onderling erg verschillen, dit is toch het gemeenschappelijke doel dat ze allen nastreven. Ook in 2009 hebben we hard gewerkt om dit te bereiken. Heel wat activiteiten werden opgezet voor zowel de leden als de personeelsleden; **fos**sessies, vormingen, uitwisselingen, het uitwisselen van nieuwsbrieven, solidariteitsmaaltijden, en tal van ludieke activiteiten.

In het kader hiernaast geven we een totaaloverzicht van de partnerschappen. Daarnaast staan we stil bij twee partnerschappen waarvoor 2009 een bijzonder jaar was.

Organisatie	Land en partner	Onstaan	Activiteiten
ACOD	Peru: FENTAP	2008	E-nieuwsbrieven Publicaties en aankondiging nieuwsbrieven Muurkrant in de gebouwen Infosessies
ABVV West-Vlaanderen	Nicaragua: Frente Nacional de Trabajadores (FNT) Peru: Confederacion General de Trabajadores del Perú Cuba: Sntil	Vorig programma	Commissie internationale samenwerking Aanmaak brochure 'Let's Work! Together!' 1 mei - Kortrijk Dag van de Internationale Solidariteit Internationale vormingsweek Interactieve stand op activiteiten Vormingspakket: "Waardig Werk Wereldwijd!" Uitwisseling
De Voorzorg Antwerpen	Peru: Junta Nacional del Café (JNC)	2008	Infomomenten Realisatie en opening voor de Algemene Vergadering van de reizende fototentoonstelling in de loketten Interactieve stand op Santé Locale Publicaties en aankondigingen aan het personeel Vorbereiding 2010
De Voorzorg Limburg	Mozambique: Ucama	Vorig programma	Interactieve stand op de gezondheidsdag Verjaardagskalender Lunchactie voor personeel Vorbereiding 2010
Socialistische Mutualiteit van Brabant (FSMB)	Ecuador: Foro Urbano	2008	Stand op 1 mei viering Brussel Vorbereidingen voor het Project 'Kunst!g' Uitwisseling van e-nieuwsbrieven Enkel publicaties Solidariteitsmaaltijden Uitwisseling Fiesta Latina
Bond Moyson Oost-Vlaanderen	Bolivia: Confederación General de Trabajadores Fabriles de Bolivia (CGTFB)	Vorig programma	Bijeenkomsten VIVA-Boliviagroep Tentoonstelling (Bar Bazar tijdens Gentse Feesten) Latinodriedaagse Fondsenwervende activiteiten (bowling, Sintfeest, S-academie opening)

VAKBONDSWERK IN NOORD EN ZUID VOOR WAARDIG WERK WERELDWIJD - ABVV WEST-VLAANDEREN

“Door vakbonden in andere landen te ondersteunen, versterken we de slagkracht van die vakbonden en leren we zelf uit hun werking en verwezenlijkingen.”

Wat eraan voorafging

In 1999, 2003 en 2007 ging een groep militanten van ABVV West-Vlaanderen op groepsreis naar Cuba. Naar de aanloop van deze reizen werden activiteiten opgezet rond internationale solidariteit. Over de jaren groeide deze groep, werd echt interprofessioneel en steeds meer activiteiten werden georganiseerd. Via een congresresolutie (2000), structurele financiering en de oprichting van de CIS (Commissie voor Internationale Solidariteit) werd dit opgenomen in de formele structuur van ABVV West-Vlaanderen.

Commissie Internationale Solidariteit (CIS)

Ook in 2009 kwam deze groep militanten zes maal samen. Op deze vergaderingen worden actuele thema's besproken, worden de projecten in Cuba, Nicaragua en Peru opgevolgd, en worden de activiteiten voorbereid. Dit alles gebeurt in een open sfeer. In de CIS is iedereen militant, zowel de bedrijfsmilitant als professionele medewerkers van het ABVV.

Uitwisseling

Elk jaar komt er wel een delegatie van één van de **fos**-partners waarmee ABVV West-Vlaanderen een speciale relatie heeft op bezoek en dan komen zij zeker naar de CIS. In mei 2009 ging er in het kader van de campagne Waardig Werk een uitwisseling door. Maritza, Angel en Fredy, drie militanten van de vakbondskoepel FNT in Nicaragua, kwamen op bezoek en namen deel aan de dag van de Internationale Solidariteit in Kortrijk, aan de syndicale vormingsweek voor militanten en aan de internationale betoging voor meer koopkracht in Brussel (op 15 mei).

Dag van de Internationale Solidariteit

In 2009 was de Dag van de Internationale Solidariteit een tweedaagse. Vrijdagavond 15 mei kwam de Nicaraguaanse delegatie voor een breed publiek uitleggen wat de strijd voor waardig werk en tegen de crisis voor de FNT en de mensen in Nicaragua betekent. Zaterdag 16 mei kregen de bezoekers van de Dag van de Internationale Solidariteit naast andere familieactiviteiten ook de kans om met onze gasten uit Nicaragua te spreken en beter kennis te maken met het land en de cultuur. Tijdens de zoektochtwedstrijd kregen de deelnemers immers vragen waarmee ze

Internationale Vormingsweek

'Vakbondswerk reikt verder dan je denkt'

Samen met een twintigtal West-Vlaamse militanten nam de delegatie ook deel aan de internationale syndicale vormingsweek. Wat is waardig werk en dan vooral in tijden van crisis? Wat betekent de crisis in Noord en Zuid op vlak van werk en vakbondsvrijheid? Hoe is het zover kunnen komen? Wat is de rol van de vakbond? Hoe zijn onze vakbonden, lokaal en (inter)nationaal, georganiseerd? Hoe zetten we waardig werk op de agenda en hoe voeren we campagne? Dit zijn de vragen die behandeld werden.

"We kunnen nog iets van hen leren" (deelnemer internationale vormingsweek)

Vormingspakket: 'Waardig Werk Wereldwijd'

In het kader van het partnerschap met ABVV West-Vlaanderen werkte **fos** een vormingspakket van een halve of een volledige dag uit: 'Waardig Werk Wereldwijd'. Deze legt aan de militanten uit hoe zij binnen de bedrijven campagne kunnen voeren, want vakbondswerk reikt verder dan de grenzen. In een globaliserende wereld waar alles meer en meer met elkaar te maken krijgt, is het van groot belang om een front te vormen en de werknemers in het Zuiden niet als concurrenten, maar als medestanders te zien. Alleen zo kunnen er internationaal resultaten geboekt worden. Met een aantal interactieve vormingstechnieken, zoals een film, actualiteitenspel, rollenspel, uitwerken van actiemodellen krijgen de militanten het verhaal van de campagne te horen. Ook bij ABVV Antwerpen en ACOD ging een medewerker **fos** de vorming geven. We boden dit vormingspakket ook binnen de andere gewesten aan, maar dan om het zelf te geven.

Op 2 december ging een 'train the trainer' door. Een medewerker van **fos** legde de vorming van naald tot draad uit aan de vormingsmedewerkers van de verschillende gewesten en werd erg enthousiast onthaald. In 2010 gaat de campagne gewoon verder. Het is een tijdloos thema. Het is de bedoeling dat de vorming in 2010 verder verspreid wordt.

VERRIJKING EN VERSTERKING VAN ORGANISATIES - FEDERATIE VAN SOCIALISTISCHE MUTUALITEITEN VAN BRABANT

Wat eraan voorafging

FSMB, de Federatie van Socialistische Mutualiteiten van Brabant, fos en Foro Urbano (Stedelijk Forum) uit Ecuador zijn in 2008 een partnerschap aangegaan voor drie jaar. In 2008 werden de eerste contacten gelegd via elektronische nieuwsbrieven en FSMB organiseerde een aantal activiteiten voor het personeel; zoals een solidariteitsmaaltijd, een presentatie, een culinaire workshop of een wijnproefavond.

Uitwisseling

In 2009 hebben FSMB en Foro Urbano deze solidariteitsrelatie verder versterkt met een uitwisseling in oktober: Sara, Patricio en Patricia, drie militanten van Foro Urbano kwam toen naar België, zodat de organisaties ook persoonlijk konden kennismaken en de mensen erachter konden leren kennen. De betrokkenen en het personeel van FSMB kregen op tal van ontmoetingsmomenten zicht op de realiteit in Ecuador en de voorstellen en acties van Foro Urbano. De Ecuadoraanse gasten van hun kant raakten wegwijs in de Belgische gezondheid en sociale zekerheid, dankzij onder meer bezoeken aan de mutualiteit zelf, aan een ziekenhuis en een opvangcentrum voor vluchtelingen.

Gedeelde zorgen

Gemeenschappelijke uitdagingen en bezorgdheden kwamen uitgebreid aan bod. Zowel FSMB als Foro Urbano werken in een stedelijke context en staan voor de uitdaging om kwetsbare en gemarginaliseerde groepen te bereiken. Foro Urbano werkt met de arme bevolking in Quito. In Brussel maakten ze kennis met wat armoede bij ons betekent en hoe daarmee omgegaan wordt. Zo bezochten ze de Free Clinic in Elsene om te zien op welke manier mensen zonder papieren toch toegang tot gezondheidszorg kunnen krijgen.

Een ander gemeenschappelijk aandachtspunt van FSMB en Foro Urbano zijn vrouwen als belangrijke doelgroep. De delegatie leerde VIVA-SVV kennen, en de gezinsplanningcentra die deel uitmaken van hun werking. En hoe zit het met vrouwen die te maken krijgen met huishoudelijk geweld? Een bezoek aan een vluchthuis stond ook op het programma. Tijdens al deze bezoeken konden de delegatieleden ook uitvoerig vertellen over de situatie in Ecuador en hun eigen objectieven en projecten.

Ontmoeting

De rode draad was de gelegenheid tot ontmoeting, met een heuse Fiesta Latina als kers op de taart: een feest met muziek, dans, kinderopvang en workshops.

[Citaat uit interview in FOSFOR 4/09]

Wat hopen jullie hier achter te laten na deze uitwisseling?

Sara Proaño: "De kracht en goesting waarmee wij strijden voor sociale rechten. We hopen ons enthousiasme door te geven voor jullie strijd voor het behoud van jullie sociale rechten. Je mag die niet loslaten, je mag niet toelaten dat er geprivatiseerd wordt en dat de solidariteit verdwijnt. Hopelijk kan ons enthousiasme jullie inspireren."

Daarnaast werden er ook nog andere activiteiten georganiseerd; elektronische nieuwsbrieven gingen heen en weer en er is ook het Kunstproject 'Kunst!g'. Dit project wil kansen geven aan jonge kunstenaars om hun werk aan het grote publiek te tonen. Deelnemende beeldend kunstenaars stellen vier werken ter beschikking die per opbod verkocht zullen worden. Dit project loopt verder in 2010 en is een van de vele manieren waarop FSMB de Ecuadoraanse kameraden onder de aandacht zal brengen en het vuur zal aanhouden.

CAMPAGNE

“Samen in actie, want werknemers zijn geen gereedschap”: onder dat motto voerde **fos** in 2009 campagne. En we deden dit niet alleen. **fos** is een van de trekkers van de Waardig Werk-campagne. Deze campagne wordt gedragen door de drie nationale vakbonden, de Vlaamse ngo's, Oxfam-Solidariteit, Wereldsolidariteit en **fos**, en de koepels van de Noord-Zuidbeweging 11.11.11 en CNCD-Opération 11.11.11. Gedurende twee jaar (najaar 2008 tot najaar 2010) leggen we de nadruk op het belang van grensoverschrijdende samenwerking tussen werknemers overal ter wereld. Met deze gemeenschappelijke campagne willen we het publiek onder meer laten inzien dat de werknemers in het Zuiden niet de concurrenten zijn van deze in het Noorden. Integendeel, willen we de misbruiken op de arbeidsmarkt een halt toe roepen, en aanklagen dat mensen met een voltijdse baan nog steeds minder dan twee dollar per dag verdienen. Hiervoor moeten we 'samen in actie komen'!

Wist je bijvoorbeeld dat meer dan de helft van alle werknemers wereldwijd zich niet kan of mag verenigen in een vakbond? En dat jaarlijks honderden mensen vermoord worden wegens hun vakbondsactiviteiten? Dit moet stoppen! Werknemers moeten de vrijheid hebben om zich te verenigen, overal ter wereld. Alleen dan kunnen ze opkomen voor een leefbaar loon en waardig arbeidsomstandigheden. De noodzaak aan vrijheid van vereniging was dan ook hét centrale thema van onze campagne gedurende het voorjaar van 2009.

Dat de vrijheid om zich te verenigen een eerste stap is naar waardig werk, blijkt uit het verhaal van Sikhula Sonke (SiSo), de Zuid-Afrikaanse partner die **fos** in deze campagne centraal stelde. De naam van deze jonge vakbond, opgericht in 2004, betekent 'wij groeien samen'. SiSo verenigt landarbeid(st)ers die werken, en vaak ook wonen, op de talloze wijngaarden en fruitplantages rond Kaapstad. Het minimumloon is onbehoorlijk laag: 86.8 euro per maand. De arbeidsomstandigheden zijn penibel: werkgevers sproeien pesticiden terwijl de arbeiders aan de slag zijn, voorzien geen beschermingskledij, drinkwater of toiletten. Slechts vijf procent van de bijna 200.000 landarbeid(st)ers in de West-Kaapprovincie is bij een vakbond aangesloten, en dat is geen toeval. De vrijheid om zich te verenigen ligt er zwaar onder vuur, getuigt Algemeen Secretaris Wendy Pekeur: "Zo was er onlangs nog een boerderij waar landarbeiders een loonsopslag beloofd werd op voorwaarde dat ze zich

zouden terugtrekken uit de vakbond. De vakbondsvertegenwoordigster weigerde de loonsverhoging. Degenen die wel op het aanbod ingingen, kwamen terug toen het om loze beloften bleek te gaan."

UNIEKE SAMENWERKING

De vakbonden, Wereldsolidariteit en **fos** lanceerden de campagne met een symbolische schafttijd voor de gebouwen van Umicore in Brussel (op 24 april 2009). Dit bedrijf was het eerste in België dat een Internationaal kaderakkoord afsloot. Een na te volgen voorbeeld voor veel andere bedrijven, vonden wij. De drie vakbondsvoorzitters gaven het startschot voor onze campagne die zowel binnen als buiten de bedrijven zou gevoerd worden.

Het unieke aan deze campagne is de nauwe samenwerking tussen ngo's en vakbonden. Zo maakte **fos**, in nauwe samenwerking met ABVV, de campagne bekend binnen de socialistische beweging op velerlei manieren (onder andere via de nieuwsbrieven en ledenbladen van de socialistische beweging), en dat miste alvast zijn resultaat niet.

“ONDERTEKEN DE ACTIEKAART!”

Met onze campagne richten we ons tot de werkgevers. We vragen hen specifiek om "de vrijheid van vereniging van alle werknemers, net als alle basisarbeidsrechten, te respecteren en te doen respecteren. Zowel in de eigen onderneming, als bij hun leveranciers, onderaannemers en dochterbedrijven, waar ook ter wereld." De coalitie stelde zich tot doel om tegen juni 2010, 100.000 handtekeningen te verzamelen die deze eis onderschrijft.

fos maakte heel wat campagnemateriaal aan met als doel zoveel mogelijk mensen de eis te doen ondertekenen. Er was de actiekaart zelf, maar ook ons tijdschrift fosfor en de campagneplacemat die werden voorzien van een invulstrook die de mensen de mogelijkheid bood de campagne-eis te onderschrijven. Ook onze jaarlijkse lokettenactie motiveerde de wachtende mensen in de loketten van ABVV en de Socialistische Mutualiteiten om de actiekaart te ondertekenen. Een geslaagd opzet! **fos** haalde net geen 6000 handtekeningen op: een groot succes!

We bereikten ook heel veel mensen door op activiteiten van de socialistische en Noord-Zuidbeweging aanwezig te zijn. Onder meer op 1 mei in Gent, Den-

dermonde, Kortrijk, Diepenbeek, Brussel en Kapellen, op Mano Mundo, het Wereldfeest in Leuven, het sp.a-ledenfeest in Antwerpen, Feest in het Park in Brugge en de solidariteitsmaaltijd van Bond Moyson in Kortrijk werden de mensen aangesproken en - al dan niet op een ludieke manier - geïnformeerd over de noodzaak aan waardig werk in Noord en Zuid.

Dat de boodschap aansloeg, bleek uit het aantal aanvragen naar campagnemateriaal. 31 mensen/organisaties vroegen campagnemateriaal aan. Vaak ging het om grote oplages om zelf verder te verspreiden op 1 mei-vieringen, recepties van de vereniging of om te gebruiken in de cafetaria van de onderneming.

EEN GESLAAGD JAAR ÉÉN!

Eind juni kon de Coalitie Waardig Werk terugblikken op een geslaagde campagne. Zowel buiten als binnen de bedrijven werd de campagne opgemerkt. Ook op politiek vlak werden de eerste resultaten opgetekend. Niettemin is een tweede jaar campagne zeker niet overbodig indien we tot concrete en duurzame resultaten willen komen. We zullen in 2010 dus blijven hameren op de noodzaak aan waardig werk in Noord en Zuid!

PUBLICATIES

Als Noord-Zuidorganisatie willen we mensen informeren over onze werking: waar zijn onze partners in het Zuiden mee bezig, welke impact hebben politieke veranderingen op hun werk, welke activiteiten organiseren we hier in Vlaanderen, aan welke acties kunnen mensen deelnemen en wat is de visie van **fos** op bepaalde actuele gebeurtenissen?

Mensen die **fos** kennen, zijn geabonneerd op ons tijdschrift/e-nieuwsbrief of nemen een kijkje op de website. Maar we willen ook andere mensen warm maken, mensen voor wie de Noord-Zuidproblematiek op het eerste zicht een ver-van-mijn-bed-show is. We publiceren dan ook artikels in ledenbladen van de beweging.

In 2009 lieten we ons kwartaalblad, Fosfor, evalueren door het communicatiebureau Ethicom. De conclusie van Ethicom was dat het magazine zeker moet blijven, maar dat er wel werk aan de winkel is. Slechts één op zeven weet niet dat hij het magazine ontvangt en 86 procent van de lezers geeft aan tevreden te zijn over Fosfor. Ruim twee derde zegt Fosfor belangrijk te vinden en blijkbaar telt Fosfor veel meer lezers dan we dachten, want de helft van de abonnees zegt Fosfor met twee of meer te lezen. Bij benadering wordt elke Fosfor door 1,8 personen gelezen. Een derde van de respondenten weet niet waar het tijdschrift over gaat. Ethicom noemt dit laatste niet dramatisch, maar zegt dat er toch ruimte voor verbetering is. In 2009 werd reeds de lay-out van de voorpagina van het laatste Fosfor-nummer opgefrist en in 2010 zullen we de andere lay-outmatige en inhoudelijke aanbevelingen van Ethicom in acht

nemen: de cover is te braaf, er moeten minder maar wel sterkere foto's in en meer getuigenissen zijn bovendien welkom.

In 2009 werd de gebruiksvriendelijkheid van de website verder aangepast. Kleine veranderingen die niet meteen in het oog springen, maar wel de toegankelijkheid van de website veranderen. De e-nieuwsbrief kende 250 nieuwe abonnees en is tien keer verschenen. Bovendien werden er drie extra nieuwsbrieven verstuurd: twee naar aanleiding van het geweld in Gaza in januari en één over de staatsgreep in Honduras in juni. In 2008 zette **fos** de eerste voorzichtige stapjes in de wereld van de sociale netwerksite Facebook met de oprichting van een groep. Het aantal leden van deze groep groeide aanzienlijk. Facebook is een medium dat systematisch vernieuwt en eind 2009 besloten we met de oprichting van een zogenaamde 'Pagina' mee te stappen in een van de Facebook-vernieuwingen die gericht waren op bedrijven en organisaties. Op één maand tijd telde de **fos**-pagina al 118 'fans'.

Ook op communicatievlak is **fos** in 2009 naar buiten getreden. Zo was er een persactie voor het gebouw van Umicore in april en een heus 'Hamerconcert' op het Muntplein op 7 oktober, de Internationale Dag voor Waardig Werk. **fos** was op 4 november ook aanwezig op de overhandiging van de petitie van de najaarscampagne aan kamervoorzitter Patrick Dewael. Op deze manier kreeg **fos** heel wat media-aandacht. Daarnaast heeft de actualiteit in de Palestina, Cuba en Honduras, **fos** niet onverschillig gelaten. Verschillende keren zijn we op straat gekomen om onze solidariteit te betuigen met onze lokale partnerorganisaties in deze landen.

Publicatie	Cijfers	Nieuw in 2009
Fosfor	Telde eind 2009 3.524 abonnees Verschijnt 4 keer per jaar	• Opfrissing lay-out cover • Nieuwe lay-out rubriek 'In Beweging'
e-nieuwsbrief	Telde eind 2009 1.527 abonnees Verschijnt 10 keer per jaar	• Twee extra nieuwsbrieven n.a.v. geweld in Gaza in januari 2009 • Een extra nieuwsbrief n.a.v. staatsgreep in Honduras in juni 2009
Website	24.161 bezoeken in 2009	• Poll 'Waardig Werk, Doe de test januari-maart 2009, 57 deelnemers • Gebruiksvriendelijkheid verhoogd
Facebook	Eind december had onze Facebookgroep 468 leden. De nieuwe pagina van fos telde 118 fans. In januari 2009 werd het virtuele 'solidariteitscadeautje' 771 keer cadeau gedaan door 219 gebruikers	• Pagina opgericht op deze sociale netwerksite • Initiatief van vrijwilliger Bart Verdeyen
Blog	Momenteel hebben we één blog die sinds de oprichting eind 2008 1.783 bezoekers kende.	De blogposts van Lieven Daeren worden overgenomen op de 'Wereldblog' op mo.be
Publicaties in ledenbladen	60 artikels gepubliceerd in tal van ledenbladen van de beweging. S-Magazine, waarin 3 artikels verschenen, wordt aann 480.000 adressen bezorgd.	Artikels nog meer afgesteld op doelgroep

NETWERKEN

Als bewegingsngo maakt **fos** deel uit van verschillende netwerken, zowel binnen de socialistische als de Noord-Zuidbeweging. Samen voeren we actie, nemen we dezelfde standpunten in en zetten we bepaalde punten hoger op de (politieke) agenda. In 2009 was **fos** actief binnen volgende verbanden:

Binnen de socialistische beweging zetten verschillende organisaties zich in voor de rechten van de vrouw. Die zijn verenigd in de 'Ladies in red'. Samen met ABVV-vrouwen, VIVA-SVV en Zij-kant voerden we in 2009 ondermeer actie op de (inter)nationale vrouwendag.

Daarnaast zijn we lid van Masmut, een platform van Belgische actoren (mutualiteiten, academici, onderzoekscentra en andere ngo's) dat de relevantie en doeltreffendheid van gezondheidszorg in het Zuiden versterkt. Via gezondheidsplatformen zoals Be-Cause Health en Gezondheid en Solidariteit heeft **fos** deelgenomen aan overleg en studiemomenten rond toegang tot gezondheid.

Binnen de Noord-Zuidbeweging spelen we een actieve rol in Coprogram (de federatie van ngo's) en 11.11.11. (de koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging). We maken deel uit van verschillende raden, maar ook van '2015 – de tijd loopt!'. Met andere ngo's bundelen we zo krachten voor de millenniumdoelstellingen.

In 2009 was **fos** een van de trekkers binnen de Coalitie Waardig Werk. Samen met ngo's en de drie vakbonden verzorgden we de Belgische versie van de internationale Decent Work-Decent Life – campagne.

Op internationaal vlak is **fos** stichtend lid van Solidar. Dit netwerk van socialistische en sociaal-democratische ngo's is vooral actief in de Europese instellingen. Zo steunen wij hun deel in de campagne Decent Work en versterken zij onze beleidsbeïnvloeding bij de EU. Net als **fos** in Vlaanderen, heeft Solidar in Europa banden met vakbonden, partijen en welzijnsorganisaties.

Verder werkt **fos** binnen netwerken en platformen die georganiseerd zijn in landen en regio's. De belangrijkste hieronder zijn de samenwerking in Latijns-Amerika (CIFCA, Eu-CAN) en de solidariteit met Cuba.

In het netwerk Schone Kleren Campagne voerden we actie voor waardig werk in de kledingindustrie. In 2009 ging de aandacht onder meer naar de aankooppraktijken van distributiegiganten (Aldi, Lidl en Carrefour) en hun gevolgen voor de arbeidsvoorwaarden en –omstandigheden in lagelonenlanden. Met de campagne 'Schone T-shirts' hebben we gepleit voor betere arbeidsomstandigheden via workshops voor aankopers.

Tot slot neemt **fos** ook deel aan spontane acties. Zo hebben we de strijd van onze partners in Honduras, Palestina of Zimbabwe gesteund en onder de aandacht de Belgische regering gebracht.

MAATSCHAPPELIJK VERSLAG

Binnen enkele jaren wil **fos** een jaarverslag afleveren dat volledig voldoet aan de Global Reporting Initiative (GRI) - normen. Het jaarverslag van 2009 volgt de GRI-vorm. Omdat het verslag nog niet voldoet aan de instapwaarden van de GRI, kunnen we echter nog niet van een GRI-verslag spreken.

ORGANISATIEPROFIEL

- 2.1 t/m 2.8 Zie GRI Overzicht, bladzijde 121
- 2.9 Tijdens de verslagperiode waren er geen significante veranderingen in de organisatie qua omvang, structuur of eigendom.
- 2.10 **fos** ontving geen onderscheidingen tijdens de verslagperiode

VERSLAG PARAMETERS

- 3.1 Dit verslag bekijkt de periode 01.01.09 – 31.12.09
- 3.2 Het vorige verslag werd gepubliceerd naar aanleiding van de algemene vergadering van 23.09.2008
- 3.3 **fos** brengt elk jaar een verslag uit naar aanleiding van zijn algemene vergadering in de periode mei-juni
- 3.4 Contactpunt voor dit verslag, zie onderaan bladzijde 121
- 3.5 Proces voor het bepalen van de inhoud van dit verslag:
De inhoud van het verslag werd vastgelegd op de diensthoofdcancel. Daarna werd het besproken in de overlegvergaderingen van de verschillende diensten. Hierbij werd rekening gehouden met de wensen van de leden van de algemene vergadering en met de wensen van donoren en medefinanciers
- 3.6 Afbakening van de reikwijdte van het verslag
 - Het activiteitenverslag behandelt de wereldwijde werking van **fos**
 - Het financiële gedeelte behandelt de wereldwijde werking van **fos**
 - Het maatschappelijk verslag behandelt de wereldwijde werking van **fos**
- 3.7 Specifieke beperkingen voor de afbakening van het verslag: zie 3.6
- 3.8 Basis die de vergelijkbaarheid beïnvloedt: **fos**-jaarverslag 2008
- 3.9 Technieken en berekeningsgrondslagen: niet van toepassing
- 3.10 Gevolgen van eventuele herformulering: niet

van toepassing

3.11 Significante verandering t.o.v. vorige verslagperiode qua meetmethode: niet van toepassing

3.12 GRI-overzichtsmodel

BESTUUR, VERPLICHTING EN BETROKKENHEID

4.1 Bestuursstructuur

fos is een vzw, met als hoogste orgaan de algemene vergadering. De algemene vergadering (AV) kiest zijn eigen leden en stelt de leden van de raad van bestuur aan (RVB). De AV beoordeelt de algemene werkingsplannen en verslagen, de begroting en de jaarrekeningen en geeft kwijting aan de bestuurders en de revisor. De AV komt gemiddeld twee keer per jaar samen. De RVB vijf tot zes keer.

De RVB zet de algemene werkingsplannen (inhoudelijke en financiële) om in concrete krijtlijnen, die dan door de algemeen secretaris, samen met diensthoofden en de personeelsploeg uitgevoerd worden. De RVB zorgt ook voor de tussentijdse inhoudelijke en financiële controle van de werking.

De RVB kiest de voorzitter, de ondervoorzitters en de algemeen secretaris. De voorzitter zit zowel de AV als de RVB voor.

4.2 Heeft de voorzitter een leidinggevende rol in de dagelijkse werking?

Nee. De voorzitter van **fos** is een onafhankelijke, onbezoldigde vrijwilliger, die als individueel geen taak opneemt binnen de operationele werking van de organisatie. De dagelijkse leiding is in handen van de algemeen secretaris. De voorzitter maakt, samen met de ondervoorzitters en de algemeen secretaris, deel uit van het dagelijks bestuur (DB). Het DB overlegt op onregelmatige tijdstippen over individuele personeelszaken, over relaties met de socialistische achterban, relaties met donoren en medefinanciers. Het DB ondersteunt de algemeen secretaris in de dagelijkse werking.

4.3 Aantal onafhankelijken/niet-leidinggevend van het hoogste bestuursorgaan:

Er zetelen 38 leden in de AV, waaronder 5 personeelsleden (algemeen secretaris en 4 medewerkers)

In de RVB zetelen 16 leden, waaronder de algemeen secretaris

4.4 Aanbevelingsmogelijkheden/medezeggenschap

De medewerkers van **fos** hebben medezeggenschap via:

- De overlegorganen per dienst (of per kantoor in het Zuiden)
- De maandelijks ploegvergadering voor de medewerkers in Brussel
- De algemene en regionale beraden
- De occasionele thematische overlegmomenten
- De vertegenwoordiging in de algemene vergadering

fos-medewerkers bereiden de beleidskeuzes van de RVB voor via documenten en mondelinge toelichtingen.

4.13 Lidmaatschappen/belangenorganisaties.

4.14 Overzicht relevante belanghebbenden:

Naast onze partners in het Noorden (de organisaties van de socialistische beweging), onze partners in het Zuiden (de organisaties die door **fos** financieel en/of inhoudelijk ondersteund worden), de personeelsleden en de vrijwilligers vind je onze belanghebbenden terug op bladzijde 120

4.15 Basis voor inventarisatie en selectie van de belanghebbenden:

Onze partners in het Noorden: die organisaties die het initiatief namen voor de oprichting van **fos** of zijn voorgangers. Later werd de partnerkeuze verfijnd omdat de socialistische beweging bestaat uit heel veel deelorganisaties.

Onze partners in het Zuiden: aan de hand van de partnercriteria (document goedgekeurd door de RVB).

Selectie donoren en medefinanciers: aan de hand van aanbod, in functie van de algemene programmalijnen

**PRESTATIE-INDICATOREN
EN SOCIALE-INDICATOREN**

 Deze indicatoren zijn enkel van toepassing op het
hoofdkantoor van *fos* in Brussel.

GRI-code	Beschrijving	eenheid	2009	2008
LA1	Personeelsbestand / Gemiddeld aantal werknemers in het lopende jaar			
	Voltijds	aantal	12	9
	Deeltijds	aantal	2	6
	Totaal uitgedrukt in VTE	aantal	13	11,9
	Personen in dienst per 31/12			
	Voltijds	aantal	12	10
	Deeltijds	aantal	0	2
	Totaal uitgedrukt in VTE	aantal	12	11,9
LA2	Personeelsverloop			
	Ingetreden werknemers	aantal	2	2
	Uitgetreden werknemers	aantal	3	3
LA7	Werkverlet			
	Verlet - ziekte-dagen - ziektever-	dagen/jaar		
LA10	Opleiding			
	Ontvangen training per jaar	uren/jaar		
	Taalcurssen	uren/jaar		
	Informatica (toepassingen)	uren/jaar		
	Arbeidswetgeving	uren/jaar		
	VZW-wetgeving	uren/jaar		
	Algemeen	uren/jaar	60	68
	Totaal training	uren/jaar	60	68
LA13	Samenstelling naar geslacht en beroeps categorie			
	Personeelsbestand man/vrouw per 31/12			
	Voltijds man	aantal	4	4
	Deeltijds man	aantal	0	0
	Voltijds vrouw	aantal	8	6
	Deeltijds vrouw	aantal	0	2
	Totaal uitgedrukt in VTE	aantal	12	11,9
	Per beroeps categorie			
	Directiepersoneel	aantal	1	1
	Bedienden	aantal	11	10,9
	Arbeiders	aantal	0	0
	Raad van Bestuur			
	man	aantal	10	10
	vrouw	aantal	5	5
	Totaal		15	15

{ FINANCIEEL VERSLAG

fos geeft jullie graag de financiële info voor het jaar 2009.

Activa	
Vaste activa	629.486
Vlottende activa	1.945.886
Totaal van de activa	2.575.372

Passiva	
Eigen vermogen	941.325
Schulden en voorzieningen	1.634.047
Totaal van de passiva	2.575.372

Kosten 2009	
Huisvestingskosten	12.438
Computermaterialen	15.146
O&H burelen	7.921
Werkingskosten	70.290
Personeelskosten	668.440
Afschrijvingen waardeverminderingen	25.037
Belastingen	1.414
Financiële kosten	29.054
Subsidies fos werking Noord & Zuid	5.181,820
Totaal	6.011.561
Saldo van het boekjaar	1.520

Opbrengsten 2009	
Diversen	70.242
Gemeenschappelijke Actie	48.686
Giften	83.228
Subsidies	5.803.857
Andere bedrijfsopbrengsten	2.696
Financiële opbrengsten	4.371
Totaal	6.013.084

fos sluit het boekjaar 2009 af met een positief resultaat van 1.520 euro

Uitgaven

fos heeft een gemiddeld jaarinkomen van 6 miljoen euro.

Gemiddeld 80% van de middelen gaat naar het Zuiden. Hiermee steunen we partnerorganisaties op basis van gemaakte afspraken en plannen.

We besteden 4% van de middelen aan noordwerking.

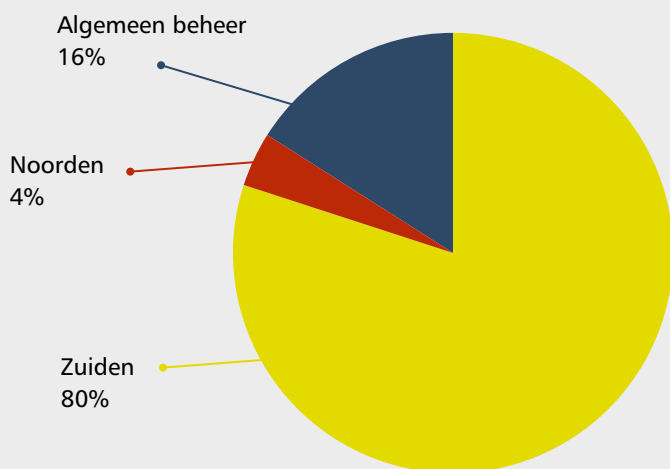
Zo'n 0,1% besteden we aan fondsenwerving. Gemiddeld 15,90% van onze middelen wordt gespendeerd aan algemeen beheer.

Uitgaven per regio

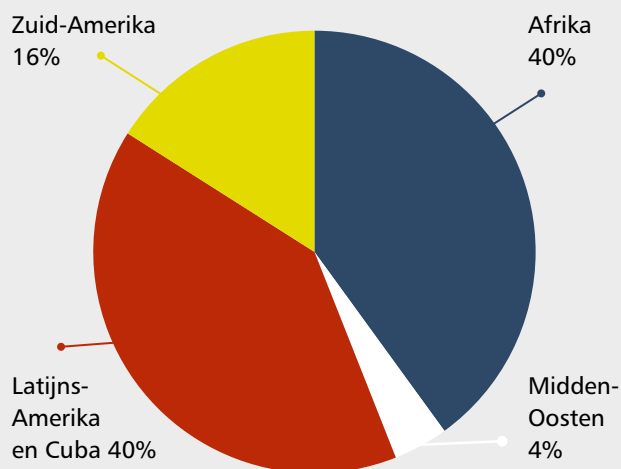
Voor elke 100€ die naar het Zuiden gaat:

Afrika	40 euro	40%
Midden-Oosten	4 euro	4%
Midden-Amerika & Cuba	40 euro	40%
Zuid-Amerika	16 euro	16%

GRAFIEK UITGAVEN

GRAFIEK CONTINENTEN

Donoren

Om toegang te krijgen tot subsidies (EU, DGOS) voor projecten in Noord en Zuid, moet **fos** zelf instaan voor een deel van de middelen. **fos** kon in 2009 rekenen op de steun van:

Particulieren

Het Provinciebestuur van:

- Antwerpen
- Limburg
- Vlaams-Brabant
- Oost-Vlaanderen
- West-Vlaanderen

Stads- en gemeentebesturen:

- Nazareth
- Kapellen
- Lommel
- Brugs Fonds
- Mechelen
- Herk-de-Stad
- Sint-Truiden
- Meise
- Schoten
- Destelbergen
- Brussel

Diverse organisaties en bedrijven:

- 11.11.11
- Firma Van OS via CFP
- Algemeen fonds CFP
- Stichting Antoon Spinoy
- P&V
- Multipharma
- TMVV
- Voedingssector Sociaal Fonds - VIA
- Petroleumsector Sociaal Fonds
- Hefboom Vzw
- Vrienden voor Cuba
- EED (Evangelische Entwicklungsdienst)

Eigen achterban:

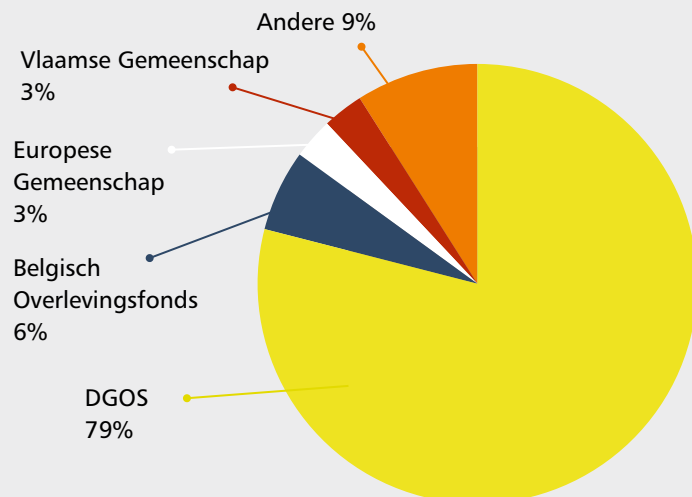
- ABVV West-Vlaanderen
- ACOD Openbare Diensten
- ACOD Ministeries
- Algemene Centrale
- Bond Moyson Oost-Vlaanderen
- Bond Moyson West-Vlaanderen
- Bond Moyson West-Vlaanderen Jeugdendienst
- NVSM
- **sp.a**
- Werkerswelzijn Brugge

Voor de financiering van de projecten en samenwerking in Noord en Zuid, kon **fos** rekenen op steun van:

- Federale Overheid, Directie-Generaal voor Ontwikkelingssamenwerking – DGOS
- Europese Gemeenschap
- Vlaamse Gemeenschap
- Nationale Loterij

Herkomst van financiering

HERKOMST VAN DE FINANCIERING

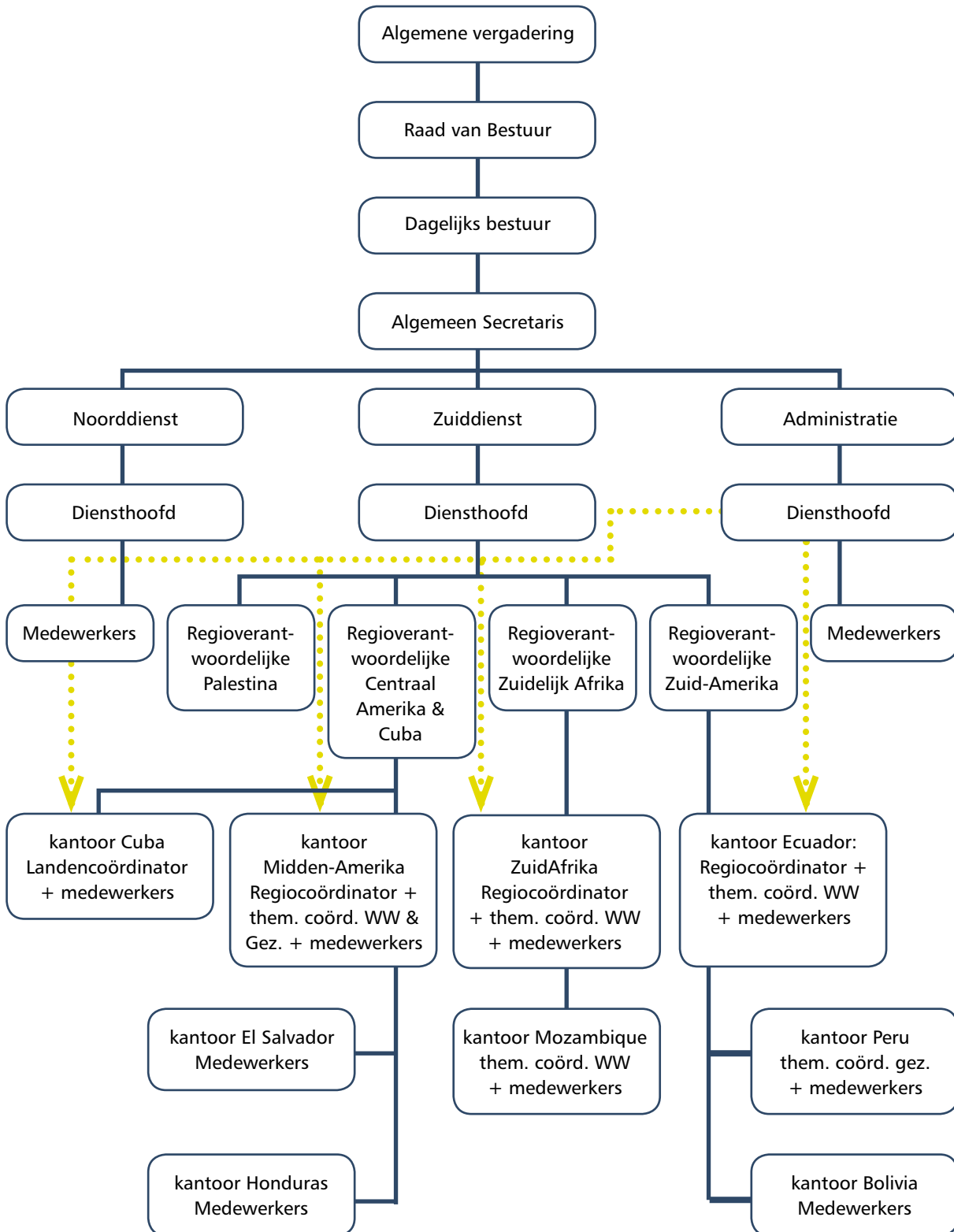
Verslag 2009

De rekeningen van **fos** boekjaar 2009 werden nagezien door het auditbureau Ernst & Young.

De jaarrekening en het revisoraal verslag werden neergelegd op de algemene vergadering van 22 juni 2010 en kunnen geraadpleegd worden op de website van **fos** op www.fos-socsol.be

De jaarrekening werd ook neergelegd bij de Nationale Bank van België, waar alle cijfers vrijblijvend kunnen worden opgevraagd.

ORGANIGRAM

WIE DOET WAT ?

(d.d. 1 juni 2010)

ALGEMENE VERGADERING

Per december 2009: 38 leden

RAAD VAN BESTUUR

Voorzitter: Dirk Van Der Maelen (Geraardsbergen)
 Ondervoorzitters: Jenny Spiessens (Herk-de-Stad) en Milan Rutten (Antwerpen)
 Algemeen secretaris: Annuschka Vandewalle (Oostende)
 Leden: Ann Van Swieten (Kontich), Eric De Broyer (Attenhove), Inti Ghysels (Aalst), Kathelijne De Decker (Aalst), Marnic Speltdoorn (Brakel), Marc Bontemps (Gent), Mil Kooyman (Gent), Patrick Verertbruggen (Ternat), Rudy Cornelis (Gent), Saskia De Jonghe (Gent), Stephan Galon (Sint-Lambrechts-Woluwe)

KANTOOR TE BRUSSEL

Algemeen secretaris: Annuschka Vandewalle
 Noorddienst: Machteld Dhondt, Ali Selvi (½), Lisa Develtere, Marieke Colpaert (48%), Stiene Billen, Sissi Vlamynck, Isabel Wagemans (tijdscrediet)
 Zuiddienst: Tim Roosen, Ali Selvi (½), Karl Pfeffer (tijdscrediet), Kwaku Acheampong, Mart Leys, Wim Leysens
 Dienst administratie: Petra Decraemer, Els D'hulster

REGIONALE KANTOREN**Midden-Amerika**

Nicaragua: Helene Van Acker, Ivania Garcia, Frank Lensink, Daniel Gámez, Meyling Medina Garcia, Róger Cruz, Carmen U. Pineda Gurdián, Gerardo Berrios
 Honduras: Dina Rosales, Gloria América Zepeda
 El Salvador: Angel Dagoberto Cuellar, Luis Orellana
 Projectteam "Ley mutual": Julio López, Maritza Sotelo, Marvin C. Vallejos Cabrera, Esperanza Ruíz Vallejos, Alan Chávez

Cuba: Yves Van Gijsel, Chiara Vighi

Zuid-Amerika

Ecuador: Rita Cloet, Jo Vervecken, Amaya Sánchez, Diana Montalo
 Peru: Lieve Daeren, Alejandro Rodríguez, Carmen Albarocin
 Bolivia: Ricardo Vargas, Susana Terrazas, Tania Costas Herrera

Zuidelijk Afrika

Zuid-Afrika: Jolanda Jansen, Anna Ushamba, Liz Urwin, Kagiso Motaung, Ngoni Katsvairo
 Mozambique: Oscar Marleyn, Adriano Daniel, Helena Ernesto Michone, Edson Natha, Alima Napido, Fernando Lucas, Samuel Marondo.

GRI-INDEX

Visie en strategie		blz	Bestuur, verplichting en betrokkenheid		blz
1.1	Verklaring van duurzaamheid	8	4.1	Bestuursstructuur	112
Organisatieprofiel		blz	4.2	Heeft voorzitter een leidinggevende rol	113
2.1	Naam organisatie	2	4.3	Aantal onafhankelijken/ niet leidinggevenden	113
2.2	Producten/diensten	4-9	4.4	Aanbevelingsmogelijkheden/ medezeggenschap	113
2.3	Organisatiestructuur	112-119			
2.4	Locatie hoofdkantoor	123	4.13	Lidmaatschappen/ belangenorganisaties	110
2.5	Landen actief	11-13	4.14	Overzicht relevante belanghebbenden	117-118
2.6	Juridische structuur	119-120			
2.7	Afzetmarkten	-			
2.8	Omvang/kerncijfers	115-119			
2.9	Significante veranderingen	4-9			
2.10	Onderscheidingen	-			
Verslagparameters		blz	Prestatie-indicatoren		blz
3.1	Verslagperiode	1			
3.2	Datum recente verslag	123	Economie		blz
3.3	Verslagcyclus		EC1	Directe economische waarden/ omzet	115-119
3.4	Contactpunt	121	EC4	Significante steun van de overheid	115-119
3.5	Proces voor bepalen inhoud	112			
3.6	Afbakening verslag	1	Sociaal		blz
3.7	Specifieke beperkingen	-	LA1	Personeelsbestand	114
3.8	Basis die vergelijkbaarheid beïnvloedt	-	LA2	Personeelsverloop	114
3.9	Berekeningsgrondslagen	-	LA7	Werkverlet	114
3.10	Gevolgen van de eventuele herformulering	-	LA10	Opleiding	114
3.11	Significante veranderingen	4-9	LA13	Samenstelling naar geslacht en beroepscategorie	114
3.12	GRI-overzichtstabel	114			
Contactpunt voor vragen over dit verslag annuschka.vandewalle@fos-socsol.be - tel +32 (0)2 552 03 01					

{ INHOUDSTAFEL

VOORWOORD 3

Achtergrond en identiteit van de NGO	5
Maatschappelijke inbedding	5
De kijk van <i>fos</i>	6
De missie van <i>fos</i>	7
Overzicht 2009	7
Vooruitzichten 2010	10

FOS IN HET ZUIDEN 13

Midden-Amerika	17
Acties waardig werk in Midden-Amerika	18
Acties toegang tot gezondheid in Midden-Amerika	26
Cuba	31
Acties waardig werk in Cuba	32
Acties toegang tot gezondheid in Cuba	38
Zuid-Amerika	43
Acties waardig werk in de Andesregio	44
Acties toegang tot gezondheid in de Andesregio	52
Actie duurzame landbouw in de Andesregio	56
Zuidelijk Afrika	59
Acties waardig werk in Zuidelijk Afrika	60
Acties toegang tot gezondheid in Zuidelijk Afrika	72
Acties voedselzekerheid in Mozambique	76
Ghana	81
Acties gemeenschapsontwikkeling in Ghana	82
Palestina	89
Acties waardig werk in Palestina	90

FOS IN VLAANDEREN

95

Partnerschappen	96
Campagne	100
Publicaties	102
Netwerken	104

MAATSCHAPPELIJK VERSLAG

105

Prestatie-indicatoren / Sociale Indicatoren	107
Financieel verslag	108
Organigram	112
GRI-index	114

COLOFON

Uitgever

Vzw **fos** - Socialistische Solidariteit
Annuschka Vandewalle
Grasmarkt 105 bus 46
1000 Brussel

tel (+32) (0)2 552 03 00

Fax (+32) (0)2 552 02 96

info@fos-socsol.be

www.fos-socsol.be

Teksten en redactie

Medewerkers **fos** Brussel en
fos kantoren in het Zuiden

Eindredactie

Lisa Develtere

Vormgeving

Grafische dienst **sp.a**

Druk

Druk in de Weer

Gent

Datum van uitgifte

1 juni 2010

